

Algimantas Valantiejus

Šiuolaikinė sociologijos teorija (III)

Santrauka. Šios keturių dalių esė paskirtis – artikuliuoti ir kritiškai paanalizuoti pagrindines vykstančio globalaus sociologinio darbo pasidalijimo sąvokas, idėjas, epistemologinius ir normatyvinius principus, įskaitant santykiškus – simetriškus ir asimetriškus – intelektinius ir institucinius sociologijos kaip galios lauko aspektus. Trečioje esė dalyje analizuojamas ambivalentiškas santykis tarp „globalaus“ turinio ir „nacionalinės“ formos Michaelo Burawoy'aus viešosios sociologijos koncepcijoje. Kritiškai analizuojant Michaelo Burawoy'aus viešosios sociologijos koncepciją ryškėja keturios dilemos, kurios, kaip teigiama, aptariamąsios koncepcijos autoriaus nėra identifikuojamos ir svarstomos. Pirma, tai prieštaravimas tarp universalaus turinio ir nacionalinės formos; antra, prieštaravimas tarp analitinio realizmo ir pliuralistinio reliatyvizmo; trečia, prieštaravimas (nominalus) tarp dirbtinai skiriamų viešosios ir kritinės sociologijos tipų; ketvirta, prieštaravimas tarp epistemologinio pliuralizmo ir vertybinio pliuralizmo. Daroma išvada, kad viešoji sociologija, kad ir susidurianti su esminiais „metodologinio nacionalizmo“ prieštaravimais, formuluoja kosmopolitinius sociologinius principus, kurių potenciali paskirtis – išplėtoti profesionalius analitinius ir kritinius normatyvinius diskursus vykstant globaliam sociologinio darbo pasidalijimui.

Pagrindiniai žodžiai: viešoji sociologija, kritinė sociologija, profesionalioji sociologija, metodologinis nacionalizmas, globalus sociologinio darbo pasidalijimas.

Keywords: public sociology, critical sociology, professional sociology, methodological nationalism, global division of sociological labour.

Trys viešosios sociologijos dilemos

Pirmoji dilema. Prieštaravimas tarp universalaus turinio ir nacionalinės formos

Michaelo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* idėja, sulaukusi pripažinimo nacionalinėje JAV sociologų bendruomenėje, skverbiasi platyn ir gilyn, t.y. globalėja ir institucionalizuojasi. Tačiau šios idėjos taikymo *globaliu* mastu klausimai dažniausiai svarstomi, nors tai ir paradoksalu, *lokaliai*; čia turimas mintyse visų pirma Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinis kontekstas, kuris, kaip pabrėžia

naujosios idėjos autorius, yra „labai galingas ir įtakingas“, tačiau specifinis, lokalus, o ne universalus (Burawoy 2007a; 49–52). Viešosios sociologijos kaip besiformuojančios „globalios sociologijos“ *turinio* ir *formos* santykis – retai svarstomas problemiškas klausimas. Šiomis dienomis, randantis „globalios sociologijos“ sampratą (žr., pvz., Sassen 2007), reikia klausti, ar ši idėja pirmiausia

susišaukia su JAV nacionalinės sociologijos reikmėmis, specifiskai siejamomis su dalyko *krize*,¹ ar šis integracinis modelis atliepia universalias *globalios sociologijos* perspektyvas.

Nors *nacionalumo* ir *globalumo* santykis – sudėtingas dalykas kalbant apie socialinės teorijos paskirtį ir jos struktūrą, tačiau Burawoy'us, aktyviai propaguodamas šią idėją visame pasaulyje, matyt, įsitikinęs, kad jo teikiamas teorinis modelis – universalus ir taikytinas globaliai. Vis dėlto netgi paviršutiniškas žvilgsnis į 2004-ųjų programinį Burawoy'us tekstą „Viešosios sociologijos

klausimu“, kuris čia analizuojamas, kelia šiokių tokių abejonių: viena vertus, *IX-oji* tezė (Burawoy 2007a; 49–52) į pirmą vietą iškelia *globalias* sociologinio darbo pasidalijimo reikmes, kita vertus, net dešimtyje iš vienuolikos tezių dažniausiai svarstomos būtent *JAV sociologijos* problemos ir perspektyvos.²

Burawoy'us pirmenybę teikia kosmopolitizmui³ pabrėždamas, kad nors JAV sociologija *pateikia save kaip universalią*, tačiau tiek jos *turinys*, tiek ir *forma* yra *specifiniai* reiškiniai (ten pat; 49). Kalbant schemiškai

¹ Amerikos sociologai jau keletą dešimtmečių gana intensyviai diskutuoja apie prasidėjusią institucinę, intelektinę ir komunikacinę sociologijos „krizę“, kurią Irwingas Horowitzas glaustai perteikia bauginančiu savo veikalų pavadinimu – *The Decomposition of Sociology* (Horowitz 1993).

² „Metodologinis nacionalizmas“, arba „prielaida, jog tautinė valstybė yra natūrali ir būtina visuomenės forma modernybėje, jog tautinė valstybė yra organizuojantis modernybės principas“ (Chernilo 2006b ; 6) yra „savaime suprantamas“ kiekvieno konkretaus nacionalinio konteksto sociologui. Tačiau ši „natūrali“ prielaida išleidžia iš akių potencialias grėsmes, kurias slepia nekritiškas dviejų – „nacionalinės“ ir „globalios“ – sociologijos formų gretinimas, o galiausiai tapatinimas. Kalbant konkrečiai, klausimas yra tas: ar „galingiausias ir įtakingiausias pasaulyje JAV sociologijos“ plėtra, sukūrusi milžinišką edukacinių tyrimo ir taikomųjų institucijų tinklą, yra tinkamas (savaime suprantamas) postūmis formuojant intelektualias ir institucines *kritinės globalios sociologijos* sąlygas? Ar milžiniška „savaime suprantamo“ tinklo plėtra, kurios aktyvus dalyvis yra sparčiai auganti mokslo biurokratija, tapatinama su *instrumentine* tendencija, o kartu sociologo kaip techninio eksperto rutinine veikla? Dalykas tas, kad šiandieną besiplečiantis universitetų, kolegijų ir kitų institutų tinklas, kitaip negu „masinės industrijos“ laikotarpiu, kurį anuomet sistemingai analizavo kritiniai teoretikai, yra milžiniškos konformizmo sistemos, kurią legitimuoja mokslo centrai, institutai, universitetai, dalis: „dabartinis institucijų tinklas skatina konformiškumą *status quo* padėčiai ir pirmiausia visiems tiems, kurie, hierarchiniu požiūriu, yra „aukščiau mūsų““ (Piven 2007; 163–5). Sociologinio kosmopolitizmo nuostata ragina kritikuoti nacionalizmo amžiaus „techninius ekspertus“, kurie sociologiją pavertė pagalbinu biurokratinio mokslo instrumentu. Jei sociologijos prigimtis, kaip mums primena Peteris Bergeris, yra *kosmopolitinė* (Berger 2002), vadinasi, ir sociologai turėtų būti kritiški kosmopolitai. Tačiau klausimas – ne tik intelektinis, bet ir institucinis: ar, įveikus „metodologinį nacionalizmą“ analitiniame lygmenyje (pavyzdžiui, dialektinėse diskusijose pripažinus globalios viešosios sociologijos idėjos svarbą), bus tęsiama konformistinė tradicija, ar drauge formuosis ir kritinės alternatyvos?

³ Įžvalgiai samprotauja tie sociologai, kurie siūlo grįžti prie klasikinių socialinės teorijos temų ir išskleisti jose aptinkamas kosmopolitinio universalizmo formas, būdingas sociologijai kaip kritinei disciplinai. Šios pastangos teikia galimybę aiškiau artikuliuoti pernelyg abstrakčias „globalizacijos“ ir su susijusių „-izmų“ reikšmes (Fine 2001; Fine 2003; Fine, Chernilo 2004; Turner 2006). Kosmopolitinės klasikinės formos apima potencialų santykį su dabartimi ir, be to, padeda kritiškiau analizuoti „keleto šimtų metų dabartyje“ įsišaknijusio *metodologinio nacionalizmo* – nacionalinės valstybės socialinės teorijos – principus (Beck 2000; Beck 2002; Beck 2003; Beck 2004; Chernilo 2006a; Chernilo 2006b).

kai (kad būtų aiškesnė kritinė nuostata), Burawoy'aus sociologinė koncepcija, turinio požiūriu, yra *kosmopolitinė*, tačiau, teorinės formos požiūriu, – *moderni-nacionalistinė*. Nors jos autoriui neabejotinai artimas pomodernus kosmopolitinis etosas (tai liudija tiek kritikuojama Amerikos sociologijos *provincialejimo* tendencija [žr. IX-ąją tezę], tiek globaliai orientuota jo, kaip sociologo-vadybininko, veikla), Burawoy'us, rodos, įsitikinęs, kad klasikinius, modernius *metodologinio nacionalizmo* principus, ypač Emilio Durkheimio *organiškojo* darbo pasidalijimo koncepciją, galima neproblemiškai taikyti globaliu mastu.⁴

Čia teigiama, kad Michaelas Burawoy'us

neidentifikuoja ir nesvarsto gilaus prieštaravimo tarp *universalaus, globalaus* viešosios sociologijos turinio ir *specifinės, nacionalinės* formos. Naujoji Burawoy'aus koncepcija, *turinio* atžvilgiu, – orientuota universaliai. Viešojo sociologijos „veido“ paskirtis, kaip teigia 11-oji tezė, – ginti žmonijos interesus (Burawoy 2007a; 55). „Veido“ vaizdinys – tikriausiai ne atsitiktinė metafora. Michaelo Burawoy'aus rūpestis – priminti, kad sociologija gręžtų į žmogų savo universalų veidą, o ne tik savo „specifines rankas“, t.y. „nacionalinės valstybės“ metodą. Taigi šiuo aspektu koncepcija – universali, be to, ją vienija universali *pilietinės visuomenės* idėja. Iki šiol sociologus gebėjo vienyti miglota „visuome-

⁴ Moderniojo socialinio mokslo forma, XVIII a. švietėjų orientuota universaliai, paskui buvo „nacionalizuota“, t.y. natūralizuota. Sociologijos idėja formuojasi „nacionalizmo amžiuje“, o, kaip įrodinėja nacionalizmo istorikai, šio specifinio, modernybės amžiaus „dvasinė būseną“ yra gerokai intensyvesnė, palyginti su ankstesnėmis panašiomis kolektyvinio pobūdžio būsenomis, arba „socialinio laiko“ jausenomis (Kohn 1946, Smith 1994; 8). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad būtent šio specifinio intensyvumo laikotarpiu ir randasi „universalaus mokslo“ idėja; pradžioje normatyvinė, orientuota į būsimą laiką, o paskui – nejučia redukuota į „savaiame suprantamą“ esamąjį laiką. Kitaip tariant, „ankstyvieji klasikiniai“ metodologiniai principai ir matomais, ir nepastebimais ryšiais susiję su sociopolitinais integraciniais tautų formavimosi ir tarpusavio varžymosi Europoje ir pasaulyje procesais. *Socialinio politinio nacionalizmo* ir *metodologinio nacionalizmo* ištakos – intensyvi jų tarpusavio sąveika savaiame suprantamo „nacionalinio laiko“ struktūroje. Nacionalinė visuomenė ir sociologija formuoja savaiame suprantamus integracinius lūkesčius, o kartu – minties ir veiksmo principus, kurie ilginiui įtraukiami į socialinių mokslų metodologiją. Ši integracinė sociologijos paslaptis iki šiol akylai slepiama, kaip pažymi Ulrichas Beckas, todėl ją reikia įtraukti į ne į lokalią arba nacionalinę, bet globalią XXI a. pradžios žmogiškų sąlygų egzistavimo analizę. Kadangi kosmopolitizmas yra vidinė, prieštaringa „globalizacija“, prasidedanti nacionalinėje visuomenėje, socialiniai mokslai susiduria su revoliucinio pobūdžio užduotimi (Beck 2002; 17). Tačiau šiandieną, suskambus pirmiesiems „postmodernaus laikrodžio“ dūžiams, „universaliosios“ politinės ir mokslo programos jau neįstengia nuspėti savo laikinės, „nacionalistinės“, kilmės. Vadinasi, šiuos „paslaptinius“ aspektus reikia kritiškai tirti. Viena iš nedaugelio klasikinių koncepcijų, kritikavusi integracinį nacionalizmo uždaramą, buvo *kosmopolitinis marksizmas*. Normatyvinių Burawoy'aus prielaidų santykis su marksizmu – apgalvotas. Kosmopolitiniai *marksizmo* principai, kuriuos postuluoja viešosios sociologijos autorius, liudija universalumo ir globalumo paieškas, tačiau diurkheimiški moraliniai bei politiniai *nacionalinės visuomenės* idealai atliepia ankstyvuosius klasikinius metodologinio nacionalizmo principus. Problema yra ta, kad Burawoy'us, perkelia juos, problemiška neartikuliuodamas, į globaliojo sociologinio darbo pasidalijimo kontekstą.

nės“ idėja, kuri sunyko besibaigiant struktūrinio funkcionalizmo viešpatavimui. Jei ekonomikos mokslą vienija universalus jos objektas – *rinkos ekonomika*, o politikos mokslą – *valstybė*, tai sociologiją vienijantis dalykas, pasak Burawoy'aus, turi būti *pilietinės visuomenės* idėja. Dar daugiau, ir dabartinės „dešinėsios“ isteblišmento sąlygos, vis labiau varžančios struktūrinės socialumo ir pilietiškumo sąlygas, negatyvia prasme teikia postūmį sociologijos universalumui/globalumui: „trečioji“ rinkos ekonomikos banga, kuriai aktyviai antrina neoliberali valstybinė ideologija ir politika, šiandieną „būtinai reikalauja viešųjų sociologijų“ (Burawoy 2007b; 324).

Burawoy'aus koncepcija, tęsdama *simetrišką* nacionalinę struktūrinio funkcionalizmo tradiciją, bet analitiškai neatsižvelgdama į tikėtinus *asimetriškus* globalios sociologijos raidos aspektus, yra nacionalinė, jei ją vertinsime *formas* atžvilgiu. Net jeigu savo forma ir turiniu labai diferencijuota nacionalinė Jungtinių Amerikos Valstijų sociologija pajėgi svarstyti universalaus pobūdžio klausimus, tai nepakankamai diferencijuota „globali sociologija“, kuriai, istorinės raidos požiūriu, stinga profesionalaus struktūrizuojančio prado, gali susidurti su specifiniais keblumais, ypač kai svarstomi universalūs klausimai, reikalaujantys brandaus (tarpdalykinio, metateorinio, struktūrizuoto) požiūrio. Todėl ir kyla abejonių dėl to, ar specifinė, nacionalinė *viešosios sociologijos*

forma yra tinkama pradžia svarstant universalus turinio klausimus; ar normatyvinis, universalus globalios sociologijos turinys, iš principo „ginantis žmonijos interesus“ ir „pilietinę visuomenę“, nebus redukuojamas, kaip įprasta XX a. „nacionalizmo dvasiai“, į struktūrinę funkcinę simetriją, arba „utopijos“ formą, – tokią autoritetinę, kad net uginga Ralfo Dahrendorfo ir kitų konflikto teoretikų kritika [Dahrendorf 1968] rodos, tik sustiprino šią utopiją ir padarė ją „savaiame suprantama“ sociologinio samprotavimo rūšimi.

Taigi pirmasis prielaidų lygmens klausimas, į kurį, be kitų probleminių klausimų, svarstomų šioje esė, svarbu atsakyti nagrinėjant Michaelo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* koncepciją, reikalauja sutelkti dėmesį į santykį tarp *nacionalinės sociologijos formos* ir *globalios sociologijos formos*. Daugelis sociologų, detaliau susipažinę su Michaelo Burawoy'aus argumentacija, tikriausiai padarytų šią išvadą: *viešoji sociologija* yra ne kas kita, kaip *globali pilietinės visuomenės teorija*. Ši išvada – jei turėsime mintyse *normatyvinius* viešosios sociologijos aspektus – yra pagrįsta. Tačiau drauge svarbu kritiškai, ypač apibrėžiant potencialią globaliosios sociologijos formą, nagrinėti *analitinius* šios kompleksiškos koncepcijos dėmenis, kurių rišlūs, sisteminiai, simetriški požymiai didžiąja dalimi kyla iš *specifinio* konteksto – *nacionalinės* teorizavimo tradicijos.⁵

Taigi prieš pradėdant analizuoti Michae-

⁵ Iš karto reikia pažymėti, kad čia skiriamos (iš dalies remiantis Michaelo Burawoy'aus nuorodomis) „universalios sociologijos“ ir „globalios sociologijos“ formos. Pirmoji sietina su *monistine* grynojo mokslo paskata, o antroji – *plūralistine* istoriškai išsikristalizavusių paradigimų jungtimi. Sociologijos universalią paskatą Burawoy'us, reikia pripažinti, vertina, tačiau jos kraštutinumus stipriai kritikuoja. Sociologijos *pirmini*

lo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* koncepciją (kaip ir kitas panašias *globalios sociologijos* formas) verta kelti probleminį klausimą: ar specifiškai diferencijuota *nacionalinė sociologijos forma* gali ir turėtų tapti *globalia paradigma*, taikytina visame pasaulyje? Ar *simetriškas* idealusis viešosios sociologijos tipas, kurio apytikslę realiai egzistuojančią analogiją aptiktume *labai diferencijuotame* Vakarų sociologijos „centre“, gali ir turėtų būti taikoma *silpnai diferencijuotoje* sociologinėje „periferijoje“, stingančioje *profesionaliosios sociologijos* komponento? Ar lanksti struktūrinė jungtis, apie kurią kalba autorius ir kuri šiandieną randama „Amerikos“, arba „Vakarų“, sociologijoje, yra tinkama ir pakankama globalios sociologijos plėtros prielaida? Ar diferencijuotos struktūros trūkumas globaliu mastu nekludys įgyvendinti istorišką uždavinį, – kurti globalią sociologiją, kurios nevaržytų tradiciškai nusistovėjusios struktūrinės funkcionalistinės, būdingos nacionalizmo amžiui, formos, o taip

pat – hierarchinės „Vakarų ir „Rytų“, arba „Šiaurės ir Pietų“, sociologijų perskyros. Problema – globali, nes keičiantis socialinėms politinėms sąlygoms, keičiasi ir pilietišumo/socialumo formos, įskaitant ir sociologines aiškinimo/supratimo struktūras.

Pažymėtina, jog esminis klausimas – ne tik „ar nauja kompleksiška idėja gali tapti globalia paradigma?“, bet ir „*kaip* gali?“ Neabejotina, kad M. Burawoy'us nori įterpti naują idėją tarp kitų egzistuojančių sociologinių žiūros ir veiklos laukų, institucionalizuoti ją nacionalinio darbo pasidalijimo, turinčio ypač stiprų profesionalųjį komponentą, kontekste. Neabejotina ir tai, kad jo tikslai ir uždaviniai – orientuoti globaliai siekiant integruoti viešąją sociologiją į darnią poliloginę mąstymo, tyrimo ir pilietinės sąveikos globaliu mastu praktiką:

„Aš formuluoju vienuolika tezių. Jos pradeda mos argumentais, ginančiais šiandienos viešosios sociologijos formas, jų įvairovę ir santykį su disciplina kaip visuma, suvokiama ir kaip darbo pasidalijimas, ir kaip galios laukas. Aš tiriu profesinės, taikomosios, viešosios ir kritinės

universalų veržlumą kaip įgimtą pozityvią savybę jis aprašo remdamasis teologine-filosofine metafora. Jau nuo pradžios sociologija trokšta tapti *Istorijos Angelu* (Burawoy 2007a; 23), kitaip sakant, socialinių ryšių sergėtoju: ankstyvoji klasikinė sociologija kaip moderniosios istorijos savirefleksija iš suskaidytų modernybės šukių – susvetimėjimo, anomijos, egoizmo, instrumentinio racionalumo – rūpestingai dėlioja viešąsias „tvarkingų galimybių“ mozaikas. Šis Pažangos Angelas net nemėgina slėpti normatyvinio, romantiško modernybės bruožo – *utopijos*. Ir priešingai, mes, šiandienos grynėji mokslininkai, jaučiamės pernelyg sutrikę dėl savo „pirminės nuodėmės“, romantiško/normatyvinio nebrandumo, slepiame jį instrumentinėse formose, ir, kitaip nei mūsų ankstyvieji pirmtakai, siekė keisti tikrovę, daromės konservatyvūs. Susigyvenę su konservatyvia „modernizacijos“ nuostata, viliamės, kad sociologija esą jau įveikė nebrandų „moralinės priešistorės“ kelią ir dabar kelias į universalų grynąjį mokslą – atviras. Komentuodamas labai panašų „pergalingą“ XX a. 6-ojo dešimtmečio – Martino Lipseto ir Neilo Smelserio – pareiškimą Burawoy'us glaustai konstatuoja: Comte'o „grynojo mokslo“ vizija, ne pirmą ir ne paskutinį kartą sužavi profesinį sociologijos elitą (žr.: Burawoy 2007a; 24). Vis dėlto kaip ir anksčiau, – priduria Burawoy'us, – grynojo mokslo protūkis yra trumpalaikis, – netrukus būtent stipriausiose universitetinėse „grynojo mokslo“ tvirtovėse kyla politinių protestų – dėl laisvo žodžio, pilietinių teisių ir taikos – bangos, kurios priešinasi vadinamajai „konsenso sociologijai“ ir jos nekritiškam požiūriui į „mokslą“ (ten pat).

sociologijų terpę, – jų istorinę raidą skirtingose šalyse, lygindamas su kitomis disciplinomis, o galiausiai aiškinuosi specifinius sociologijos – ne tik kaip mokslo, bet ir moralinės bei politinės galios – bruožus.“ (Burawoy 2007a; 25)

Į minėtą klausimą „ar gali?“ Burawoy'us atsako teigiamai, turėdamas mintyse *realų* institucinį ir intelektualinį kontekstą, tiksliau, *nacionalinį* Jungtinių Amerikos Valstijų (kalbant plačiau, „nacionalinį“ Šiaurės/Vakarų) sociologijos kelią, kuriame įspraustos trijų sudėtingų, diskursyvių periodų žymės. *Labai diferencijuotas* istorinis kelias turi reikiamas intelektines prielaidas ir tinkamas institucines sąlygas tam, kad būtų įgyvendintas globaliosios sociologijos projektas. Tačiau krinta į akis, kad šis kelias, galima sakyti, „nacionalinis“; JAV sociologija – labai diferencijuota ir potencialiai turi visus reikiamus komponentus realiai integracijai:

„Negali rasti nei taikomoji, nei viešojo sociologija, jei nėra *profesionaliosios sociologijos*, kuri teikia pagrįstus (angl. *true*) ir patikrintus (angl. *tested*) metodus, sukaupto žinojimo visumą, orientacinius klausimus ir koncepcines struktūras. Profesionalioji sociologija nėra taikomosios ir viešosios sociologijos priešas. Profesionalioji sociologija – jų egzistavimo *sine qua non*, suteikianti taikomajai ir viešajai sociologijoms ir teisėtumo, ir kompetencijos principus. Profesionaliąją sociologiją sudaro daugybė susikryžiuojančių tyrimo programų; kiekviena jų turi savo prielaidas, pavyzdžius, orienta-

cinis klausimus, konceptualų žodyną ir išplėtotas teorijas.“ (Burawoy 2007a; 32)

„Nacionalinė“ Vakarų sociologija turi nurodytą „*sine qua non*“, vadinasi, turi ir teisėtus, ir kompetentingus principus, kurių *būtinai* pririekia plėtojant taikomąją ir viešąją sociologijas (beje, į akis krinta galbūt neatsitiktinė asimetrija, – Burawoy'aus citatoje trūksta „kritinės sociologijos“, kurios vieta, kaip paskui bus įrodinėjama, taikosi užimti viešojo sociologija). Projektuojama normatyvinė „globalioji sociologija“ didžiąja dalimi neturi šių kompetentingumo ir teisėtumo principų. Tačiau klausimo, *kaip* gali būti konstruojamos taikomoji, kritinė ir viešojo sociologijos, visiškai neturėdamos „pamatų“, kurie susiformuoja (tai reikia pabrėžti) *laikiškai* ir *nacionaliai*, Burawoy'us nesvarsto. Kitaip sakant, išsamiau neaptaria, *kaip* simetrišką modelį galima taikyti globaliame kontekste, ryškėjant asimetrijai tarp struktūriškai diferencijuotos viešosios sociologijos (turinčios aiškias nacionalines ribas) ir blyškios redukcijos, atsispindinčios globalios intelektualinės praktikos paraštėse.

Kaip liudija Michaelo Burawoy'aus pastabos ir argumentai, jis gerai supranta istorinę *globalumo* ir *nacionalumo* santykio problemą.⁶ „Globalios pilietinės visuomenės“ pradžia turėtų sutapti su naujais „globalios

⁶ Dėl to ir įspėja: likimas, arba „trečiosios bangos“ sociologija, beldžiasi į „antrosios bangos“ sociologijos – gryojo mokslo – duris. Burawoy'us, savo kosmopolitinėje vaizduotėje girdėdamas laiko dūžius, imasi ginti *socialumą*, t.y. „viešąjį“ (politinį, pilietinį) dalyką, esantį arba „už“, arba „iki“ nacionalinių ryšių. Būti viešuoju sociologu – lygu būti tarpininku tarp lokalių bendruomenių ir „transnacionalinių asociacijų, organizacijų ir sąjūdžių“ (Burawoy 2007b; 325). Jei Karlo Marxo, vieno iš idėjinių *viešosios sociologijos* šaltinių, 11-osios tezės paskirtis – radikaliai keisti esamą tikrovę, kurią kolonizuoja kapitalistinė rinka ir jos statytinė – biurokratinė valstybė (Marksas 1974), tai Burawoy'aus 11-osios tezės paskirtis yra, bent jau iš pirmo žvilgsnio, nuosaikesnė – ginti socialumą (Burawoy 2007a; 55). „Socialumui“ sunykstant simuliakrų formose, jei tikėsime poststruktūralistais (Baudrillard 2002), Burawoy'us skverbiasi gilyn kritiškai tikrindamas tiek socialumo, tiek sociologijos *egzistavimo sąlygas*.

sociologijos“ kontūrais. Todėl sinchronizuodamas jau diferencijuotas ir konfliktiškas sociologijos perskyras pagal normatyvines simetriško teorinio modelio linijas Michaelas Burawoy'us pirmiausia siekia atskleisti *vertikalias* globalios sociologijos formavimosi sąlygas. Burawoy'aus *Klausimas*, prasi-dedantis didžiąja raide, yra tas: kaip atliepti socialinės politinės raidos *istoriškumą*, kad sociologija būtų ne statiška struktūrinė, o dinamiška struktūrinė jungtis. Naujojo sociologijos laikrodininko, Michaelo Burawoy'aus, nuorodos dažnai patvirtina: nors sinchroninė ir diachroninė pusės viena kitą papildo,⁷ tačiau pagrindinė istorinė *dabarties* problema – tai evoliuciškai pribrendęs, kokybiškai atnaujinantis sociologinio darbo pasidalijimo „lūžis“ (*revoliucija*, vartojant Thomo Kuhno terminą).

Skiriamuosius sociologinės raidos bruožus Burawoy'us apibrėžia analizuodamas tris rinkos ekonomikos „istorines bangas“. Pirmoji „banga“ (1850-1920) sužadina sąjūdį (nukreiptą prieš rinkos veiksnių perlenkimus) dėl darbo teisių ir vietinės bendruomenės teisių; išsikristalizavusią šio tarpsnio

profesinę formą Burawoy'us plačiąja prasme vadina „utopine sociologija“. Antrasis rinkos ekonomikos periodas (1920-1970) skatina kovą dėl socialinių teisių pasitelkiant valstybės reguliavimo priemones; šio tarpsnio profesinė forma apibendrintai vadinama „taikomąja sociologija“. Trečioji banga (prasi-dėjusi XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje) kviečia kovoti dėl žmogaus teisių skatindama globalios pilietinės visuomenės plėtrą; šio tarpsnio profesinę formą Burawoy'us apibendrintai vadina „viešąja sociologija“ (žr.: Burawoy 2007b; 325–6).

Dabartiniu istoriniu laikotarpiu profesinė „grynoji“ programa, kaip tvirtina trečiosios bangos intelektualas atsakydamas radikaliems kritikams (iškalbingas vien jau straipsnio pavadinimas – „Trečiosios bangos sociologija ir grynojo mokslo pabaiga“), darosi regresyvi sociologijos forma (ten pat; 321). Dalykas tas, kad „antrasis“ rinkos ekonomikos periodas, kurio metu valstybės grynė visuomenę nuo rinkų prievartos (kai valstybinis rinkų reguliavimas kūrė gerovę visiems), jau praėjęs, nors šito ir nenori pri-

⁷ Probleminis klausimas, sietinas su „sinchronine“ puse, yra tas: kaip suderinti keturis pagrindinius diferencijuotos sociologijos tipus (*profesinę, taikomąją, kritinę, viešąją* „sociologijas“), skiriamus Michaelo Burawoy'aus, kaip sukurti „komplementarinę tvarką“ iš konfliktuojančių sociologinių padalinių, kaip rasti diplomatinį sprendimą ieškant profesinio sutarimo, į pirmą vietą keliančio ne „mechaniškojo“ (hierarchinio), o „organiškojo“ (įsipareigojančio profesinio pluralizmo tvarkai) darbo pasidalijimo principus? Probleminis klausimas, sietinas su diachronine puse, yra tas: kurios struktūrinės *vėlyvosios modernybės/pomodernybės* sąlygos padeda, o kurios trukdo kurti globalią sociologiją, gebančią išsivaduoti iš provincialių struktūrinių nacionalizmo amžiaus varžtų? Didžiausias keblumas yra tas, kad labiausiai struktūrizuota pasaulio nacionalinė sociologija, tik susidūrusi su globalios sociologijos iššūkiais, darosi provinciali: „Amerikos sociologinė asociacija darosi mažiau veiksminga, kai imasi plėtoti globalius požiūrius, orientuotus į transnacionalinę viešąją aplinką. Instituciškai Amerikos sociologija yra galingiausia pasaulyje, tačiau ji tebėra keistai provinciali“ (Burawoy 2007b; 327).

pažinti „regresyvi“ empiristinė sociologijos programa⁸:

„O šiandieną valstybė ir rinkos veikia išvien, drauge paremdamos kasdienio gyvenimo suprekinimą ir visų viešųjų dalykų privatizaciją. Šios aplinkybės reikalauja visiškai naujo požiūrio į sociologiją, trečiosios bangos sociologiją, kuri į pirmą vietą iškelia ne valstybę ir rinką, o pilietinę visuomenę.“ (Burawoy 2007b; 321).

Šiomis dienomis, pasak Burawoy'aus, išmūšė „stipriosios profesionaliosios sociologijos programas“, tiksliau, „grynosios empiristinės sociologijos“, pabaigos valanda: „Šiuolaikiniame pasaulyje sociologija, priešiška vertybėms, politikai, įvairovei, utopijoms ir pirmiausia viešajai/pilietinei aplinkai, nebeturi prasmės (jei apskritai kada nors ją turėjo). Ją galima ginti tik pažeidžiant jos pačios prielaidas“ (ten pat; 317). Tai, ką priduria viešosios sociologijos autorius, ko gero, visiškai nepriimtina „grynajam“ mokslininkui, neabejojančiam galimybe skirti *faktus* ir *vertybes*. „Stiprioji programa“, žinoma, turėjo savo progresyvų laikotarpį, kaip ir visos *ideologijos*, – priduria Burawoy'us, kai šis mokslas iš tikro buvo priekinis žvelgiantis *utopija* (ten pat; 321; kursyvas mano – A. V.). Tapatindamas *grynąją sociologijos mokslą* ir *ideologiją/utopiją*, vie-

šosios sociologijos kūrėjas – galbūt nejučia – išsitraukia senąjį „karo kirvį“ tarp „socialinės fizikos“ ir „reflektivosios sociologijos“ stovyklų. Tai liudija ir labai kategoriškai (Turner 2007), ir nuosaikesnį (Brint, Boyns and Fletcher 2007) „fizikų“ atsakymai viešosios sociologijos autoriui. (Intelektiniu požiūriu, senasis *empirinio mokslo* ir *interpretacinio mokslo* dualizmas tik pagilėja, todėl neaišku, kaip Burawoy'us tikisi sustiprinti „simetrišką“ jungtį tarp dviejų iki šiol nesutaikomų pusių.)

Iš to, kas pasakyta, darytinos trys trumpos išvados. Pirma, istorinių tarpinių ribos, ypač tarp antrojo ir trečiojo periodų, Burawoy'aus įvardintos tinkamai turint mintyse globalų kontekstą (tiesa, perskyra tarp pirmojo ir antrojo periodų apibrėžta turint galvoje veikiau JAV sociologinės raidos kontekstą). Tai liudija ir tebesitęsianti sociologijos krizė (prasidėjusi po 1968-ųjų), kurią ypač sustiprino intelektiniai postpozityvizmo, poststruktūralizmo, postmodernizmo, o dabar – ir globaliosios sociologijos, sąjūdžiai. Socialinės teorijos krizė – ne vienas dienis reiškinys. Todėl ir sociologų-fizikų melancholija – ne atsitiktinė: vadinamojo nešališko ir vertybiškai neutralaus grynojo mokslo šalininkai šiandieną protestuoja

⁸ Neperskiriama antrojo periodo „trejybė“ – valstybė, rinką, pilietinė visuomenė – atspindi praeinančią laikotarpį, kurio glaudūs tarpusavio ryšiai, įskaitant integracinę funkciją, kurią anksčiau įgyvendino profesinė-taikomoji sociologija, šiandieną sunyksta. Būtent anuomet valstybė gynė visuomenę nuo kraštutinio rinkos „liberalizmo“, todėl „vertybiškai neutralios“ empirizmo krypties pastanga priešintis visagalei evoliucinei rinkodaros teorijai ir praktikai buvo visiškai suprantama. Tačiau šiandieną grynoji empiristinė mokslo programa darosi *ideologija*, nes nevaržoma rinkos ekonomika palaipsniui privatizuoja netgi valstybės institucijas. Todėl esminis klausimas yra tas: kaip galima išsaugoti ir plėtoti sociologiją globaliomis sąlygomis? Be to, kaip galima nagrinėti universalias problemas remiantis nacionalizmo laikotarpio „formomis“, t.y. sociologinėmis struktūromis, į pirmą vietą kėlusiomis empiristines „grynojo mokslo“ programas?

„pernelyg triukšmingai“, – jų bandymas išgelbėti sociologiją – persmelktas nevirties (ten pat; 317).⁹

Antra, viešosios sociologijos, puoselėjančios *globaliosios sociologijos* ir/arba *universalumo* idėjas, pradžia, teorinės formos požiūriu, yra „nacionalinė“, o „globali“ pabaiga, tiek formos, tiek turinio požiūriais, – dar nežinoma. Kaip tik todėl – nes tai kasdienis sociologo plebiscitas – verta svarstyti Michaelo Burawoy'aus viešosios sociologijos idėją kartu kritiškai atsakant į klausimą, ar ši koncepcija susiduria su esminiu prieštaravimu tarp *universalios* viešosios sociologijos turinio ir *nacionalinės* jos formos. Ir trečia: *rinka, valstybė* ir *pilietinė visuomenė* yra ne statiški, o kintamieji dydžiai, taigi dabartinis jų santykių pertvarkymas rodo, kad norint suprasti *istorinę* šiuolaikinės sociologijos paskirtį nebegalima, kaip anksčiau – jų „konsenso“ laikotarpiu, apsiriboti modeliu, kuris gana neaiškus normatyviniu požiūriu: Burawoy'us gana priešaringai tvirtina, kad viešoji sociologija – ne normatyvinė, o „tik“ turi vertybinį valentingumą“ (žr. toliau). Susidaro įspūdis, kad Burawoy'us paprasčiausiai tęsia pokario sociologijos vidinės kryptų diferenciacijos, kuri mažai paisė normatyvinių klausimų idėją. Indiferentiška sociologijos kryptų struktūrizacija šiandieną negalima, tai pripažįsta ir viešosios sociologijos autorius. *Sociologijos mokslo* apibrė-

žimas neatskiriamas nuo *politinės sociologijos* apibrėžimo, kurio ištakos – ankstyvojoje, „utopinėje“ socialinės teorijos tradicijoje.

Tiek vertikalus istorinis, tiek horizontalus simetrinis požiūriai yra svarbūs kritiškai/metodologiškai vertinant santykį tarp globalios sociologijos *turinio* ir jos *formos*. *Viešosios sociologijos*, arba *visuomeniškos sociologijos*, ištakos – ne tik universalios, bet ir reflektyvios: „turime užmegzti dialoginius ryšius tarp sociologo ir visuomenės“ (Burawoy 2007a; 31); „taikyti savo sociologiją sau patiems“ (ten pat; 52). Kadangi dialoginių ryšių terpė yra *viešoji erdvė*, kurioje plėtojamas *komunikacinis veiksmai*, kaip kad jį, pasak Michaelo Burawoy'aus, apibrėžia Jürgenas Habermasas (ten pat; 31), arba, kalbant filosofiniais terminais, reflektyvus *viešasis dialogas*, tai naujoji idėja – dėl universalios paskirties – atliepia arba turėtų atliepti besiformuojančio *globalaus* sociologinio darbo pasidalijimo sąlygas (ten pat; 52). Šios savirefleksyvos Michaelo Burawoy'aus nuostatos, taikomos ne tik paskiriems sociologams, bet lygiai taip pat taikomos (plėtojant kritinio sociologo Charleso Wrighto-Millso *sociologinės vaizduotės* [1959] idėją) *nacionalinėms sociologijoms* kaip visumoms, vis dėlto susiduria su prieštaravimu. Tai, kaip minėta, prieštaravimas tarp *universalios* viešosios sociologijos turinio ir *nacionalinės* jos formos.

Minėto dialoginio ryšio tarp „sociolo-

⁹ Antruoju periodu „grynojo sociologijos mokslo“ forma pabrėžė savo nešališkumą ir vertybinį neutralumą, o kartu – universalumą. Tačiau tai yra ne universalus projektas, kaip argumentuoja Burawoy'us, – bet „specifinis atsakas į ankstyvąją Amerikos sociologijos raidą“ (Burawoy 2007b; 317): „Grynasis mokslas pateikia save kaip natūralią ir universalią mokslo formą, užtemdydamas tiek savo egzistavimo sąlygas, tiek istorines aplinkybes, kurios jį formavo. Amerikos sociologijoje grynojo mokslo atsiradimas susijęs su praejusia era, profesionalizacijos pradžia ir jos konsolidacija, besitęsiančia nuo I-ojo Pasaulinio karo iki 7-ojo dešimtmečio“ (ten pat; 321).

go ir globalios visuomenės“ pagrindas yra specifinis – *modernus-nacionalinis*: savaime suprantamas Jungtinių Amerikos Valstijų sociologinio darbo pasidalijimas *nekvestionuojamai* pasitelkiamas kaip globalaus sociologinio darbo pasidalijimo prielaida. Primintina, jog Burawoy'aus sociologinio darbo pasidalijimo vizija apima keturias glaudžiai integruotas dalis – 1) profesionalią sociologiją, 2) taikomąją sociologiją, 3) kritinę sociologiją, 4) viešąją sociologiją. Projektuoti *globalios sociologijos* principus remiantis pirmine struktūriniu-funkcine diferencijuotą dalių „simetrija“, prie kurios bene labiausiai priartėjusi JAV nacionalinė sociologija, – sudėtingas uždavinys, todėl iš dalies suprantama, kad viešosios sociologijos autorius remiasi diurheimiška *organinio darbo pasidalijimo* idėja, potencialiai skatinančia dialoginius ryšius tarp paskirų pro-

fesinių padalinių. Pati idėja lyg ir nekelia papildomų klausimų (ją įtikinamai argumentavo žymūs funkcionalistai – nuo Platono iki Durkheimo ir Parsonso), tačiau ją įgyvendinti – sudėtinga.

„Naujoji“ viešosios sociologijos idėja nėra tokia nauja, jei tinkamai įvertinsime *politinę* tiek filosofijos, tiek sociologijos kilmę: universalus sociologinio vieškelio ištakas slypi *pačiame* kelyje – pilietiniame dialoginiame sąjūdyje.¹⁰ Humanitarinė/humanistinė filosofijos ir sociologijos mokslų plėtros programa tiesiogiai susijusi su socialiniais politiniais raidos bruožais tiek senojoje dialoginėje agoroje, tiek moderniojoje atstovaujamoje demokratijoje. Pastarojoje pilietinės visuomenės formavimasis susiduria su gerokai stipresniu konkurentu – „nacionaline visuomene“, kurios struktūrinėje formoje „natūraliai“ tirpsta universalus demokratinis

¹⁰ „Viešosios sociologijos“ kaip „viešosios filosofijos“ analogija toli gražu nėra nauja. Tačiau kritikai linkę ją apibūdinti kaip „filosofinio romantizmo“ atmainą. Sakykim, sociologai pozityvistai, priekaištaudami Jürgeni Habermasui, viešosios dialoginės erdvės intelektualiam kalviui (dėl filosofinio normatyvumo, o drauge – „sociologinio naivumo“), siekia ne simetrijos, o asimetrijos – „iš esmės kvestionuoti kritinę teoriją“. Jonathanas Turneris pažymi: „Norėčiau pasitelkti tipinį Jürgeno Habermaso pavyzdį. Mano požiūriu, Habermas yra veikiau filosofas nei sociologas; manau, kad jo darbai iš tikro yra įdomūs – ir netgi keliantys susižavėjimą, kai įsigilini į tai, kas rašoma, – *kaip filosofija* (Turner 2007; 274). „Kaip sociologija“, Habermaso darbai Turneriui atrodo esantys „naivūs“ ir „empiriškai įtartinai“, „neišplečiantys sociologinio pažinimo apie visuomenės raidą“ (ten pat). Griežta pozityvistinė perskyra tarp „sociologijos“ ir „filosofijos“ (žr. panašią Emilio Durkheimo skirtą ankstyvajame metodologiniame pozityvizmo veikale; Durkheim 2001) liudija, kad diplomatiškas susikalbėjimas, grindžiamas kad ir tobula simetrija, tarp skirtingų sociologijos krypčių, – sunkiai įsivaizduojamas. Dėl šios priežasties Burawoy'aus simetriška, taiki koncepcija reikalauja kritiškesnės analizės. Burawoy'us, rodos, tikisi įveikti, bent jau atsverti, „filosofinį idealizmą“ remdamasis *realistinėmis* sociologinio tyrimo programomis, „tikrais“ ir „patikrintais“ metodais, kuriuos teikia *profesionalioji sociologija* (ten pat; 32), nors asmeniškai, kaip išvelgia atidūs kritikai, šliejasi prie *kritinės ir viešosios* sociologijų emociškai teikdamas būtent joms pirminį *moralinio autoriteto* statusą (Brint 2007; 251–2). *Profesionalioji sociologija*, kaip tvirtina Burawoy'us, yra sociologinio darbo pasidalijimo „šerdis“. Tačiau abejonių kelia nekvestionuojamas „instrumentinės šerdis“ apibūdinimas; sakykim, nekliamas klausimas, ar profesionalioji sociologija neturėtų būti *vienu ir tuo pačiu metu* kritinė sociologija. Dominuojant instrumentinei tendencijai, kaip liudija sociologijos istorija, sociologija noriai negrįžta „savo pilietinių ištakų“, – šito, rodos, pernelyg lengvai tikisi Burawoy'us (Burawoy 2007a; 49).

turinys. Rodos, tai ir yra pagrindinė problema, su kuria susiduria Burawoy'us: viena vertus, jis ketina teoriškai ir praktiškai gairinti atstovaujamosios demokratijos vis sparčiau nykstančius „pilietinės visuomenės“, „viešosios erdvės“, žmogiškumo pradus, kuriuos pasiglemžia visagalės rinkos ir valstybės jėgos, kita vertus, šių universalių pradų atkūrimo globaliame kontekste galimybes jis sieja su „paskutiniu“ XX a. *didžiuoju pasakojimu*, kaip jį įvardija poststruktūralistai, – Talcotto Parsonso *AGIL* teorine schema, į kurios nacionalinę struktūrinę, simetrišką „labiausiai diferencijuotos pasaulyje“ valstybės formą buvo spraudžiamas, tiesa, tik iki

šaltojo karo pabaigos, universalus turinys (*AGIL* analitinis modelis buvo formuluojamas kaip universalus – tiek istoriniu, tiek geografiniu aspektais).

Michaelo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* idėja randasi *Jungtinėse Amerikos Valstijose*. „Terminas *viešoji sociologija*, – klaidinti neleidžia ir pats idėjos autorius, – yra Amerikos išradimas“ (Burawoy 2007a; 50). Atidžiau įsižiūrėjus į naraciją, kurią pateikia idėjos autorius, išvelgtume, jog aukštas pareigas užimantis Berklio universiteto sociologas¹¹ ši „Amerikos išradimą“ ir specifinę darbo pasidalijimo „realybę“ kartais laiko savaime suprantamu dalyku šitaip pažeisda-

¹¹ Sklandžią *viešosios sociologijos* idėjos plėtrą nemenka dalimi užtikrina privilegijuota šios idėjos autoriaus, britų kilmės JAV sociologo Michaelo Burawoy'aus, Berklio universiteto Kalifornijoje profesorius, institucinė padėtis, – rodos, neklysta kai kurie Burawoy'aus kritikai nurodydami, kad viešosios sociologijos sąjūdis plėtotųsi visiškai kitaip, jei jį būtų inicijavę asmenys, hierarchinėje mokslinės biurokratijos skalėje užimantys „žemesnes“ padėtis, tarkim, tokie socialiniai tipai, kaip *moteris, lotynų kilmės sociologas, juodasis*, viešosios sociologijos entuziastas „ne iš JAV“ (Hays 2007; 82). Neseniai, 2010 m. XVII ISA (Tarptautinės Sociologinės asociacijos) kongrese Geteborge Michaelas Burawoy'us išrinktas Pasaulinės Sociologų asociacijos prezidentu 2010-2014-iesiems. Todėl tikėtina, kad per keletą pastarųjų metų išpopuliarėjusi 2004-ųjų Amerikos sociologijos asociacijos prezidento, 2006-2010-ųjų Tarptautinės Sociologinės asociacijos (ISA) Nacionalinių asociacijų viceprezidento, įgyvendinusio etnografinius pramoninės sociologijos tyrimus Jungtinėse Amerikos Valstijose, Zambijoje, Sovietų Sąjungoje, Vengrijoje, koncepcija, įskaitant jos kritiką, netrukus pasklis dar plačiau. Neabejotina ir tai, kad šios idėjos plitimo procesas gali būti netolygus – nelygu sociologinė bendruomenė. (Dėmesį šiai idėjai, be kita ko, mažina tam tikri kalbiniai niuansai, ypač susiję su pokomunistinių visuomenių, kuriose žodis „viešasis“ turi daugiau neigiamų nei teigiamų atspalvių, socialine politine praeitimi.) Didesnė tikimybė yra ta, kad šią idėją kritiškiau svarstys nacionalinės sociologijos, kurių socialinės teorijos branda pasiekusi *savirefleksyvų* lygmenį. Ir atvirksčiai, jos nepaisys, kaip nepaiso ir kitų „avangardinių“ idėjų, visuomenės, kuriose socialinės teorijos kultūra arba dar neišplėtotą, arba apskritai ignoruojama, ypač sociologinio sparno, susijusio su dominuojančia užsakovų tyrimų („taikomosios sociologijos“) tradicija. Dalykas tas, kad teorinis reflektyvumas, apimantis kritinių-negatyvių aspektų visumą, – pernelyg didelė prabanga tyrėjams, iš kurių tikimasi aiškumo, paprastumo, pozityvumo (teigiamos, o dar geriau – konformistinės, nuostatos užsakovų socialinės politikos ir interesų atžvilgiu). Todėl „neteorinėse visuomenėse“ *viešoji sociologija* gali būti tapatinama su *viešosios nuomonės tyrimais* arba tiesiog sociologinių idėjų sklaida *viešose auditorijose*. Vis dėlto *viešosios sociologijos* paskirtis, kaip ją apibrėžia jos autorius, yra kita: *integralus* profesinės, kritinės, taikomosios, viešosios komponentų derinimas orientuojantis į *dalyvavimą pilietiniame visuomenės gyvenime*. Tik integrali, turininga, prasminga sociologija gali apginti *socialumą* (Burawoy 2007a; 55), tapti diskursyvia, savirefleksyvia, padėti suprasti tiek sociologijos, tiek gyvenamojo pasaulio aplinką ir paskirti.

mas reflektyvumo nuostatą. Dėl šios priežasties ši „realybė“ darosi vis mažiau pastebimas reiškiny. Atskaitos taškas, nuo kurio mes, XXI a. sociologai, turime pajudėti, – pažymi autorius, yra *realistinis*: turime judėti pirmyn, o ne atgal, pradėdami realiu įvykiu, kurį subrandino *akademine revoliucija*, – *sociologiniu darbo pasidalijimu* (Burawoy 2007a; 31). „Akademine revoliucija“, kaip galima spėti, yra specifinis – diferencijuojantis institucinis – pokario Jungtinių Amerikos Valstijų sociologinio darbo pasidalijimo tarpsnis. Taigi „realizmas“ prasideda specifiniame, nacionaliniame raidos tarpsnyje. Todėl šiek tiek abejotina, kad šis specifinis sociologinio darbo pasidalijimas gali būti globalus, *universalus taikymo* požiūriu. Juk, globalių politinės sociologijos ištakų atžvilgiu, esti ne mažiau lanksčių ir kompleksiskų ankstesnės raidos užuomazgų. Krinta į akis, kad naujame ir erdviame viešosios sociologijos kambaryje, į kurį kviečia užėti Michaelas Burawoy'us, apstu nacionalizmo epochos „realizmo“ stiliaus baldų; taigi kol kas neaišku, kokius klasikinius pavyzdžius turėtų išsaugoti besiskleidžiančios globalios daiktų formos.

Problema yra ta: *nacionalinė* naujo teorizavimo forma gali suvaržyti *globalios* sociologijos turinį. Prieštaravimas tarp nacionalinės teorizavimo formos ir globalaus turinio – tarsi slaptas „kodus“, trukdantis lengvai,

be vargo įeiti į atvirą Michaelo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* kambarį. Kyla klausimas: kaip, kokiais kokybiškai naujais principais remiantis, naujasis M. Burawoy'aus, o drauge – Amerikos, išradimas gali būti „globalus“? Kadangi globalios sociologijos turinys pernelyg atvirai gali būti spraudžiamas į nacionalinę teorizavimo formą, *globali* (žr. IX-ąją tezė) viešosios sociologijos idėja – kvestionuotina. Juk *visi* mokslo išradimai yra kontekstiniai, negana to, socialiniai politiniai. Jungtinėse Amerikos Valstijose randasi įtakingiausios XX a. institucinės sociologijos formos – profesionalioji sociologija/struktūrinis funkcionalizmas ir taikomoji/užsakomoji sociologija. Abi šios „nacionalinės“ formos – labai stiprios ir įtakingos.

Nors šios formos, istoriniu požiūriu, *dominuoja* (tai pripažįsta ir Burawoy'us),¹² vis dėlto lygiomis teisėmis, nekvestionuojant netolygių sociologinio darbo pasidalijimo sąlygų, jos įtraukiamos į keturgubą – *simetrišką* idealiai, bet *asimetrišką* realiai – viešosios sociologijos modelį. Kitos dvi – kritinė ir viešoji – sociologijos yra gerokai silpnesnės, ir netgi šiek tiek svetimos turint galvoje europines (vokiečių kritinės teorijos ir prancūzų kritinės/viešosios sociologijos) ištakas. Ši realinė specifika verčia klausiti: ar ir kaip Burawoy'us tikisi atstatyti įsivaizduojamą simetrišką „pirminę“ pusiausvyrą, jei specifinė, kontekstinė darbo pasidalijimo

¹² VIII-oji Burawoy'aus tezė atkreipia dėmesį į privilegijuotą institucinę *profesinės* sociologijos *padėtį*: „Jungtinėse Amerikos Valstijose profesionaliosios sociologijos dominavimas iškilo užmezgant nuoseklų dialogą su viešąja, taikomąja ir kritine sociologijomis. Tačiau netgi čia profesinės sociologijos galia sutelkta tyrimo departamentuose, kurie atstovauja viršutiniam itin stratifikuotos universitetinės švietimo sistemos lygmeniui, nors pavaldžiuose lygmenyse viešoji sociologija dažnai yra svarbesnė, kad ir mažiau pastebima.“ (Ten pat; 47.)

aplinka yra objektyvus faktas, darantis prievartą subjektyviai socialinei tikrovei.¹³

Taigi darytina apibendrinanti išvada, kad *viešosios sociologijos* koncepcija susiduria su esminiu prieštaravimu, atsirandančiu dėl to, kad struktūrinė *globaliosios* sociologijos idėja projektuojama remiantis „organiškuoju“ modernybės tarpsnio modeliu, būdingu labai diferencijuotoms, *nacionalinėms* Vakarų visuomenėms. Šis modelis, įtraukdamas plačiai paplitusias „mechaniškojo“ pobūdžio sociologijas (kurioms tikėtina bus klijuojamos „Vakarų“ profesionaliosios sociologijos etiketės), globaliame kontekste gali tapti hierarchiškas, o kartu ir dualistinis, nes instrumentinę visuotinės modernizacijos reikmę ypač tinkamai atliepia taikomosios sociologijos programos. Michaelas Burawoy'us papildė *specifinę Vakarų sociologijos konsteliaciją* „vienu kitu elementu“, t.y. apsupa ją kritiniu „globaliu žiedu“ tikėdamasis pusiausvyros, kuriai realiai trūksta struktūrinio, diferencijuoto pagrindo. Esminis klausimas, į kurį privalo atsakyti tiek pats naujos idėjos autorius, tiek jo kritikai, yra tas: ar ir kaip ši specifinė konsteliacija gali išplėsti savo *vidines, struktūrines* ribas, įtraukti į sociologinę struktūrą kitas nacionalines sociologijas (es-

minis keblumas tas, kad daugelis jų paveldėjo „mechaniška“ darbo pasidalijimo tipą ir atitinkamas mokslo raidos sąlygas) ir tapti „globalia konsteliacija“, atstovaujančia tolygiam sociologinio darbo pasidalijimui pasaulyje? Viena aišku: globali sociologija kaip idealas turi etnocentrišką prielaidą, – kitaip ir būti negali, nes visos globalizacijos idėjos istoriškai susijusios su nacionalizmo amžiumi (XIX-XX a.a.). Todėl ir reikia svarstyti, ar ir kaip įmanoma šią etnocentrišką prielaidą, kurios flagmanas – JAV nacionalinė sociologija (ir *specifinė, ir labai įtakinga*; Burawoy 2007a; 50), neutralizuoti sudarant lankstesnes galimybes globalios sociologijos plėtrai?

Burawoy'aus projektuojama profesinių ryšių simetrija atliepia *universalumo* standartus, skatinančius įveikti provincialumą, įskaitant redukcines, hierarchines formas, plintančias tiek globalioje periferijoje, tiek pačiame centre. Tačiau, teisėto ir teisingo sociologinio darbo pasidalijimo požiūriu, sociologinės globalizacijos kelias yra netolygus. Sociologijos evoliucija yra pasiekusi brandų diferencialinį lygmenį (JAV ir apskritai *Vakarų* sociologinėje terpėje), kurį svarbu išsaugoti kaip universalią tęstinumo ir kokybiškai naujo, globalaus, postūmio

¹³ Tariamai trivialus Thomaso Kuhno, išsamiai tyrusio mokslo ir socialinio politinio konteksto abipusės sąveikos ypatumus, apibrėžimas išpėja visus išradėjus: „Jeigu mokslas yra faktų, teorijų ir metodų, sukauptų esamuose tekstuose, konsteliacija, tai mokslininkai yra žmonės, kurie sėkmingai arba nesėkmingai siekia papildyti šią specifinę konsteliaciją vienu ar kitu elementu“ (Kuhn 1970; 1). Iš pirmo žvilgsnio „neutraliame“ santykiyje tarp mokslo ir socialinės-politinės jo aplinkos glūdi *savitumas*, ypač svarbus svarstomuoju atveju; pavyzdžiui, klausiant, ar M. Burawoy'aus koncepcija yra *globalios sociologijos* (kaip postuluoja šios idėjos autorius) ar *nacionalinės sociologijos* (kaip tikėtina gali atskleisti kritinė analizė) paradigma? Ir dar: kokia yra viešosios sociologijos paskirtis – „kiekybinė“ (papildomai diferencijuoti labai diferencijuotą nacionalinės sociologijos lauką) ar „kokybinė“ (sukurti lanksčią globalios sociologijos paradigmą, kuri kritiškai įsisąmonintų ankstesnės nacionalinės teorizavimo formos ribotumą)?

prielaidą. Drauge būtina klausti, ar ir kaip galima struktūrizuoti sociologijos apibrėžimus tradiciškai nediferencijuotoje, natūralistinėje periferijoje, kuri, institucionalizuodama istoriškai atgyvenusią empiristinę sociologiją, akiai linkusi ginti regresyvią, nekritišką, socialiai ir pilietiskai neadekvačią, nestruktūrizuotą sociologijos formą ir netolygias darbo pasidalijimo taisykles globaliu mastu.

Antroji dilema. Prieštaravimas tarp analitinio realizmo ir pliuralistinio reliatyvizmo

Analitinio realizmo metodologija grindžiamas teorinis modelis, kurį apibrėžia Michaelas Burawoy'us, yra lankstus, ypač vidinės sklaidos požiūriu. Nekyla abejonių, kad Burawoy'ui svarbi toji *padėtis*, kurią vidinėje sociologijos diferenciacijoje užima ir galėtų/turėtų užimti jo akylai stebimas ir puoselėjamas naujasis „viešosios sociologijos“ padalinys. Drauge reikia pažymėti: norint suprasti „viešosios sociologijos“ padėtį visuminėje

sociologijos struktūroje svarbu išsiaiškinti ne vien tik formaliuosius, struktūrinės padėties, aspektus, bet ir sunkiau išvelgiamą *mikrostruktūrinę* naujojo padalinio funkciją, siejamą su *dialoginio ryšio*, arba *komplementarumo*, idėja. Formalaus požiūriu nepakanaka: dalykas tas, kad vidinė profesijos diferenciacija ir specializacija šiandieną pasiekė ribą, už kurios, kaip įspėja krizės tarpsnį analizuojantys sociologai, driekiasi fragmentacijos, atomizacijos, indiferentiškumo žemė. Nėra atsitiktinumas, kad viešojo sociologija atsiranda laikotarpiu, kuris daug įdėmiau apmąsto tikėtinus indiferentiškos diferenciacijos ir „vėlyvojo krizinio tarpsnio“ padarinius tikėdamasis rasti naujų koncepcinių ir praktinių krizės įveikimo būdų. Negana to, vienus diferenciacijos kriterijus papildo kiti, o gausėjantys stratifikaciniai žymenys sudaro lyg ir tą pačią konceptualią visumą, kuri vis labiau praranda aiškias ribas.¹⁴

Nors iš dalies tai susiję su siauresniais naujosios profesinės „posistemės“ tikslais bei uždaviniais, verta prisiminti, jog

¹⁴ Formaliu požiūriu, viešojo sociologija, kaip ir kitos profesinės struktūros dalys (kritinė teorija, konflikto sociologija, simbolinis interakcionizmas, etnometodologija, postmodernioji socialinė teorija ir t.t.) yra tęstinės dalyko diferenciacijos, prasidėjusios po struktūrinio funkcionalizmo monopolio griuvimo (nuo 7-ojo iki 9-ojo XX a. dešimtmečių), dalis. Tačiau Burawoy'us į kompleksiską sinergetikos modelį pernelyg lengvai įtraukia metodologiškai skirtingas kryptis, tarp kurių prieštaravimai – esminiai. Nors Burawoy'us teigia esąs marksistas, tačiau „revoliucinių metodologinių“, „praktinių kritinių“ Karlo Marxo nuostatų iš esmės trūksta (dėl šios priežasties jį kritikuoja tiek kairysis, tiek dešinysis sociologų sparnai). Kompleksiška viešosios sociologijos idėja, rodos, yra a) pernelyg sterili, b) pernelyg pliuralistinė, c) pernelyg evoliucinė, d) pernelyg darni, e) pernelyg diplomatiška. Aiškindamas skiriamuosius naujos koncepcijos bruožus Burawoy'us tarsi ieško geriausio diplomatinio sprendimo būdo derindamas *esamą* dalykų padėtį ir *trokštamą* (viešosios sociologijos) būklę. Tačiau siekdamas nepažeisti *instituciškai* egzistuojančių perskyrų, puoselėjamų Vakarų (o ypač šiuo, instituciniu, aspektu kompleksiškoje Jungtinių Amerikos Valstijų) visuomenėse, jis pernelyg suvaržo *normatyvinius* dėmenis. Šitai išryškėjas skiriamasis – ne tiek *supratimo*, *aiškinimo*, kiek *aprašymo* – Michaelo Burawoy'aus *viešosios sociologijos* koncepcijos bruožas, kurį sudaro simetriškai brėžiamos *analitinės perskyros*.

Burawoy'aus ketinimas – visa apimantis: jam rūpi sociologija kaip visuma, jos savytumas, tapatumas: „Ar mes išsąmoniname savo tapatumą socialinių mokslų kontekste?“ (Burawoy 2007a; 55). *Viešosios sociologijos* idėja formuluojama kaip konceptuali visuminio darbo pasidalijimo *viltis*, unikali savo galimybėmis. Todėl naująją „specializaciją“ vadinti paprasčiausiu padaliniu – tikrai netinkamas požiūris. Viešoji sociologija esti polilogo galimybė. Tai potencialaus tarpininkavimo tarp įvairių skiriamųjų ribų – teorinių, metodinių, dalykinių, socialinių, profesinių-nacionalinių, politinių/pilietinių ir pan. – būdas. Tai – katalizatorius, kurio gyvybinė energija išsiskverbia ir apima visą sociologiją kaip sociologiją, o ne tik jos specifinę dalį. Remiantis paties Burawoy'aus komentarais (susijusiais su Alfredo Schützo sociologinės fenomenologijos idėjų taikymu feminizmo sociologijoje) galima pasakyti: viešoji sociologija išsiskyrusi kasdienio gyvenimo mikrostruktūrose atlieka *nepastebimą darbą*, paremiantį makrostruktūras (žr. Burawoy 2007a; 37).

Kad analitinio realizmo metodologija nėra savitikslių, rodo ir tai, kad Burawoy'us užsimoja spręsti *dualizmo* klausimą, kuris seniai kamuoja „pokontiškąją sociologiją“ (kritiškai išsąmoninusią, jog priežastinis mokslas, arba „dėsnių mokslas“, – dažniau klaidina nei kreipia tinkama linkme). Interpretacinė „dėsnių mokslo“ kritika (žr.: Winch 1990) prieina prie išvados, kad pozityvistinis, grynasis socialinis mokslas – negalima ir bergždžia, formalistinė kryptis, o pozityvistai, arba „gryniesi“ mokslininkai, kaip Maxo Weberio apibūdinti „tradicio-

nalistai“ tebelūkuriuoja, kol viešosios sociologijos sukeltas uraganas praeis (Burawoy 2007b; 317). Dualizmo klausimas yra esminis, tačiau problema ta, kad Burawoy'us įsisenėjęs sociologijos „mokslo“ problema siekia išspręsti remdamasis paprasčiausiu „komplementarumo“ principu, tiesiog postulodamas *jungties* tarp skirtingų požiūrių svarbą. Vis tik klausimas yra ne tas, ar reikia jungties, o tas, ar ir kaip ji galima? Paradoksalu, bet Burawoy'us remiasi tautologinio pobūdžio aiškinimu: *junglaus tarpininko* tarp instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo formų funkcijas atlieka *kiekviena* profesinė forma – „viešoji sociologija“, „sociologija“ ir „socialiniai mokslai“. Jei taip, kyla klausimas: jei „socialiniai mokslai“ ir „sociologija“ jau įgyvendina junglį, tarpdalykinę funkciją, kam reikia kokybiškai naujos „viešosios sociologijos“ idėjos?

Vaizdumo dėlei mintyse brėžkime „lygiašonį trikampį“, susidedantį iš trijų tiesių: „viešosios sociologijos“, „sociologijos“ ir „socialinių mokslų“. (Tiesa, ar, reikšmės požiūriu, trys „tiesės“ yra lygios, – jau interpretacijos dalykas.) Kiekvienai jų skirta įgyvendinti *tą patį* integracinį uždavinį, sprendžiantį minėtą dualizmo problemą, – būti lanksčiu tarpininku tarp instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo formų. Visų pirma patys socialiniai mokslai, pasak Burawoy'aus, turi skiriamąjį pagrindą: „Socialiniai mokslai skiriasi nuo humanitarinių ir gamtos mokslų derindami instrumentinį ir reflektvyvų pažinimą, – jungtį, kuri yra gyvybinga pati savaime, o todėl teikia skirtingas galimybes tiek viešuoju, tiek taikomoju atžvilgiais. Tarpdalykinis pažinimas

igyja skirtingas formas kiekviename sociologinio lauko kvadrate“ (ten pat; 52). Kitaip sakant, „socialiniai mokslai“ kaip bendroji savitos mokslo programos, susidedančios iš trijų dalių, prielaida teikia postūmį „sociologijai“, viduriniojo lygmens paradigmai, kurioje tarpdalykiškumas pulsuoja „kiekviename jos kvadrate“. Šiems sociologijos kvadratams sparčiai dauginantis prireikia naujo tarpininko tarp instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo formų – „viešosios sociologijos“, atliekančios „nepastebimą“ mikro darbą. Šioji dedukcinė grandinė rodo, kad „viešojo sociologija“ atlieka savotišką katalizatoriaus vaidmenį *aktyvindama* tarpdalykinius ryšius tarp instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo formų tada, kai išryškėja specifinės socialinių mokslų programos asimetrijos.¹⁵

Potencialiai stiprindamas vidines sociologijos išgales jis, žinoma, neišleidžia iš akių šiuolaikinėse akademinėse institucijose išsi-

kristalizavusios *socialinių mokslų hierarchijos*. Burawoy'ui ypač rūpi trilypis – sociologijos, ekonomikos, politikos mokslo – socialinių mokslų padalijimas.¹⁶ Jei ekonomika ir politikos mokslas instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo *dermės skalėje* priartėja prie kraštutinio „gamtos mokslų“ analogijos poliaus, arba „instrumentinio pažinimo“ (ten pat; 54), tai sociologijos paskirtis yra atstatyti reflektvyviają pusę, o kartu – pusiausvyrą. Sociologija tiria *socialinius* rinkos ir institucinės politikos pagrindus, arba tai, ko nepaiso ekonomikos ir politikos mokslai. Integrali sociologija, pasak Burawoy'aus, ypač svarbi šiomis dienomis, nes per pastaruosius dešimtmečius pilietinę visuomenę „kolonizavo ir prisijaukino rinka bei valstybė“ (ten pat; 56).

Kitaip sakant, ekonomikos ir politikos mokslai, stiprindami *profesinę* savo disciplinų funkciją, priartėja prie kraštutinio politikos poliaus, ir kaip tik todėl, jausdami pavo-

¹⁵ Burawoy'us neklausia, *ar ir kaip* galima būti „tarpininku“ minėtam dualizmui ir hierarchijai vis labiau skleidžiantis globaliu mastu, bet, remdamasis simetriškais analogijomis, tvirtina, kad problemą išspręsti gali savotiška „geometrinė progresija“ – tęstinis vidinio sociologinio darbo pasidalijimas. Matyti, kad tipologinių sociologinių perskyrų įvairovė laikoma pakankama sąlyga, teikianti skirtingas galimybes naujoms sociologinio pažinimo formoms. Kalbant paprastai, sociologijai pakanka pačios sociologijos, tiksliau *tarpdalykinės* jos kilmės, aprioriškai slypinčios kiekviename jos „kvadrato“ – „autonomiškoje monadoje“. Sociologija kaip „autonomiška“ disciplina, stiprindama savo vidines ribas, kartu stiprina ir išorines ribas (tiesa, išorinės ribos su kitomis disciplinomis drauge darosi nepralaidžios, statiškos, nelanksčios). Kiekvienas tipas turi „autonomiją“, tačiau kartu yra platesnės visumos dalis: „Viešojo sociologija yra platesnio sociologinio darbo pasidalijimo, taip pat įtraukiančio taikomąją sociologiją, profesionaliąją sociologiją ir kritinę sociologiją, dalis (Burawoy 2007a; 31). Taigi pačios sociologijos tapatumo sąlyga – jos „monadinė“ prigimtis, slypinti, anot Burawoy'aus, stiprioje dialektinėje priešingų polių jungtyje, savitai derinančioje instrumentinio ir reflektvyviojo pažinimo formos.

¹⁶ Nors Burawoy'us savotiškai „apsidraudžia“ užsimindamas, kad geografijos, istorijos ir antropologijos į savo programinį tekstą jis neįtraukia „dėl vietos stokos“ (ten pat; 56), matyt, teisūs tie jo kritikai, kurie nurodo svarbius – disciplinų varžymosi kontekste – *statuso* aspektus, t.y. siekimą įsitvirtinti galios lauke, atgaivinti sociologiją, kuri būtų ne mažiau reikšminga palyginti su kitais dviem prestižiniais socialiniais mokslais – ekonomika ir politikos mokslu.

jingą mokslo ir ideologijos suartėjimą, nuo politikos atsiriboja, šitaip tariamai eliminuodami ideologinę, tačiau susitapatindami su *apologetine* funkcija. Sociologija, ypač šaltojo karo laikotarpiu, o ir paskui, realiai žengia tuo pačiu keliu (sociologija visuotinai tapatinama su viešosiomis apklausomis, viešuoju administravimu, socialiniu darbu) užmiršdama savo kritinę kilmę, prie kurios sugrįžti kviečia Burawoy'us. Nors atstatyti sutrikusią pusiausvyrą turi „sociologija“, tačiau „sociologijos“ vidinė pusiausvyrą – sutrikdyta (kam gi tuomet reikėtų viešosios sociologijos?). Problema, kaip minėta yra ta, kad kritinis tikslas siekiamas įgyvendinti remiantis pernelyg simetriška funkcionalizmo kalbos gramatika.

Burawoy'aus argumentacijoje atsiranda kontiško redukcionizmo – šiuokart „sociologijos kaip naujojo išganytojo“, „pusiausvyros atkūrėjo“ – bruožų. Sociologija, sukaupti savo vidines išgales, gana lengvai kuria *simetriją*, o postuluojuama *asimetrija* tarp sociologijos, ekonomikos, politikos ir kitų socialinių mokslų tik paryškina piešiamą *kontrastą* (tarp „karalienės sociologijos“ ir „visų kitų“ dalykų). Tačiau reali padėtis – sudėtingesnė. Tiek „ekonomikos“, tiek „politikos“ mokslai nėra *vientisos* disciplinos. Jas „kamuoja“ tas pats dualizmas, tą pati įtampa, žadinanti metodologines ir teorines alternatyvas. Užuoat stiprinęs ryšius tarp vidinių opozicinių (isteblišmento atžvilgiu) įvairių mokslų padalinių Burawoy'us siūlo sociologams gana uždara kelią – atsiriboti nuo ekonomikos ir politikos mokslų vidinių, kritinės krypties, „disidentų“. Atkreiptinas dėmesys į pasitikėjimo *sociologija*, ypač

funkcinėmis jos galimybėmis mastą. Sociologija, ypač jos viešąją pusę, reikia išskelti į pirmą vietą todėl, kad sutrinka kaupiamąjį mokslo raidos „sistema“, kuri pati savaime yra „tai, kas yra“ ir „turėtų būti“ – struktūriškai diferencijuota JAV sociologijos institucionalizacija.

Pažymėtina, kad Burawoy'us, rodos, pernelyg pasitiki *sociologija*, tiksliau, *kaupiamąja sociologijos istorija*, pabrėždamas, kad dabartinis akademinis jos lygmuo turi *visas reikiamas* teorines, metodologines ir metodines dalis, kurių integrali jungtis gali atkurti organiškus ryšius tarp diferencijuotų padalinių. Šis *pasitikėjimas* sociologija, žinoma, įkvepiantis: metodologinių prielaidų srityje postuluojantis autonomiško mokslo idėją. Tačiau verta palyginti su esmine XX a. kritinės/viešosios sociologijos tarpdalykine programa: Franfurto kritinė teorija pasitikėjo sociologija *saikingai*. *Tarpdalykinė* kritinė teorija siekė ne tik ir ne tiek integruoti vidinius sociologijos padalinius į „funkcinį apskritimą“, kiek išplėtoti lanksčius tarpdalykinius ryšius, ypač tarp sociologijos ir filosofijos. Burawoy'us apie pastaruosius ryšius nekalba, tačiau jo noras „pasendinti“ kritinę normatyvinę socialinę teoriją yra ne kas kita, kaip tylus ir apskaičiuotas ryšių nutraukimas su filosofine programa (beje, nerandame jokių užuominų apie *labai giminingas* Michaelo Sandelo ir kitų politikos filosofų *viešosios filosofijos* koncepcijas). Šis ryšių su kritine normatyvine filosofijos tradicija nutraukimas reikalauja kompensacijos. Nepasitikėjimas normatyvinėmis politikos filosofijomis veda kita kryptimi: atkreiptinas dėmesys į tai, kad stiprėja profesinis pasitikėjimas dife-

renciacine struktūrizacija, kurios rezultatas – autonomiška funkcionalistinė keturių viena nuo kitos priklausančių dalių simetrija.

Simetrijos idėją puoselėjanti funkcionalizmo kalba, atsiribodama nuo realių konfliktų, sukūrė akademinį prestižą ir autonomiją sociologijai, ieškančiai vietos „po saule“. Tačiau socialinių mokslų ir netgi jų vidinių padalinių darbo pasidalijimas visada buvo netolygus ir prieštaringas. Pats Burawoy'us (ten pat; 35) pripažįsta, jog „sociologinio darbo pasidalijimas traktuojamas *labai skirtingai*, kai remiamės kritinės sociologijos požiūriu ir jį lyginame, pavyzdžiui, su taikomosios sociologijos požiūriu! „Šauktuką“ čia vartoja pats citatos autorius leidamas suprasti, jog darbo pasidalijimas gali būti tik nominalus. Vis dėlto esminius prieštaravimus tarp *labai skirtingų* pažinimo prielaidų bei būdų jis sprendžia pernelyg lengvai.

III-ioje tezėje „Sociologinis darbo pasidalijimas“ įterpta analitinė schema (*I-oji lentelė*), kuri tarsi pratęsia šio „šauktuko“ (sociologinės nuostabos) temą grupuodama pažinimo būdus į dvi esmines, metodologiškai prieštaringas, dalis – *instrumentinį pažinimą* ir *reflektyvų pažinimą*. I-oji lentelėje *sociologinis darbo pasidalijimas* formalizuojamas šitaip: 1) *instrumentinis pažinimas*, susidedantis iš a) profesionaliojo, b) taikomojo ir 2) *reflektyvus pažinimas*, kurį sudaro a) kritinis, b) viešasis (ten pat; 34). Iš to, kas pasakyta, galėtume spėti, kad Burawoy'us rengiasi išskleisti problemišką santykį tarp idealaus keturmačio modelio ir realaus hierarchinio darbo pasidalijimo tiek nacionaliniame, tiek globaliame kontekstuose. Ta-

čiau Burawoy'us žengia formalistinį, o kartu diplomatišką, žingsnį, kuris atskleidžia gilų viešosios sociologijos prieštaravimą tarp esamų homogeniškų, dominuojančių, sociologijos formų pasaulyje ir postuluojamo nominalaus analitinio pliuralizmo.

Teorijos konstravimo požiūriu, Michaelui Burawoy'ui, rodos, svarbesnės *analitinės perskyros*, sudarančios *analitinio realizmo* metodologiją (žr. toliau). Ši dalinė išvada pasitvirtina kritiškai stebint tolesnius teorinio konstravimo žingsnius. Nors Burawoy'us supranta ir pripažįsta esminius dviejų pažinimo metodologijų skirtumus (tai rodo ne tik „šauktukas“, bet nuolat jo vartojami „pozicijos“ ir „opozicijos“ terminai analizuojant sociologinio darbo pasidalijimą), tačiau potencialius metodologinius prieštaravimus tikisi išspręsti pasitelkdamas tą pačią analitinę schematizaciją. Kiekvieną sociologijos tipą jis vidujai diferencijuoja, nors iš dalies pripažįsta, kad idealus simetrijos modelis šiuokart susiduria su realiais prieštaravimais: „profesinė sociologija“, yra vidujai diferencijuotas tipas, o „kiti sociologijos tipai yra mažiau vidujai diferencijuoti, todėl reikia kalbėti apie skirtingus jų aspektus, arba metmenis“ (ten pat; 36). Sakykim, pagrindinis viešosios sociologijos skiriamasis bruožas yra „dialogas tarp sociologų ir jų socialinės aplinkos“, o šį bruožą paremia profesionalus, kritinis ir taikomasis „momentai“ (ten pat). Žodis „momentai“ turi atsitiktinumo savybę, kuri liudija tai, kad griežta analitinė schema nejučia tapatinama su renesansiška metafora – „viskas yra visame“. Nors iš tikro „viskas yra visame“, tačiau šis pliuralizmas – tik reliatyvistinė retorika, nes realiai pa-

lankesnės sąlygos sukuriamos dominuojantiems „momentams“.

Gausindamas analitines perskyras Burawoy'us susiduria su *pluralistinio reliatyvizmo* dilema, kuri ir aptariama šiame skirsnyje. Pradžioje reikia pažymėti: viena pagrindinių kliūčių prielaidų srityje, kurios Burawoy'us arba neįžvelgia, arba galbūt „aukvoja“ ant analitinio realizmo metodologijos aukuro, yra *argumentacinė tautologija*, atsiirandanti dėl netolygios vidinės sociologijos tipų diferenciacijos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viena iš keturių *profesinės sociologijos* dalių yra ... *profesinė sociologija*. IV-oje tezėje „Vidinio kompleksiskumo išplėtojimas“ Burawoy'us pateikia II-ją lentelę. Joje, remdamasis lygiai tais pačiais „keturių sociologijų“ apibrėžimais, identifikuoja dabar jau ne *sociologinį darbo pasidalijimą*, bet *profesinės sociologijos* darbo padalijimą. *Profesinės sociologijos* analitines perskyras sudaro 1) *profesinis tipas* (tyrimas, sietinas su tyrimo programomis, kurios apibrėžia prielaidas, teorijas, sąvokas, klausimus ir mįsles), 2) taikomasis tipas (sociologinio tyrimo įgyvendinimas, žmonės, fondai, instruktažas), 3) kritinis tipas (kritinės diskusijos tiek tyrimo programose, tiek ir tarp jų), 4) viešasis tipas (rūpinimasis viešuoju sociologijos vaidiniu, suprantamas rezultatų pateikimas, sociologinio lavinimo pagrindai, vadovėlių rašymas). (Ten pat; 36.) Kadangi šis padalijimas susideda iš tų pačių keturių perskyrų, kaip ir „sociologinio darbo pasidalijimo“ atveju, kiekvienas tipas dar labiau autonomizuojamas; sociologai, „galiausiai“ pasidalinę darbą, savarankiškai tvarkosi kiekvieno tipo viduje. Savarankiškiausiu tampa, aišku, tas

tipas, kuris turi daugiausia vidinių perskyrų ir vidinių mainymosi ištekliais galimybių – profesionalioji sociologija. Kiti, nediferencijuoti tipai – tik „momentai“, kartkartėmis nušvintantys vyraujančio, instrumentinio laiko-erdvės kontekste.

Indiferentiškos tęstinės diferenciacijos padariniai – reliatyvizmas, retoriškai plėtojamas dažnai instrumentinių tendencijų kontekste. Suprasdamas šią negatyvią vienmatiską tendenciją, Burawoy'us jai priešpriešina kitą, galima sakyti, idealistinę idėją. Kiekvieną tikėtiną konfliktą profesinio darbo pasidalijimo srityje pasitinka „konceptualus taikdarys“ – *abipusės priklausomybės* idėja. Iš pažiūros ši idėja yra tinkama kylančių konfliktų tarp skirtingų sociologijos krypčių sprendimo priemonė, tarpusavio sutarimo pradžia. Tačiau tam, kad ši prielaida taptų realiu konfliktų sprendimo įrankiu, reikia pakankamai aiškiai artikuliuoti *normatyvinę* viziją, nes kiekviena sociologijos kryptis turi žinoti, koks numanomas jos įnašas perspektyviniu požiūriu, kaip tikėtinais keisis jos struktūrinė padėtis artimiausios ateities atžvilgiu.

Burawoy'ui rūpi *integraciniai* šių perskyrų aspektai, paskirų sudedamųjų dalių, arba „tipų“, tarpusavio papildomumas. Netgi „tradicinės“ ir „organinės“ viešosios sociologijos tipai yra du „poliai“, kurie vienas kitą papildo (ten pat; 28), nors tai šiek tiek keista, nes „poliai“ vienas kitą turėtų atstumti. Tiek aptariamoji koncepcija, tiek pati sociologija sudaryta iš „komplementarių“ idealiųjų tipų; o „viešoji sociologija“ – tik dalis imlesnės sociologinės visumos; negana to, esti daug viešosios sociologijos tipų (ten

pat). Vis tik matyti, kad už analitinių perskyrų, už siauresnių aspektų slypi *politika* plačiąja prasme, juk netgi žodis „viešasis“, kurį jis derina su terminu „sociologija“, vartojamas siekiant atnaujinti šiuolaikinėse demokratijose nuvertėjusių žodžių – socialiniai santykiai, pilietiniai ryšiai, visuomenė, bendruomenė, komunitarizmas ir pan. – reikšmes ir prasmę

Teorinis Burawoy'aus modelis didžiąja dalimi sutampa su esama sociologinių kryptių diferenciacija. Šiame teoriniame modelyje vyrauja realistinis aprašymas. Dėl šios priežasties susidaro atotrūkis tarp aiškiai apibrėžtos realistinės metodologijos ir nepakankamai aiškiai artikuliuojamų normatyvinių tikslų bei uždavinių, kurių paskirtis – užmegzti *dialogą* su socialine politine aplinka, *sunykstantį dabartiniu laikotarpiu*. Normatyvinius Burawoy'aus teorijos bruožus užgožia aprašomojo pobūdžio

perskyros. Perskyrų daugėja, tačiau trūksta apibrėžtumo. Pliuralistinė *teštinės diferenciacijos* idėja, kuria remdamasis viešosios sociologijos autorius konstruoja integruotą organišką profesinio solidarumo vaizdinį, darosi (dėl pernelyg akcentuojamo aprašomojo prado, analitinio realizmo) vis labiau neapibrėžta.¹⁷

Nors keturi tipai apibrėžiami gana aiškiai, tačiau ribos tarp jų blunka dėl galimo mainymosi „profesiniais ištekliais“ ir potencialiai gausėjančių „figūracijų“ įvairovės.¹⁸ Keturi idealieji tipai išsaugodami savo ribas drauge mainosi ištekliais: vartojant specialius Talcotto Parsonso terminus, turi „įeigos“ ir „išeigos“ (angl. *input and output*) komponentus, kurie skatina išteklių mainus ir tarp šių tipų, ir pačių tipų viduje. Kai kuriuos tipus Burawoy'us aiškiai diferencijuoja, o kitus – įvardija apibendrintai pabrėždamas pliuralizmo, galimų skirtingų variacijų as-

¹⁷ Vidinė diferenciacija, o kartu – klasifikacija, sudaro tinkamas kompleksiskumo prielaidas. „Keturi sociologijos“ sudaro simetrišką idealų keturių kintamųjų dydžių – profesinės, taikomosios, kritinės, viešosios sociologijų – „kvadratą“. *Idealus* kvadratinis vaizdinys yra *universalus*. Geometrinė analogija tikriausiai nėra atsitiktinis pasirinkimas (geometrinės filosofinės idėjos, paplitusios ankstyvuoju moderniuoju, R. Descartes'o, B. Spinozos, laikotarpiu, yra universalios, o ir betarpiško pirmtako, T. Parsonso, simetriškas modelis, kaip minėta, – universalus. Tiesa, universalumo idėja Burawoy'aus koncepcijoje nėra akcentuojama: skirtingose visuomenėse, kaip ne kartą pažymi autorius, susidaro skirtingos sociologinių tipų figūracijos. Tačiau problema, kaip minėta yra ta: prarasdama simetriją (kai, pavyzdžiui, trūksta vieno ar kelių „tipų“), sociologija gali kartu prarasti struktūrą, kompleksiskumą. Šią problemą Burawoy'us, rodos, tikisi išspręsti pasitelkdamas minėtą teštinės diferenciacijos idėją ir mainymosi išteklių principą, *labai prieštarings* istorinės raidos bruožus pernelyg lengvai sprausdamas į taikingą „abipusę priklausomybę“ simetriją.

¹⁸ Kai tik norime aiškiai priskirti vieną ar kitą konkretų atvejį konkrečiam profesiniam tipui, kyla problemų. Sakykim, C. Wrightas Millsas patenka ir į „tradicinės viešosios sociologijos“ padalinį (ten pat; 31), ir į kritinės sociologijos padalinį (ten pat; 33); negana to, jeigu visuotinai pripažįstama, kad Wrightas Millsas turėjo suformulavęs aiškia teorinę *alternatyvą* „profesionalios“ (tiksliau, istebliškumo) sociologijos atžvilgiu, tai kodėl, remiantis paties Burawoy'aus kriterijais, negalima šios alternatyvios tyrimo programos apibrėžti kaip „profesionalios sociologijos“ varianto arba „taikomosios sociologijos“ varianto (juk pagrindinis sociologijos „užsakovas“ yra visuomenė, su kuria Wrightas Millsas mezgė aktyvų pašnekesį)?

pektus: viešoji sociologija skaidoma į *tradicinę* ir *organinę*; profesinė sociologiją sudaro „daugeriopos susikryžiuojančios tyrimo programos“ (Burawoy 2007a; 32), „viešosios ir taikomosios sociologijų požiūriai nėra nei vienas kitą paneigiantys, nei netgi antagonistiniai“ (ten pat), kritinė sociologija skatina profesionaliąją sociologiją suvokti savo „šališkumus“ ir „nutylėjimus“ formuluodama „naujas tyrimų programas grindžiamas alternatyviais pagrindais“ (ten pat; 33).

Sociologinis kompleksiskumas atveria įvairiapusių galimybių. Tačiau perskyrų gausa ir pernelyg dažnas „komplementarumo“ idėjos taikymas nejučia ištrina aiškias schemines ribas ir potencialios simetrijos vaizdinį, kurio kontūrai ryškūs pirminiame keturmačiame modelyje. Vidinė diferenciacija gausina „pavadinimų“ skalę, tačiau drauge į pliuralistinį vaizdinį skverbiasi neapibrėžtumas. Kaip, sakykim, galima būti vienu ir tuo pačiu „visiškai priešingu“ ir „komplementariu“: „Tradicinė ir organinė viešosios sociologijos yra du visiškai priešingi (angl. *polar*), tačiau komplementariniai tipai“ (ten pat; 280). Tiek „panašumo“, tiek „priešingumo“ principai išcentrinami, darosi reliatyvūs. Jei, tarkim, „instrumentinis“ ir „reflektyvusis“ tipai yra tikrai priešingi, o tai liudija sociologijos istorija, argi „tradicinė“ ir „organinė“ sociologijos, labai panašios viena į kitą, yra priešingos *lygiai ta pačia prasme* kaip ir pirmuoju atveju?

Daugėja formų, drauge ir apibrėžimų, tačiau jų turiniai įvairėja tapdami vis labiau „komplementarūs“ ir darosi neapibrėžti. Sociologinis darbo pasidalijimas, atskleidamas perskyrų gausa, darosi formalistinis,

vis labiau indiferentiškas, praranda esmines, kaip minėta, *normatyvines*, paskatas, skatina konformistinio realizmo – „yra taip, kaip yra“ – požiūrį. Jei egzistuoja pliuralizmas, jeigu visur vartojama daugiskaita, pavyzdžiui, „daugeriopos viešosios sociologijos“ (ten pat; 28), tai iš principo *visi* įmanomi sociologiniai junginiai gali būti apibrėžiami kaip tos pačios „universalios daugiskaitinės“ viešosios sociologijos variantai, įskaitant „profesinę“, „taikomąją“, „tradicinę“, „organinę“ ir t.t. (juk visų, netgi labiausiai savi-referentiškų sociologijos formų objektas, visuomenė, yra *viešas*). Taigi: nors Burawoy'us kritikuoja *universalizmą*, įskaitant *vyraujančią*, kaip jis pats pripažįsta, *instrumentalizmo tendenciją* tiek JAV, tiek pasaulio sociologijoje, bendroji jo sociologinė vizija, gausindama perskyras, o kartu – neapibrėžtumą, siūlo išvirkščią universalaus pliuralizmo formą. *Absoliutus reliatyvizmas*, arba universalizmas, kurį skatina šis požiūris, teikia daugiau galimybių (nors tai ir paradoksalu) ne struktūrinio pliuralizmo įtvirtinimui globalioje sociologijoje, bet veikiau procedūrinės diferenciacijos, kurią remia reliatyvizmas, o kartu indiferentiškos *instrumentinės tendencijos* (tiek nacionalinėje JAV, tiek globalioje sociologijoje), realistiniam pateisinimui.

Burawoy'aus kompleksiskame modelyje slypi gilus prieštaravimas tarp *analitinio realizmo* ir *pliuralistinio reliatyvizmo*. Visiškai suprantama, kad Burawoy'us renkasi *analitinio realizmo* metodologiją pratęsdamas ne tik kontekstiškai „savaiame suprantamus“ amerikiečių klasiko, Talcotto Parsonso, – klasifikacinių perskyrų, pusiausvyros ir simetrijos principus, bet ir supratingai atsižvelgdamas

(Burawoy'us atstovauja ne tik akademijai, bet ir, kaip minėta, institucinei administracijai) į *realistinį* kontekstą – JAV sociologinio darbo pasidalijimo tikrovę. „Pliuralistinis reliatyvizmas“ yra pirminės realistinės, aprašomosios idėjos – analitinio realizmo – dedukcinis išplėtojimas laukiant savaiminio liberalios sklaidos rezultato – „organiškos diferencialinės simetrijos“ galutiniame darbo pasidalijimo kontekste. Problema ta, kad nelieka *įtampos*, būdingos teoriniam mąstymui, tarp *analitinės dalies* (teorijos kaip rišlios teiginių sistemos) ir *normatyvinės dalies* (teorijos kaip sistemiškos kritinės alternatyvos). *Normatyvinė* Burawoy'aus sociologinio darbo pasidalijimo vizija, kritiniu požiūriu, nėra atsiplėšus nuo *tikrovės*, nors retorika rodo ką kita – viešosios ir kritinės dalių aprašymai liudija, jog formuluojama reflektivi esamos tikrovės kritika. Ši normatyvinė „vizija“ pradeda ir baigia *esamos* sociologinės tikrovės klasifikavimu, kurio (analitinio realizmo) galutinis rezultatas yra spekuliatyvus – organiška simetrija. Postuluojamos diferenciacinės sklaidos rezultatas – pernelyg abstraktus, indiferentiškas teoris modelis.

Juo teorinis modelis panašesnis į tikrovę, juo analogija – empiriškai pagrįstesnė,

tuo šis modelis adekvatesnis, – teigia *analitinio realizmo* metodologija.¹⁹ Burawoy'us, jungdamas „pozityvizmo“ ir „interpretacinę“ sociologijos kryptis, siekia išsaugoti pusiausvyrą tarp instrumentinio pažinimo ir reflektvyviojo pažinimo. Pagrindinė pusiausvyros paskata – „kompleksiškumo“ idėja: „Apsiribodami paskirais padaliniais esame linkę esencializuoti, homogenizuoti ir stereotipizuoti kitus padalinius. Todėl turime stengtis pripažinti keturių sociologijos tipų kompleksiškumą. O tai geriausia padaryti daktart keliant du esminius klausimus: pažinimas *kam* ir pažinimas *dėl ko*? Visa tai skatina kiekvieno sociologijos tipo vidinę diferenciaciją ir padeda atskleisti daugiau atspalvių“ (Burawoy 2007a; 35).

Tačiau, kaip minėta, „kompleksiškumo“ idėja turi ir privalumų, ir trūkumų. Kompleksiškumas – tinkama kryptis tada, kai problemiška svarstomi *reliatyvizmo* klausimai, skatinantys aiškiau brėžti ne tik aprašomąsias, bet ir kritines, normatyvines *ribas*. Jei perskyros tik ekstrapoliuojamos į specifinį kontekstą formaliai, analitinės ribos praranda savo „substanciją“ – tikrovišką santykį su empirine aplinka. Klasifikacinis pliuralizmas darosi indiferentiškas: nors vartojami *universalūs* apibrėžimai ir sociologinės per-

¹⁹ Michaelas Burawoy'us remiasi specifine *analogija* – klasifikacine *analitinio realizmo* (Parsons 1968; 730) metodologija, kurią pagrindė ir nuosekliai taikė Talcottas Parsonsas rėmėsis I. Kanto epistemologinėmis prielaidomis (tiksliau, jo „revoliucine“ pastanga išspręsti britų *empirizmo* ir *įgimtų idėjų teorijos* ginčą – konceptualiai jungti šias viena kitą radikalai kritikuojančias pažinimo prielaidas). Parsonsas, analogiškai jungdamas *pozityvizmo* ir *idealizmo* paskatas, grąžino JAV sociologijai (o kartu ir „Pasaulio sociologijai“, nes tarpukario laikotarpiu Europos sociologija dėl objektyvių socialinių politinių priežasčių tapo „nykstančia rūšimi“), aiškiai kryptančiai vienpusiško empirizmo link, autonomišką *teorijos* vertę. Mokslo „faktai“ nėra stebėjimo „duomenys“, o mokslo „objektyvumas“ nėra „tiesioginio“ stebėjimo rezultatas. Objektyvumas – tai *analitinių schemų, idealijų tipų, sąvokų*, grindžiamų adekvačiomis klasifikacinėmis perskyromis, kurias paskui gali tinkamai panaudoti tyrėjai, konstravimas.

skyros („profesionalioji sociologija“, „viešojo sociologija“ ir t.t.), skirtinguose kontekstuose jie turi *kitas reikšmes*. Indiferentiškas pliuralizmas, perkeltas į kitus (šiuo atveju „ne JAV sociologijos“) kontekstus, nutolsta nuo tikrovės ir darosi nebeatpažįstamas dėl skirtingai vartojamų tų pačių sąvokų.

Sociologija nėra tik „pažinimas dėl pažinimo“, – gana dažnai kartoja Burawoy'us. Tačiau struktūrinė keturių krypčių diferenciacija (esminė jos paskirtis – „pažinimas dėl socialumo“), kuria prasideda Burawoy'aus koncepcija, baigiasi reliatyvizmu („diferenciacija dėl diferenciacijos“). Viešojo sociologija susiduria su ta pačia – „pažinimo dėl pažinimo“ – problema: juk sociologija nėra tik „diferenciacija dėl diferenciacijos“. Norėdama tapti gyvybinga disciplina, ji turi užmegzti prarastą ryšį su socialine politine aplinka, mėginti įveikti *vienpusiškas* tendencijas, išryškėjusias tiek nacionalinėse sociologų bendruomenėse, tiek globaliu mastu. Tačiau problema ta, kad pliuralistinis *analitinio realizmo* reliatyvizmas, gausinantis daugiskaitines formas, skatina neapibrėžtumą drauge prarasdamas aiškias ribas. Esminė problema, kurios neanalizuoja Burawoy'us, yra ta: indiferentiškas reliatyvistinis požiū-

ris į skirtingus kontekstus (kitai sakant, nenoras aiškintis, kaip kitose nacionalinėse sociologijose, kuriose labai dažnai trūksta „profesionaliosios sociologijos“ ir „kritinės sociologijos“ formų, gali būti sukurti analogiški struktūriniai-simetriniai modeliai) skatina *status quo* būklės, „diferenciacijos dėl diferenciacijos“, pateisinimą.²⁰

Trečioji dilema. Prieštaravimas (nominalus) tarp dirbtinai skiriamų viešosios ir kritinės sociologijos tipų

Trečioji dilema rodo, kad perskyra tarp *viešosios sociologijos* ir *kritinės sociologijos* yra *dirbtinė*. Pirma, abu šie tipai turi pakankamai daug *panašių* požymių, ir jų – gerokai daugiau nei skirtumų. Antra, ši skirtis – pernelyg schemiška, todėl be reikiamos priežasties formalizuoja realiai vos išvelgiamas jų tarpusavio ribas, o kartu skaido ir neutralizuoja jūdvių bendrą kritinę – tiek institucinę, tiek intelektinę – substanciją. Trečia, šioji dirbtinė perskyra iš esmės susiaurina kritinės teorijos paskirtį, nes nuo šiol kritikos funkcija yra tik procedūrinė – tirti normatyvinius ir aprašomuosius profesionaliosios sociologijos tyrimo programų pagrindus

²⁰ *Ir dar*. Burawoy'us nori rasti sutarimą tarp nesutariančių sociologijos krypčių, be kurių būtų sunku tikėtis įgyvendinti viešosios sociologijos tikslus – užmegzti diskursyvų sociologijos dialogą su socialine politine aplinka. Tačiau sutarimo paieškos, susijusios su specifiniu kontekstu, dar nelemia, kad „sutarimo“, tarkim, pasiekto diplomatinio keliu, bus laikomasi platesniame kontekste arba netgi siauresniame kontekste ilgesnį laikotarpį. Jei „sutarimas“ bus sugriautas (tikėtina perspektyva atsižvelgiant į labai prieštaringą „socialinės fizikos“ ir „socialinės filosofijos“ santykių raišką), bus atstatyta ankstesnioji „dviejų sociologijų“, kovojančių viena su kita dėl „tikrosios sociologijos“ vardo, padėtis. (Primintina, kad globaliame sociologijos „lauke“ itin trūksta profesionaliosios ir kritinės sociologijų.) Jei taip, privilegijuota padėtis, kurią šiandieną turi instrumentinė tradicija, bus dar labiau sustiprinta, nes didelė tikimybė, kad globaliai plečiantis „viešosioms sociologijoms“ galiausiai bus prisiminta, kad globalioms viešosioms sociologijoms labiausiai trūksta profesionaliojo/instrumentinio „pagrindo“.

(Burawoy 2007a; 33). Ketvirta, viešosios kritinės teorijos funkcijos atskiriamos nuo jos redukuoto „procedūrinio kritinio“ (profesionaliosios sociologijos atžvilgiu) teorinio pagrindo ir perduodamos viešosios sociologijos tipui. Kitaip sakant, kritinės teorijos viešąjį veidą privatizuoja viešoji sociologija, pasirinkdama atitinkamą plačios apimties sociologinį pavadinimą – *viešoji sociologija*. Keturių dalių schemoje kritinei sociologijai palikdamas ¼-ąją dalį Burawoy’us susiaurina tiek šio sociologinio „tipo“, tiek viešosios sociologijos, dar vienos „¼-osios dalies“, išgales. Juo labiau, kad visuminėje struktūroje aiškiai dominuoja du autonomiškai, visapusiškai institucionalizuoti, instrumentinio pobūdžio tipai – „profesionalusis“ ir „taikomasis“, kurių atskiros „¼-osios dalys“ sveria gerokai daugiau nei kitos dvi, sudarančios tik nominalią visumos „pusę“.

Ir šiuo atveju nugalai „analitinis realizmas“.²¹ Turime judėti kaupiamosio-

mis pažangos kopėčiomis pirmyn, dabar jau nuo „trečiosios“ pakopos, – „pradedami lygmeniu, kuris yra realus, t.y. sociologiniu darbo pasidalijimu“ (Burawoy 2007a; 31). Čia išryškėja gilus prieštaravimas tarp „normaliojo“, kaupiamojo-pozityviojo mokslo, ir „revoliucinio“, dialektinio-interpretacinio mokslo, sampratų. Beveik kiekvienoje savo postuluojuojamoje tezėje retoriškai atsigręždamas į dialektiką Burawoy’us vis dėlto teikia aiškia privilegiją *normaliajam mokslui* (reikia pradėti nuo to, kas „yra“, t.y. analitinio realizmo), nepaisydamas keleto paskutiniųjų dešimtmečių postpozityvizmo kritikos, netgi Thomaso Kuhno idėjų, rodos, iš principo artimų kritinei viešosios sociologijos programai. Ryškėja paradoksas: nors Burawoy’us pripažįsta XIX a. *marksistinę* viešosios sociologijos bazę, tačiau grįžti atgal prie Marxo realiai neketina.²²

Grįžti atgal – nediplomatiška, ypač po „akademines revoliucijas“, teikiančios po-

²¹ Trečioje savo tezėje svarstydamas sociologinio darbo pasidalijimo pertvarkymo principus Burawoy’us nurodo vieną svarbiausių naujo darbo pasidalijimo žingsnių: „Pirmasis žingsnis – atskirti viešąją sociologiją nuo taikomosios sociologijos“ (Burawoy 2007a; 31). Kitaip sakant, Burawoy’aus „pirmoji“ užduotis yra praktinė, bet ne teorinė. Sudėtingus epistemologinius uždavinius, konceptualius teorijų istorijos galvosūkius jis apriboja profesionaliosios ir kritinės sociologijų tarpusavio santykiais. Sociologinio darbo pasidalijimo politikos požiūriu, svarbesnė yra taktinė ir strateginė užduotis: skverbtis į visuotinai, globaliai paplitusios ir įvairiopaai institucionalizuotos sociologijos lauką, skatinti arba priversti taikomąją sociologiją atlikti savotišką „savizudybę“, kalbant švelniau, padalinti milžinišką „taikomąjį pyragą“ į stambias – kritinę viešąją ir procedūrinę taikomąją – dalis. Klausimas, ar reikia viešosios sociologijos esant realiai alternatyvai – galimybėi šiuolaikiškai atkurti kritinės teorijos viešuosius pagrindus, nėra svarstomas, nes kritinės teorijos viešosios funkcijos, kaip minėta, perduodamos viešajai sociologijai.

²² Diachroniniai („vertikalūs“) marksizmo principai įrakinami į sinchroninę („horizontalią“) funkcionalizmo schemą. Dėl šios priežasties „revoliuciniai“, „praktiniai kritiniai“ Karlo Marxo principai sunyksta aprašomajame, pernelyg diplomatiškame buravojiško marksizmo variante. (Marxas, be kita ko, vartoja *kabutes*, rodančias, kad skiriami supratimo, aiškinimo ir normatyviniai, t.y. „kritiniai revoliuciniai“, socialinės teorijos lygmenys; žr. Marxas 1974; 463.) Marxo marksizmas – *kritinis normatyvinis*: tikrovė turi būti aiškinama ne idealistine stebėjimo (sakykim, „abstraktaus empirizmo“) forma, o materialiai – kaip jutiminė žmogaus veikla, praktika (I-oji tezė); mąstymas, teorija, neturi atsiriboti nuo praktikos (II-oji tezė); aplinkybių ir žmogaus veiklos sutapimas gali būti nagrinėjamas ir racionaliai suprantamas tik kaip

stūmį, kaip galima suprasti, *analitinio realizmo* metodologijai.²³ Pradėdamas „darbo pasidalijimu“, kurio analitinis skiriamasis bruožas – indiferentiška diferenciacija, o normatyvinis – profesinis polinkis idealizuoti perskyras tikintis *organišku* pasidalijimo profesiniais ištekliais padarinių, Burawoy’us, galbūt ir nenoromis, priverstas taikstyti su įvykusia pokario „institucine revoliucija“, nuo kurios ir prasideda „modernioji“ sociologijos istorija ir kurios rezultatai yra profesinis susmulkėjimas, naujų padalinių gausėjimas, fragmentizacija ir savireferentiškumas. Su šiais kaupiamojo mokslo rezultatais marksizmas tikriausiai nesitaikstytų (nors Burawoy’us tvirtina esąs marksistas²⁴), – nedalintų sociologijos į „komplementarius ketvirčius“, o kritiškai pertvarkytų instituciškai sumenkusius kritinės teorijos pagrindus.

Nors Michaelo Burawoy’aus tezės liudija pastangas stiprinti teorijos ir praktikos ryšį,

tačiau *teorinis normatyvinis* ir *praktinis kritinis* pagrindai įrakinami į pernelyg simetriškus funkcionalizmo rėmus. Keturios funkcinės perskyros sudaro kompleksišką – tiek vidinės, tiek išorinės diferenciacijos požiūriu – visumą, kuri „primiršta“ savo prieštaringą istoriją (žr. anksčiau cituotą Burawoy’aus teiginį, jog reikia pradėti lygmeniu, kuris yra, t.y. „esamu“ sociologiniu darbo pasidalijimu). Padalijimai traktuojami kaip savaime suprantami kaupiamosios mokslo raidos rezultatai. Vadinasi, pagrindinė problema – integracinė (toks susidaro išpūdis skaitant Burawoy’aus programinius tekstus ir kritinius jo atsakymus kritikams). Veikiau klausama, kaip integruoti jau diferencijuotas ribas, kaip sukurti tarpusavio ryšius. Apibrėžęs ir paaiškinęs keturis pagrindinius formuluojamos koncepcijos padalinius Burawoy’us išsamiau nesvarsto prieštarų *probleminių* ryšių tarp vidinių padalijimų. Funkcinis šios koncepcijos pobūdis trukdo

revoliucinė praktika (III-oji tezė); žemiškasis pagrindas neturi atsiskirti nuo savęs ir įsikurti debesyse, šis pagrindas turi būti suprastas normatyviškai, kaip dialektinis prieštaravimas, o paskui – surevoliucintas (IV-oji tezė); perėjimas iš abstraktaus mąstymo į patyrimo tikrovę negali būti grindžiamas tik jutiminiu stebėjimu, tarkim, procedūrine metodika (V-oji tezė); žmogaus esmė yra visuomeninių santykių visuma (VI-oji tezė); „abstraktus individas“ priklauso tam tikrai visuomenės formai (VII-oji tezė); jei teorija linkusi į misticizmą (sakykim, tobulą funkcionalizmo simetriją), šią mistiką gali išsklaidyti žmogaus praktikos supratimas (VIII-oji tezė); daugiausia, ką gali pasiekti stebėtojiškasis „metodas“ – stebėti „atskirus“ individus, fiksuoti jų nuomones „pilietinėje visuomenėje“ (IX-oji tezė); senojo materializmo požiūris yra biurokratinio nacionalizmo laikotarpis, o naujojo – suvisuomenėjusi žmonija (X-oji tezė); teoretikai tik įvairiai aiškino pasaulį, kurdami *makro*, *mezo*, *mikro* teorijas, bet uždavinys yra jį *pakeisti* (XI-oji tezė).

²³ Pozityvų realistinį terminą „akademine revoliucija“ reikia skirti nuo postpozityvistinės „metodologinės revoliucijos“, tinkamai vertinančios istorinę dialektiką, nes Burawoy’us, rodos, turi mintyse institucinį realistinį sociologinio darbo pasidalijimą JAV, o ekstrapolijuojant šią idėją plačiau – ir pasaulyje: „Tačiau kelio atgal, į ankstesnį periodą prieš akademinę revoliuciją, nėra“ (ten pat; 31).

²⁴ Drauge svarbu pridurti: Burawoy’ui reflektvyti, kritinė marksistinė nuostata svarbi kaip priemonė siekiant *žmogiškumo*. Tai – politinis dialogas ne dėl priemonių, o dėl tikslų, kurie formuluojami kaip alternatyva egzistuojančiai neoliberaliai žmonių fragmentizacijai – kai lygybės ir laisvės retorika intensyvėja, o sociologai aptinka visose srityse gilėjančią nelygybę ir dominavimą (ten pat; 27).

svarstyti *netolygius* sociologinio darbo pasidalijimo procesus globaliai.

Nors Burawoy'us pripažįsta, kad netolygios profesinės diferenciacijos bruožas yra institucinis piktnaudžiavimas – jau daugelį dešimtmečių ir netgi šimtmečių – instrumentinio metodo ir nacionalinės biurokratijos ryšiais, jis nepakankami kritiškai analizuoja, anot jo, potencialiai neprieštarinę taikomosios sociologijos ir viešosios sociologijos sąveiką. Neįžvelgdamas pavojaus, ypač globaliame kontekste, kad viešoji sociologija, prarasdama *teorinį kritinį* pagrindą, gali sutapti su taikomąja sociologija, jis gana rizikingai autonomizuoja viešosios sociologijos kūrimo *sąlygas* nepaisydamas esminių viešosios ir kritinės sociologijų *panašumų*, bet, priešingai, gana dirbtinai pabrėždamas jų tarpusavio *skirtumus*, o taip pat sąmoningai ar nesąmoningai primiršdamas specifines teorines bei epistemologines problemas, su kuriomis susiduria ir kurias gvildena kritinė socialinė teorija, įskaitant postmodernųjį jos sparną. Burawoy'us pernelyg lengvai išskliaudžia du istorinius – kritinės socialinės teorijos ir postmoderniosios kritinės teorijos – tarpinius grįždamas į tariamo konsenso, „simetrijos“, „paliaubų“, kurių realiai niekada nebuvo, laikotarpi.

Kalbant konkrečiai, jis nepakankamai atsižvelgia į šiuolaikinę kritiką, kurios tikinyje yra *modernioji epistemologija*, įskaitant T. Parsonso „didžiąją naraciją“. Pirma,

nepaisydamas *esminės priešpriešos* tarp kritinės teorijos ir moderniosios instrumentinės epistemologijos, o todėl atsakydamas „visą sociologiją“ paversti „viešąja sociologija“ (Burawoy 2007a; 31), ir, antra, pernelyg idealistiškai žvelgdamas į jų „tarpusavio papildomumą“ (kritiškai neanalizuodamas specialiųjų – ontologijos, epistemologijos, problemų perteikimo stiliaus ir pan. klausimų), Burawoy'us gana pavojingai priartėja prie ribos, už kurios – itin daug panašių moderniosios epistemologijos ir viešosios sociologijos bruožų. Iš tikro: modernioji epistemologija gynė tai, ką šiandieną rengiasi ginti viešosios sociologijos projektas (kad ir neakcentuojantis šių veiksmų), – vientisą naraciją, rišlumą (tarp diferencijuotų dalių), sistemiškumą, sociologijos posistemių tarpusavio mainus, simetriją, o kartu – idealią filosofinę *komunikacinio veiksmo* ir universalią *viešosios erdvės* idėjas.²⁵

Viena vertus, reflektyvios viešosios sociologijos autoriaus tezės, rodos, tikina, jog kritinės sociologijos tradicija yra tinkamai puoselėjama ir tęsiama. Pavyzdžiui, *IX-osios* tezės nuostatos tvirtina: a) turime skatinti kritinės sociologijos struktūrizaciją, kuri skverbtusi ne tik už disciplinų, bet ir nacionalinių ribų (ten pat; 52); b) „turime taikyti sociologiją sau patiems ir geriau išsąmoninti globalias jėgas, darančias poveikį disciplinai; kad mes galėtume kontroliuoti jas, o ne jos – mus“ (ten pat). Čia patei-

²⁵ Viešoji sociologija, idealistiniais simetriniais potėpiais užglaistydamą potencialius konfliktus, sinchronizuodama „bendrą“ krypčių (realiai viena kitą atmetančių) istoriją, atsiribodama nuo epistemologinių reliatyvizmo klausimų, perkelia ant savo trapių pečių *abstraktaus idealizmo* našta, kurią XX a. tarsi du vienas kitą pakeičiantys Sizifai ilgą laiką nešė Talcottas Parsonsas ir tebeneša Jürgenas Habermas.

kiamos nuostatos atliepia „autobiografinę“ Charleso Wrighto-Millso idėją („turime taikyti sociologiją sau patiems“) ir Alvino Gouldnerio kritinę nuostatą determinizmo atžvilgiu („kad mes galėtume kontroliuoti determinuojančias jėgas, o ne jos – mus“). Tačiau kad ir kokios būtų naujosios koncepcijos autoriaus intencijos, šio straipsnio autoriaus požiūriu, simetrinėje keturių vienas kitą papildančių padalinių vizijoje labiausiai nukenčia *kritinės sociologijos* padalinys, kurio vietą – nejučia arba sąmoningai – užima *viešojo sociologija*.

Dar viena problema, kurią Burawoy'us gana lengvai „apeina“, yra ta, kad organiško darbo pasidalijimo idėją, pasiskolintą iš ankstyvojo moderniojo tarpsnio, jis, kitaip negu kritinės socialinės teorijos tradicijos (tiek „Frankfurto“, tiek „postmoderniosios“), apriboja *vidiniu* profesiniu darbo pasidalijimu – susijusiu iš principo tik su *sociologijos dalyku*. O kitos darbo pasidalijimo *ribos*, ypač kylančios iš santykių su humanitarinių mokslų dalykais, sunyksta siaurindamos galimus sociologijos išteklius ir apkarpydamos tarpdalykines problemines šaknis. Esminiai prieštaravimai neutralizuojami, sklandžiai uždaromi simetriškame komplementarumo modelyje – kaip ir T. Parsonso struktūrinio funkcionalizmo

modelyje atsiribojama nuo bendrųjų („metafizinių“) problemų.²⁶

Burawoy'aus koncepcijoje išryškėja prieštaravimas tarp *simetriškos* diferenciacijos vizijos ir *asimetriško* galios lauko. Simetriškoje visumoje labiausiai nukenčia *kritinės reflektyviosios sociologijos* padalinys. Nors viešojo sociologija yra tik *bendresnio* sociologinio darbo pasidalijimo *dalis*, tačiau ši mažesnė sudedamoji dalis bendroje kritinės ir viešosios sociologijų visumoje turi didesnę nei vienos sudedamosios dalies svorį. Tai reiškia, kad viešojo sociologija kiekviena pasitaikančia proga mėgina „atimti“ kitos sudedamosios dalies statuso dalį. Dilema, kurios Burawoy'us neįvardija, yra ta: viešojo sociologija dėl savo esminio panašumo į kritinę sociologiją linksta sutapti su ja iki minimumo siaurindama kritinės sociologijos funkcijas. Negana to, *teorinės* sociologijos funkcijos iš principo atiduodamas *profesionaliosios* (kiekvieno mokslo pagrindas yra *teorija*) sociologijos padaliniui Burawoy'us susiaurina *profesionaliūs teorinius* – tiek kritinės, tiek viešosios sociologijos pagrindus.

Šis „nepastebimas“ viešosios sociologijos išteklių augimas, rodos, neturi ribų. Kartais susidaro įspūdis, jog ne viešojo sociologija yra sociologijos dalis, bet, atvirkščiai, „sociologija“ (tapatinama su *esamu* darbo

²⁶ Ontologinės, epistemologinės, aksiologinės filosofijos dilemos savitai įsipynė į pastarųjų keleto šimtmečių sociologijos istoriją, kurioje kitomis formomis skleidėsi *monizmo, dualizmo, reliatyvizmo, reliacionizmo, racionalizmo ir iracionalizmo, sielos ir kūno, įgimtų idėjų* ir jų empirinės kritikos temos. Sociologijoje išskristalizavo esminės priešpriešos tarp metodologinio individualizmo ir holizmo, pozityvizmo ir interpretacijos, „spekuliacijos“ ir „tyrimo“, *makro, viduriniojo lygmens* ir *mikro* analizės, kiekybinių tyrimų ir kokybinių tyrimų, normatyviškai orientuotų ir vertybiškai neutralių principų, kritinės ir pagrindžiančiosios nuostatų. Sociologines aporijas Burawoy'us pernelyg lengvai spraudžia į simetrišką *funkcinį struktūrinį* modelį. Tačiau jei šiai simetrijai suteiktume kontekstinį sociologinį istorinį pagrindą, išryškėtų *asimetrijos*. Viena jų – mažtanti kritinės teorijos reikšmė stiprėjant instrumentinei taikomajai tendencijai.

padalijimu) yra viešosios sociologijos (perspektyvinio darbo pasidalijimo) dalis. Jau I-oje tezėje „Žirklių judesys“ aiškiai matyti pastangos tapatinti „visą“ sociologiją su *viešosios sociologijos* idėja: pasak Burawoy'aus, kai „sociologija“ pajuda kairėn, o pasaulis – dešinėn, viešosios sociologijos poreikis stiprėja, o jos įgyvendinimas darosi keblesnis (Burawoy 2007a; 25). Jei iš tikro „visa“ sociologija pajuda kairėn (o tai – labai abejotina tezė, nes kartu tvirtinama, jog didesnis pavojus šiandien gresia ne instrumentinei dešiniajai, o kritinei kairiajai sociologijai), tai kritinis (antiistebliškumo) pagrindas drauge išsiskverbia į visus kitus sociologinius padalinius, o viešoji sociologija tampa tiesiog sociologija. Jei savo ruožtu kritinį pradą „dešinėjančiam“ pasaulyje įgyvendinti sudėtinga, tai ar verta sociologijai formaliai skaidytis į dalis, dvi iš kurių didele dalimi jau priklauso dešiniajai instrumentinei tvarkai? Burawoy'us, nubrėžęs istoriškai reikalingas perskyras tarp konfliktinių sociologijos padalinių, šias perskyras linkęs užglaistyti; jis nepakankamai įvertina hierarchiško galios lauko atsparumą pačios disciplinos darbo pasidalijime arba netolygų pasidalijimą laiko laikiniu reiškiniu, kurį gali įveikti kritinės ir viešosios sociologijų įgyvendinamos funkcijos, jo žodžiais tariant, „sąžinės“ funkcijos: „Kritinė sociologija yra profesionaliosios sociologijos sąžinė, kaip ir viešoji sociologija yra taikomosios sociologijos sąžinė“ (ten pat; 33).

Metaforiškos Burawoy'aus pastabos apie „sąžinę“ skatina klausti, ar, kaip ir kodėl profesionalioji ir taikomoji sociologijos neturi „sąžinių“? O jei taip, kam joms, ypač po kruopštaus ir sunkaus instrumentinio

– arba sąžiningo, arba nesąžiningo – darbo, dar klausyti kitų „sąžinių“ balso? Jeigu profesinė sociologija ir taikomoji sociologija neturi kritinės ir viešosios sociologijos komponentų, sužadinti jų sąžinės priekaištus jau po atliktų tyrimų, kaip rodo pozityvizmo istorija, kurią kritiniai teoretikai vadina „patvirtinančiąja“ (Marcuse 1954, Kellner 1993), yra tiesiog bergždžias reikalas. Kaip liudija diferencijuota sociologijos tapatybė, sudaryta iš fragmentiškų, specializuotų, tarp savęs nesusijusių fragmentų, įsipareigojimai *visuminei* sociologijos žiūrai sunyko. Ar ir kaip gali ją atgaivinti „viešoji sociologija“, kuri JAV akademinėje hierarchijoje užima neapibrėžtą padėtį, o kitų šalių profesinio darbo pasidalijimo struktūroje, nors ir užimdama aiškesnę padėtį, dažnai neturi profesionalaus teorinio pagrindo? Jei kritinė teorija, išplėtojusi itin reflektyvų teorinį pagrindą, nesugebėjo įveikti instrumentinio racionalumo tendencijos, kaip ją gali įveikti viešoji sociologija, kad ir turinti romantišką „sąžinės balsą“?

Realia atsvara „romantiškam“ beldimuisi į sudiržusį instrumentinės krypties sociologų sąžinės balsą galima būtų laikyti Burawoy'ui būdingą demokratinio pobūdžio polinkį – priešintis ir, esant galimybėms, ardyti hierarchijas. Šneka, arba dialogas, kaip minėta, yra viešosios sociologijos esmė. Jei pagrindinis ekonomikos mokslo interesas – specializuotas pokalbis su „rinka“ dėl išteklių plėtros, o politikos mokslo – su „valstybe“ dėl stabilumo, tai sociologijos – žmogiškumo interesų gynimas. Žlugus (pseudo)komunizmo idėjai kapitalizmas gavo papildomą legitimacinę paskatą. Kaip liudija Burawoy'aus apibrė-

žimai ir nuorodos, ekonomikos ir politikos mokslai yra svarbi šios legitimacijos dalis.²⁷ Akivaizdu, kad Burawoy'us ieško ir konceptualios, ir praktinės alternatyvos „dabarties“ laikui. Burawoy'aus aiškinamoji kalba darosi aiškesnė tada, kai aiškinimą jis susieja su normatyviniais ir ideologiniais socialinio sąjūdžio aspektais. Mes, t.y. JAV sociologai, pasaulyje viešpataujančios sociologijos atstovai, – pareiškia Burawoy'us, – turime priiimti atsakomybę už savo nacionalinės sociologijos provincialėjimą, nukelti ją nuo pjedestalo, pripažinti jos specifinį pobūdį ir nacionalinę galią, o drauge išplėtoti dialogą su kitomis nacionalinėmis sociologijomis pripažindami vietos tradicijas ir atitinkamas pastangas įvietinti sociologiją; mes turime mąstyti globaliai, pripažinti besiformuojanti globalų sociologinio darbo pasidalijimą, skatinti viešąsias sociologijas „globaliuose Pietuose“ ir taikomasias sociologijas Europoje, žadinti struktūrinės kritinės sociologijos išgales, kurios kvestionuotų ne tik disciplinų, bet ir nacionalines ribas; mes turime taikyti sociologiją sau patiems/pačioms ir vis geriau įsisąmoninti globalių jėgų struktūrizaciją (ten pat; 52).

Numanoma viešosios sociologijos ir socialinių politinių sąjūdžių sąjunga, ko gero, yra realistiškiausia naujos koncepcijos kūrėjo viltis, nes, priešingu atveju, teliktų romantiškas kreipimasis į aukščiau stovinčiuosius, formuluojamas mokslo kalba – „nuo šiol

gyvenkime simetriškai“, arba moralės kalba, kaip sąžinės priekaištas, – „nuo šiol gyvenkime demokratiškai“. Tačiau naujojo *Komunistų partijos manifesto*, sudaryto iš vienuolikos tezių, autoriaus kalba tik iš dalies panaši į pirmtakų kalbą, kurios pagrindą sudaro kritinė politinių ekonominių procesų analizė. Burawoy'aus kritinė analizė primena švietėjišką liberalizmą, puoselėjantį *viešojo universiteto* (ten pat; 56) plačiąja prasme idėją. Jis kalba apie „mainus“ integracinėje darbo pasidalijimo struktūroje (ten pat; 54), kaip kad klasikinio liberalizmo „koreguotojas“ Talcottas Parsonsas kalba apie mainus tarp keturių simetriškų – ekonomikos, politikos, kultūros, socialinio solidarumo – posistemių išteklių. Krinta į akis vienas kitam prieštaraujantys teiginiai Burawoy'aus koncepcijoje. Viena vertus, jis apibrėžia sociologiją kaip intelektinę praktinę galią, pajėgią priešintis valstybės despotizmui ir rinkos tironijai, kolonizuojančioms pilietinę visuomenę. Kita vertus, kritinę teorinę sociologijos galią jis „uždaro į butelį“ kaip nenuspėjamą Džiną. Simetriškas („draugiškas“) jo modelis daro reveransą hierarchinei profesionaliosios sociologijos padėčiai, kritinei teorijai skirdamas savitiksle „post factum kritiką“, o „viešąją sociologiją“ tapatindamas su „pilietine visuomene“, tačiau nepalikdamas viešajai sociologijai kritinės teorinės galios.²⁸

Taigi: nors Burawoy'aus tikslas yra su-

²⁷ Šie, didžiąja dalimi instrumentiniai, mokslai pagamino, kaip metaforiškai pareiškia viešosios sociologijos kūrėjas, „ideologinio laiko bombas, pateisinančias rinkų ir valstybių perviršius“ (ten pat; 56).

²⁸ Burawoy'us – sąmoningai ar nesąmoningai – žengia ypač pavojingą žingsnį „viešąją sociologiją“ tapatindamas su „pilietine visuomene“ („sociology's affiliation with civil society, *that is* public sociology [kursyvas mano – A. V.], represents the interests of humanity ... ; žr. ten pat; 56) ir šitaip priartėdamas prie miglotos

kurti kritinę, reflektivią, dialoginę sociologiją gerokai aktyviau bendraujant su pilietine, viešąja auditorija už universiteto sienų, tačiau, rodos, būtent prie sienų (tiesa, jau kitų, savaime suprantamų moderniosios nacionalinės teorijos sienų, natūraliai užgožiančių platesnio ir netolygaus konteksto vaizdą) jis stabteli. Burawoy'aus pasirinktas kelias, vedantis viešosios sociologijos idėjos link, yra veikiau realistinis taikomas nei kritinis perspektyvinis, nors vienoje jo tezėse į pirmą vietą iškeliami taikomieji, o kitose – kritiniai, aspektai. „Sinergetiniai“ principai, kuriais kaip diplomatas žavisi Burawoy'us, kartais verčia jį siaurinti kritinės/viešosios sociologijos galimybes ir paskirti: „Trūkstant profesionaliosios sociologijos negali būti nei taikomosios arba viešosios sociologijos, nei

kritinės sociologijos, – nes nebūtų ką kritikuoti“ (Burawoy 2007a; 41). Reikia aiškiai pasakyti, kad kritinė/viešoji sociologija egzistuoja ne tam, kad kritikuotų pozityviąją. Pati jos, ir apskritai sociologijos, prigimtis yra kritinė, o jos kritikos/tyrimo objektas – „savaime suprantami“, tarkim, funkciniai integraciniai, socialiniai santykiai, kurių pozityvistinė sociologija „nemato“, nes nėra savirefleksyvi, netiria savo prielaidų (dėl nekritiško socialinių santykių traktavimo ji ir yra kritikuojama). Kritinio teorinio pagrindo redukavimas į uždarą padalinį dar neegzistuojančioje integracinėje simetrijoje – itin pavojingas: juk iš esmės sociologijos istorija, ypač XX a., – tai grynojo modelio evoliucijos istorija, o tai puikiai suprantama ir Burawoy'us.²⁹

masinės sociologijos sampratos, analogiškos konformiškai „viešosios nuomonės“ sampratai. Masių vartojimo kultūros, įskaitant vienpusišką sociologinę „masinės nuomonės“ apklausų kultūrą, intensyvėjimas globalizacijos sąlygomis turėtų skatinti daugiau dėmesio skirti būtent kritinės teorijos pagrindams. Deja, Burawoy'aus retorikoje, kurioje daug kalbama apie kritinę nuostatą, kritinės teorijos pagrindai „sterilizuojami“ simetrinėje hierarchijoje. Darosi neaišku, kodėl profesionalioji sociologija neturi būti iš karto (prielaidų lygmenyje) kritiška, kodėl ji turi laukti *post factum* korekcijų, į kurias paprastai nekreipia dėmesio dėl ritualinio „greitojo kapitalizmo“ spaudimo – gaminti naujas teorijas ir naujus tyrimus. Skaitant Burawoy'aus programinį tekstą susidaro įspūdis, kad kritinės sociologijos funkcijas siekia perimti „viešoji sociologija“, pavojingai artėjanti prie lygmens, kuriame kritinė teorija sunyksta dėl „masinei sociologijai“ būdingo reikalavimo – kalbėti aiškia, paprasta, masėms suprantama kalba. Išvada ta, kad kritinės teorijos simetrijoje nebelieka, o asimetriškas modelis pavojingai priartėja prie „masių“ (paviršutiniškos publicistinės) sociologijos. Šios dilemos Burawoy'us nesvarsto, nes labai lengvai kritinę teoriją „atiduoda“ filosofijai, nes sociologijos ir filosofijos (ir plačiau – humanitarinių mokslų) santykio klausimas apskritai nėra aptariamas: „Filosofija, kita sankirta tarp socialinių ir humanitarinių mokslų, randa skiriamąją nišą kritinio pažinimo srityje“ (ten pat; 54). O į klausimą, kuo skiriasi skiriamoji kritinė filosofijos ir skiriamoji kritinė sociologijos „nišos“, Burawoy'us neatsako.

²⁹ Grynojo sociologijos mokslo dominavimo tendenciją detalai aprašo pats Burawoy'us. Jungtinėje Amerikos Valstijoje profesinės sociologijos šaknys (XIX a. viduryje) sukibusios pašnekesyje su filantropinėmis, reformų ir religinėmis grupėmis. Ankstyvieji sociologai moralinį šių grupių „įkarštį“ pertvarko į pirminį sekuliarų sociologijos mokslą (ten pat; 47). Netgi 1905 m. įsteigus Amerikos Sociologinę bendriją sociologai išsaugo glaudžius ryšius su įvairiais pilietinės visuomenės sąjūdžiais. Tačiau antrojo sociologinės raidos periodo, prasidėjusio 3-iaje XX a. dešimtmetyje, skiriamasis bruožas – sąjungos su pilietine visuomene pakeitimas sąjunga su nevalstybiniais ir valstybiniais fondais, įskaitant korporacijų finansuojamą poka-

Ketvirtoji dilema. Prieštaravimas tarp epistemologinio pliuralizmo ir vertybinio pliuralizmo

Dar viena dilema, su kuria susiduria Burawoy'us, – tai pernelyg tiesmuka *analogija*, kurią jis nekritiškai postuluoja teigdamas, kad *epistemologinio pliuralizmo* egzistavimo sąlygas tinkamai paremia *vertybinis pliuralizmas*. Pirma, postuluojamas epistemologinis pliuralizmas („daugybė“ viešųjų sociologijų realiai ir potencialiai apima konceptualių krypčių ir atitinkamų pažinimo būdų įvairovę), antra, siekiama pagrįsti *teisėtas – lygias* visų pažinimo būdų ir jų prielaidų atžvilgiu – šio pliuralizmo sąlygas. Pagrindinis šio pliuralizmo priešininkas, anot Burawoy'aus, yra konceptualių programų *normatyvumas*, kurį jis tapatina su „normatyvinio fundamentalizmo“ praktika, būdinga šaltojo karo tarpsniui. *Normatyvinį fundamentalizmą* tapatindamas su *normatyvumo* kategorija, jis, viena vertus, tikisi išvengti liberaliųjų kritikų priekaištų dėl realaus ar tariamo viešo-

sios sociologijos „marksizmo“ (juolab, kad egzistuoja istorinis fundamentalizmo pavyzdys – „sovietinis marksizmas“), kita vertus, nejučia naikina svarbias dialektinės įtampos, būdingos kritinei socialinės teorijos tradicijai, aiškiai artikuliuojančiai normatyvines alternatyvas, sąlygas.

„Libertarinė“ Burawoy'aus tezė tvirtina, jog viešoji sociologija gali lygiai taip pat paremti krikščionišką fundamentalizmą, kaip ir išsilaisvinimo sociologiją ar komunitarizmą (Burawoy 2007a; 30). Dalykas tas, kad viešoji sociologija kaip *kompleksiškas* intelektualinis projektas susideda iš daugelio viešųjų sociologijų, atliepančių ne tik įvairias viešąsias aplinkas, bet ir skirtingas skirtingų sociologų *vertybes*. *Normatyvinį valentingumą*, kaip galima spręsti iš netiesioginių Burawoy'aus užuominų, turi tik *universalios* teorinės programos O viešosios sociologijos, pasak jos autoriaus, *pliuralizmas* liudija, kad šis koncepcinis projektas *normatyvinio valentingumo* neturi (Burawoy 2007a; 30).³⁰

rio Taikomųjų socialinių tyrimų biurą, vadovaujamą Lazarsfeldo (ten pat; 48). Kritinė sociologija, anot Burawoy'aus, formuojasi kaip antrojo tarpsnio grynojo profesionalizmo perviršių kritika: „Juo daugiau sociologija priklausė nuo komercinių ir vyriausybės fondų, tuo daugiau ji išplėtojo griežtų statistinių metodų, skirtų analizuoti empiriniams duomenims; o tai sužadino kritikų atsakus“ (ten pat). Kritikuojamas *siaurėjantis* sociologijos žvilgsnis ir vaizduotė, o taip pat – stiprėjanti tendencija liberalią pilietinę/viešąją praktiką paversti neliberalia korporacijų ir valstybės „fundavimo“ praktika, paradoksaliai derinama su nepagrįstomis „vertybinio neutralumo“ pretenzijomis.

³⁰ Ši gana netikėta išvada klaidina. Kad ir kokia minimalistinė būtų prasmė, kurią Burawoy'us susieja su *normatyvumo* kategorija, viešoji sociologija vis dėlto yra normatyvinė koncepcija. Burawoy'us normatyviškai priešinasi hermetiškai profesionaliosios sociologijos tendencijai ir etnocentriškoms jos normoms („argi mūsų paskirtis – tik šnekėtis patiems su savimi?“; Burawoy 2007a; 33). „Neturime ginti pažinimo dėl pažinimo“, – normatyviškai teigia Burawoy'us pridurdamas, kad sociologams verta rizikuoti, t.y. iš dalies aukoti „akademino grynumo“ principus užmezgant ryšį su platesne auditorija „už akademijos sienų“ (ten pat). Viešoji sociologija neabejotinai dialoginė koncepcija: „Šiandienos tendencijos, susijusios su racionalaus pasirinkimo modeliais, – priduria Burawoy'us, – žadina reakciją, kurios kryptis – reflektivi“ (ten pat; 54). Iš to, kas pasakyta, matyti, jog Burawoy'aus tikslas – formuluoti alternatyvą racionaliojo pasirinkimo

Normatyvumas – sudėtinė tiek politinės sociologijos, tiek politinės filosofijos dalis. Tačiau apie šiuolaikines *viešosios filosofijos* koncepcijas, tikriausiai dėl jų „universalijų pretenzijų“, Burawoy'us neužsimena.

Čia darskart reikėtų atkreipti dėmesį į viešosios sociologijos autoriaus specifinę artikuliacijos būdą – gebėjimą veikiau eklektiškai, o ne dialektiškai jungti „tezę“ ir „antitezę“: antinormatyvumą ir normatyvumą, universalumo neigimą ir universalumo teigimą. Burawoy'us neigia teorinį universalumą kaip „dogmatizmą“, netgi „fundamentalizmą“, tačiau drauge išsaugo universaliją, normatyvinę ir kritinę marksizmo paskatą. XI-oji Burawoy'aus tezė liudija tebesant gyvą keletą šimtmečių sociologijos, ypač kontiškos (primintina trijų idėjinų raidos pakopų analogija, taikoma JAV sociologijai) ir marksistinės, idealą – sukurti mokslą, kuris atlieptų *žmonijos*, o ne paskirų jos grupių bei individų, interesus.³¹

Iš to, kas pasakyta, dar kartą matyti, kad Burawoy'aus *viešosios sociologijos* idėja, tarsi „lyno akrobatė“, tikisi labai subtiliai išlaviuoti tarp nusistovėjusių alternatyvių požiūrių, įskaitant netgi vertybes (turbūt nereikia

priminti, jog daugeliui sociologų liberalų visiškai svetimos „marksistinės“ viešosios sociologijos autoriaus vertybės). Taigi viešoji sociologija yra ne tik „paprastas“ sociologijos padalinys (kaip jis atsispindi simetrinėje Burawoy'aus schemoje), bet ir potencialus polilogo tarp skirtingų mokslinių programų, teorinių kryptių, vertybinių požiūrių dalyvis, partneris, užmezgantis dialogą tarp normatyvinių koncepcijų. Šioji polilogo, susidedančio iš daugybės „viešųjų sociologijų“, galimybė turi savų privalumų, tarp kurių svarbiausias – sociologijos kaip kompleksiškos visumos (o ne fragmentiškų, išbartytų dalių) paskirties socialiniame pasaulyje apmąstymas. Tačiau Burawoy'aus perskyra tarp toleruojamo *vertybinio pliuralizmo* ir neigiamo *normatyvinio monizmo* kelia rimtų abejonių: ar ir kaip galima išlikti normatyviškai nešališkam(-ai) kompleksiškoje vertybinio pliuralizmo aplinkoje? Ar įmanoma, neturint aiškios teorinių-normatyvinių prielaidų visumos, sugrįžti prie pilietinės visuomenės ištakų, tyrinėti šią nykstančią socialumo rūšį, dalyvauti atkuriant pilietiškumą, „plečiant socialumą“ (Burawoy 2007a; 55).

Nors tai ir prieštarina, Burawoy'us mė-

modeliams. Tačiau alternatyva, ypač socialinių mokslų srityje, visada yra normatyvinė. Tai netiesiogiai patvirtina ir pats koncepcijos autorius. Burawoy'us susiduria su čia aptariama dilema netiesiogiai, polemizuodamas su gausiais kritikais, priekaištaujančiais jam dėl akivaizdaus „marksistinio valentingumo“. Matyt, tikėdamasis išvengti kritikos dėl marksistinio šališkumo (beje, šito jis tikrai neišvengia, tereikia paskaityti gausią kritiką jo adresu) Burawoy'us mėgina sužaisti taikingą šachmatų partiją diplomatiškai atiduodamas pirmenybę baltosioms liberalizmo figūroms, kurios, gerai pažindamos praktinius reliatyvizmo principus, visur ir visada juda pirmosios, – užtai ir išlieka „neutralios“.

³¹ „Kritinės praktinės“ ar „metodologinės revoliucinės“ nuostatos požiūriu, XI-oji tezė atspindi radikalią Karlo Marxo politinės kritikos ir „vokiečių idealistinės filosofijos“ kritiką (tinkamą, savalaikę pernelyg optimistiškos neoliberaliosios post-ideologijos laikotarpiu): „Jei ekonomikos objektas yra rinka ir jos ekspansija, o politikos mokslo – valstybė ir politinio stabilumo garantijos, tai sociologijos objektas yra pilietinė visuomenė ir socialumo gynimas. Rinkos tironijos ir valstybės despotizmo laikotarpiu sociologija – o ypač jos viešasis veidas – gina žmonijos interesus.“ (Burawoy 2007a; 55).

gina švariai atskirti *vertybinę* ir *normatyvinę* nuostatas. Kyla klausimas, kodėl vertybės siejamos su pliuralizmo nuostata, o normos – ne? Jei *normatyvumas* tapatinamas su *universalistinėmis* socialinių mokslų programomis, įskaitant „marksizmą“ ir „kritinę teoriją“ – *visumines* koncepcijas, Burawoy'aus nuostata lyg ir aiški: negalima redukuoti sociologijos tik į vieną iš jos padalinių (sakykim, viešąją sociologiją), nes sociologija yra pliuralistinė. Tačiau problema yra ta, kad ryšys tarp vertybių, įskaitant „vertybinio neutralumo“, ir normų, įskaitant „grynojo mokslo“ programą“, yra abipusis. Sistemiškos konceptualaus mąstymo gijos jungia visus tris teorinio trikampio kampus – analitinį, interpretacinį ir normatyvinį.³² Vertybinio-sociologinio pliuralizmo, kurį postuluoja Burawoy'us, kontekste vertybės (liberalizmo, marksizmo, komunitarizmo) neartikuliuojamos normų lygmenyje, ka-

dangi normatyvumas paskelbiamas „fundamentalistine“ vertybe. Kaip tik todėl dėl vertybių darosi sunku diskutuoti, nes jos slepiasi aukštesnio lygmens abstrakcijų kevaluose. Normatyvumas kaip sudedamoji socialinės teorijos dalis darosi neapibrėžtas. Problema, kaip minėta, yra ta, jog neišsąmoninami normatyvumo pagrindai, glūdinčys už „racionalių-neutralių“ apibrėžimų.³³

Minėtą tezę Burawoy'us išplėtoja polemizuodamas su kritikais, tvirtinančiais, kad viešoji sociologija yra ne kas kita, kaip „paviršutiniškai slepiamas marksizmas“ (žr.: Burawoy 2007b; 327). Burawoy'aus atsakymas kritikams, kurių dauguma atstovauja „stipriajai programai“, yra tas: marksizmas, siejamas su viešąją sociologija, yra ne daugumos, o „mažumos pozicija“ (ten pat 328). Pozityvizmo apologetai redukuoja viešosios sociologijos pliuralizmą į normatyvinį *mono*-marksizmą: „Šis kaltinimas yra jų pačių

³² Vertybiškai „neutraliausia“ mokslo programa, kaip parodė keleto pastarųjų šimtmečių sociologijos raida, saugiai slėpėsi už vertybinės liberalizmo-utilitarizmo programos, nes buvo sukūrusi „normatyviškai neutralaus“ mokslo, pozityvizmo, taisykles, dėl kurių diskutuoti prirėikė pirmiausia ne vertybių (pačių pozityvistų jos buvo „neigiamos“), o normų bei taisyklių lygmenyse.

³³ Kaip byloja keturių šimtų metų socialinės teorijos polemika, kurioje, viena vertus, panaudojami grynėji „racionalistiniai“ argumentai, kita vertus, grynąjį racionalizmą kritikuojantys normatyviniai argumentai, netgi „teorinis“ dialogas tarp šnekos dalyvių apima – prielaidų lygmenyje – normatyvinius įsipareigojimus. XVII a. Thomas Hobbesas sukuria „grynąją“ racionalistinę sutarties teoriją, grindžiamą metodologinio individualizmo metodologija, kurios prielaidas kritikuoja ankstyvieji sociologai, holistai. Atkreiptinas dėmesys, kad „metodologiniai holistai“ kritikuoja alternatyvią metodologiją remdamiesi argumentais, glūdinčiais, jų manymu, dar prieš „racionalumo“ tezę: dar prieš Hobbeso postuluotą „racionalų susitarimą“ turi būti „neracionalus įsipareigojimas“ racionaliai sutarčiai, – kritiškai teigia Montesquieu, Rousseau, paskui Durkheimas, Parsonsas... Svarbu pažymėti, kad Burawoy'us, rodos, gerai supranta šios polemikos pagrindus ir išplėtoja alternatyvias minties linijas, ne kartą aiškiai įvardydamas savo normatyvinius prioritetus. Vis dėlto nuolatinė polemika verčia jį laikytis diplomatinių principų: viešąją sociologija, anot jo, galima remtis turint skirtingus vertybinius įsipareigojimus. Savo koncepciją jis vadina *papildančiąja*. Kaip ir visi kiti „idėjų taikdariai“ (nuo Thomo Hobbeso iki Talcotto Parsonso ir t.t.) Burawoy'us priverstas spręsti *socialinės tvarkos* problemą. Jis, kaip minėta, renkasi rusoistinių-diurheimišką šios problemos sprendimo variantą: „Kaip kad Durkheimas pabrėžė nesutartinius sutarties pradus – pagrindžiantįjį konsensą ir pasitikėjimą, be kurių sutartis būtų neįmanoma, – taip ir mes turime įvertinti nekarjeristinius karjerų darymo pagrindus“ (Burawoy 2007a; 40).

imperinių ambicijų projekcija, kurianti sociologiją kaip vientisą, unifikuotą, homogenišką struktūrą“ (ten pat). Viešosios sociologijos autorius pabrėžia, kad jis neformuoja homogeniškos viešosios sociologijos. Priešingai, jis gina įvairiopus viešąsias sociologijas: „Mano sociologinis marksizmas, pabrėždamas reikmę atkurti socialumą, kviečia kurti pliuralistinę profesionalią sociologiją, apimančią daugiopus tyrimų programas, atliepančias įvairiopus viešąsias sociologijas“ (ten pat).

Tačiau pliuralistinė profesionalioji sociologija susiduria su „normatyvinio neapibrėžtumo“ problema, kurios Burawoy'us didžiąja dalimi nepaiso, kaip polemizuojantis akademikas-diplomatas į pirmą vietą keliantis „taikingo sugyvenimo“ tarp skirtingų specializacijų bei požiūrių idėją. Epistemologinė diferenciacija pernelyg didelių rūpesčių nekelia. Nors, daugėjant krypčių, ryškėja fragmentiškumo problema, tačiau šiuos fragmentus paremia „grynieji“ pažinimo dėl pažinimo ištekliai. O vertybinės/normatyvinės diferenciacijos kilmė – dialoginė, kylanti iš nuolatinės intelektualinės įtampos, skatinančios *apriboti tęstinį pliuralizmą*, t.y. įsisaugoti ribas, nes, priešingu atveju, normatyvumas tampa bereikšme kategorija. Normatyvinė diferenciacija negali būti *analogiška* epistemologinei, ji negali be galo tęstis. Normatyvinio pliuralizmo ištakos ir plėtros galimybės yra *ribotos*. (Šias ribas tinkamai, reflektiviai įsisaugoti trys normatyvinės socialinės teorijos tradicijos – liberalizmas, marksizmas, komunitarizmas.)

Savo paties postuluojamą vertybinių/normatyvinių „pliuralizmą“ paneigia pats

Burawoy'us ne kartą nurodydamas, kad jis a) įsipareigojęs *marksizmui* („niekada neslėpiau savo marksistinių įsitikinimų“; ten pat; 327) ir b) *komunitarizmui*, nurodydamas, kad tiek normatyvine, tiek ir tiesioginio dalyvavimo prasme jis šliejasi prie *komunitarinės diurheimiškos* intelektualinės krypties, kuriai atstovauja tokie šiuolaikiniai komunitarai, kaip Amitai'us Etzioni's ir Philipas Selznickas, kurie sutelkia dėmesį į moralinį individo ir visuomenės santykį, o hierarchijos, dominavimo, atskirties formas laiko netinkamais visuomeninės raidos padariniais (ten pat; 59). Čia būtų galima nurodyti ir trečiąją normatyvinę poziciją: epistemologiniu požiūriu, Burawoy'us ištikimai laikosi c) pliuralistinių liberalizmo principų, nepaisydamas netgi prieštaravimų, kylančių dėl šios nuostatos.

Jei pozityvizmas tikėjosi išsaugoti „vertybiškai neutralią“ nuostatą kurdamas vieningą „stipriąją“ (teoriniu, metodologiniu ir empirinio tikrinimo požiūriu) programą, tai Michaelas Burawoy'us tikisi „sutaikyti“ mokslą ir vertybes formuluodamas „silpnąją“ pliuralizmo tezę. „Silpnasis pliuralizmas“ susiduria su minėta *neapibrėžtumo* problema. Viena vertus, Michaelas Burawoy'us, visapusiškai kritikuoja sociologijos *uždaruumą*, įskaitant formalistinį, procedūrinį „vertybinio neutralumo“ principą. Kita vertus, ką tik pro duris išprašytą savo „neprietelių“ (*vertybinio neutralumo* principą) jis įsileidžia pro atvirą langą. Burawoy'us elgiasi gana dviprasmiškai: ir kritikuoja pozityvistinę tendenciją, daugelį dešimtmečių varžiusią kritinio normatyvinio mąstymo principus, ir atsiriboja nuo normatyvinių teorinio sam-

protavimo aspektų, kurie logiškai išplaukia iš minėto pozityvistinio principo kritikos. Jis ir neigia normatyvumą, ir nepastebimai suponuoja jį *dialogo* apibrėžime: „Viešoji sociologija neturi jai būdingo normatyvino valentingumo, išskyrus jos išpareigojimus dialogui, susijusiam su sociologijoje išsikristalizavusiais ir sociologų keliamais klausimais“ (Burawoy 2007a; 30). Pastangos „švariai“ atskirti konceptualų modelį ir vertybinius išpareigojimus paradoksaliai primena klasikinių ir dabartinių pozityvistų, saugiai (indiferentiškai) įsikūrusių diferenciacijos perskyrose, pastangas objektyviai/nešališkai atriboti faktus ir vertybes. Tačiau po šio mintinio atribojimo gautą liekamąją kategoriją – grynąjį mokslą – kaip tik ir kritikuoja pats Burawoy’us.

Įsipareigojimas dialogui yra ne kas kita, kaip normatyvinė laikysena. Dialogas, polemika, dialektika – normatyvumo pagrindai. Klausimas yra tas: kaip galima išpareigoti *dialogui* kartu neįsipareigojant *normatyvinei* minties struktūrai, suponuojančiai alternatyvas. Juk idėjos, neišplėtojančios utopinių, tiksliau, laikinių – praeities, dabarties ir ateities – aspektų, paprasčiausiai negali sukurti *įsipareigojančio* dialogo? Atsakyti į šį klausimą galima tik šitaip: ne (šiuo)laikiškas dialogas virsta monologu, jeigu abipusiškumui stinga kritinio Prado, tariant Burawoy’aus žodžiais, normatyvino valentingumo. Vadinasi, *įsipareigojimas dialogui* apima alternatyvias, kritines, refleksyvias, šiuo(laikiškas) – taigi normatyvines – šnekos linijas, antraip „dialogas“ turėtų būti vadinamas monologu.

Apibendrinant pažymėtina: jei Burawoy’aus formuluojama *viešoji sociologija*

kaip autonomiškas koncepcinis darinys yra *kritinė normatyvinė* vizija, tai jo *struktūrinės diferenciacijos* programa yra *realistinė*. Nors tarp realistinio ir normatyvino teorinių komponentų visada driekiasi intelektualinės įtampos laukas, tačiau šios dvi pusės Burawoy’aus koncepcijoje pernelyg atskirtos viena nuo kitos. Viešosios sociologijos autoriui nepavyksta dialektiškai artikuliuoti problemiško santykio tarp „struktūrinio realizmo“ ir „kritinio idealizmo“. Nors Burawoy’aus tikslas yra sukurti kritinę normatyvinę, reflektyvią dialoginę sociologiją gerokai aktyviau bendraujant su pilietine, viešąja auditorija už universiteto *sienu*, tačiau, rodos, būtent prie *sienu* (tiesa, jau kitų, „savaiame suprantamų“ *moderniosios teorijos* sienu, natūraliai užgožiančių netolygaus konteksto vaizdą) jis stabteli.

Burawoy’aus pasirinktas kelias, vedantis kokybiškai naujos sociologijos idėjos link, yra veikiau *realistinis taikomasis* nei *kritinis normatyvinis*. Programiniame jo tekste vieni teiginiai, pavyzdžiui, pabrėžiantys profesionaliosios sociologijos tipo pirmumą, neigia kitus, kuriuose kritiniai normatyviniai viešosios sociologijos principai iš esmės kertasi su instrumentine profesionaliosios-taikomosios sociologijos programa. Kai Burawoy’us kritikuoja neoliberalizmo (už kurio kyšo vertybinės grynojo mokslo „ausys“) normas kaip užsisenėjusias dogmas, jis kartu formuluoja alternatyvius teorinius ir normatyvinius principus, turinčius pakeisti „klasikinius“ (pokyčiai reikalauja „normos“):

„Klasikinė sociologija ir jos visuomeninės raidos dėsniai bei sistemų analizė nėra tinkama neliberaliojo kapitalizmo eroje, kuri sugriovė visuomenę ir

pakeitė ją nesugretinamais dominavimo procesais, viena vertus, deinstitutionalizacija ir resocializacija, kita vertus, grupių, kurias apibrėžia jų kultūra (bet ne funkcijos) iškilimu. Šiame naujame pasaulyje viešoji sociologija ima vairą į savo rankas atskleidama savo tematiką kaip žmonių teisių gynybą ir veikėjų paieškas.“ (Burawoy 2007c; 249)

O kai Burawoy'us kritikuoja kritinės teorijos „vidinį sektantizmą“, jos „pastangas nutraukti rimtus ryšius su profesionaliaja sociologija“ (Burawoy 2007a; 43), į pirmą vietą iškeliami gana migloti „sinergetiniai“ principai, kurie, viena vertus, realiai sustiprina profesionaliosios-taikomosios sociologijos sąjungą, kita vertus, padeda įgyvendinti kitą „analitinio realizmo“ metodologijos uždavinį – atstatyti pažeistą struktūrinę simetriją. Instrumentiškai orientuotai profesionaliosios-taikomosios sociologijų programai, anot Burawoy'aus, labiausiai trūksta „dialogo su publika“ (tai atliepia anglišką pavadinimą „public sociology“). Štai kodėl profesionalioji sociologija ir viešoji sociologija ne tik kad viena kitą papildo. Dar daugiau: „jos yra kaip Siamo dvyniai“ (ten pat; 41). „Sinergetiniai“ principai, kuriais žavisi Burawoy'us (kaip diplomatas, sustiprinęs pirminę sąjungą su dominuojančiais socio-

logijos tipais), verčia jį aukoti a) normatyvinę, o kartu b) metodologiškai radikalią kritinės teorijos nuostatą ir iš esmės siaurinti sociologijos kaip sociologijos galimybes bei paskirtį: „Trūkstant profesionaliosios sociologijos negali būti nei taikomosios arba viešosios sociologijos, nei kritinės sociologijos, – nes nebūtų ką kritikuoti“ (Burawoy 2007a; 41).

Pažymėtina, kad Burawoy'aus žengiamas žingsnis yra *radikalus* normatyvinės kritinės teorijos atžvilgiu. Kritinė teorija tampa profesionaliosios sociologijos pagalbinio darbininku, arba „gyliu“, kurio nukenksmintas geluonis nuo šiol panaudojamas funkciškai, „pagal paskirtį“, atsižvelgiant ne į socialinę aplinką, o į *profesionaliosios sociologijos*, tikrojo padėties šeimnininko, reikmes.³⁴

Apibendrinančios pastabos, arba Sociologija kaip galios laukas

Klasikinio sociologo daugiau nei pusantro šimto metų rašoma istorinė knyga – *Sociologijos savarankiškumo apologija*. Knyga, kurioje painus žodis *metafizika* keičiamas skaidriu *profesijos* žodžiu. Atsiradus *savarankiškai profesijai* randasi ir *profesorai*. Kovo-

³⁴ Reikia aiškiai pasakyti: kritinė sociologija *egzistuoja* ne tam, kad „kritikuotų pozityviają“, o šioji priimtų šią kritiką kaip „pagrįstą“ arba apskritai jos nepaisytų (kaip, beje, įprasta). Burawoy'us daro pernelyg didelę paslaugą dominuojančiai sociologijos formai, kuriai itin naudinga šioji perskyra tarp rimto, pozityvaus mokslo ir daugiau ar mažiau atsitiktinės šio mokslo kritikos. Tai, ko „nemato“ grynasis mokslas, yra negatyvioji, o ne pozityvioji, „savaime suprantamos“ veiklos pusė. Ne tik „kritinės“ teorijos, bet ir „sociologijos“ prigimtis yra kritinė. Jei profesionalioji-taikomoji sociologija „nepastebi“ kritinių savo egzistavimo prielaidų, jų ji „nepastebės“ ir po kritinės teorijos kritikos. Pavyzdžiui, kai kurie viešosios sociologijos kritikai, atstovaujantys profesionaliajai sociologijai, tvirtina, kad Burawoy'aus programinis pranešimas – tai kruopšti, išvalgi, subtili *esamos padėties* analizė (Brint 2007; 238). Tačiau „draugauti“, rodos, nenori, teigdami, jog ši koncepcija gali būti žalinga – „pažeisti disciplinos pagrindus“ (ten pat; 239). *Pagrindai* čia tapatinami su *profesionaliaja sociologija*, o pastaroji neketina ardyti šių pagrindų suartėdama su nepageidaujamų kritikų kritika.

dami su (*meta*)fizikais jie įgyvendina mūsų, dar negimusių fizikų vaikaičių, valią profesinei galiai: tereikia prisiminti istoriosofines Augusto Comte'o, metodologines Emilio Durkheim'o, o dabar diplomatines Michaelo Burawoy'aus pastangas „daryti sociologiją pirmąją“ tarp kitų socialinių mokslų. *Pirmąja* sociologija niekada nebuvo ir vargu ar galėtų būti. Tiek vakar, tiek šiandieną pirmoji – *ekonomika*, na, o antroji – *politika*; kitaip sakant, mokslai, šukuojami „pagal plauką“. Ne paslaptis, kad sociologai, galbūt pavydėdami ekonomikos bei politikos mokslininkams jų aukšto statuso, itin vertina šį stilių, – *šiaušiasi* nebent 1968-ųjų frankfurtiečiai, kol jų ainiai, nesaikingai keičiantys šukuosenas, praranda paskutinį atsparų plauką. Taigi: šiandienos sociologai kritikai metodologiškai „plinka“ liberalizuodami protestą pliuralistiniuose postmodernių kairiųjų sąjūdžiuose.

„Laikas keisti šukuoseną“, – šiandieną Michaelas Burawoy'us primena mums senstančio stiliaus negeroves. Ir ne tik: pats laikas žadinti *profesionaliosios* ir *taikomosios* sociologijos „sąžinę“ (Burawoy 2007a; 33). Tačiau, kaip rodo praktika, vargu ar pakanka vien to, kad egzistuoūtų kritinė bei viešoji sociologijos formos, kurios primintų profesionaliajai sociologijai jos „nutylėjimus“, „šališkumus“, nes „kritinė sociologija yra profesionaliosios sociologijos sąžinė, o viešoji sociologija yra taikomosios sociologijos

sąžinė“ (ten pat). Burawoy'us, itin taktiškas ir mandagus: kaip profesijos prezidentas, ilgai ir kantriai beldžiasi į angliškas „libertarizmo“ duris užantyje slėpdamas prancūzišką normatyvinį „socializmo“ idealą. Antrasis idealas pirmauti, rodos, turi mažai šansų. O ir pati *socio-logija* – socialistinės kilmės išradimas. Galbūt todėl Burawoy'aus ketinimas vienus stebina, o kitus žavi: jis siūlo *draugystę* remdamasis romantiškais *socialumo*, *komplementarumo*, viešoje erdvėje nuvertėjusiomis *pilietiškuo*, *viešumo* idėjomis. Belstis į uždarytas duris arba nešti protesto plakatus geležinėms globalizacijos sąlygoms niekas nedraudžia: kad ir kaip keistūsi idealai, *ekonomika* vakar, šiandien ir rytoj – *pirmoji*.³⁵ Vis dėlto šia teisine „pirmumo“ spraga, tiksliau, „antrumo“ statuso neapibrėžtumu, tinkamai pasinaudoja Michaelas Burawoy'us (beje, kilęs iš Anglijos).

Stiprioji *naujosios apologijos* pusė yra ta, kad į pirmą vietą iškeliama *globalios* sociologinio darbo pasidalijimo reikmės. O silpnoji – nepakankamai artikuliuotas problemiškas santykis tarp *globalaus* naujojo intelektualinio projekto turinio ir *nacionalinės* formos: sociologijos *savarankiškumo* ir *integralumo* apologija susiduria su prieštaravimais tuomet, kai analizuojami *kontekstiniai* ir *laikiniai* aspektai. Vis dėlto aiškiai matyti, kad Burawoy'us mokosi iš artimos praeities klaidų. Šiandieną, rimstant postmodernizmo bangai, tik nedaugelis sociologų grįž-

³⁵ Dauguma kruopščių sociologų teikiamų nominalistinių, kad ir labai puošnių, *globalizacijos* apibrėžimų keistai slepia geležinę ekonominio galios lauko realybę, kuri, žinoma, nepaiso jų apibrėžimų. Šiuo požiūriu, išimtis – Alainas Tourainas: globalizacija, kaip glaustai ir taikliai įvardija šis prancūzas, rodo, kad *pasaulio ekonomikos nebepali kontroliuoti nacionalinė/regioninė politinė valdžia arba socialiniai protestai* (Tourain 2007; 69).

ta prie sistemiškų deducinių teorijų. Ir Burawoy'aus požiūris panašus: grįžti „atgal“ – klaidinantis žingsnis. Reikia pradėti tuo, kas „yra“, t.y. kompleksišku darbo pasidalijimu. Nors analizuojant kompleksšką jo idėją atsiskleidžia tautologinis prieštaravimas (viešojo sociologija yra *ir* dalis, *ir* visuma), tačiau galbūt Burawoy'us, nejučia arba sąmoningai, šito ir siekia, nes viešojo sociologija pirmiausiai yra dialogo partneris, tarpininkas, egzistuojantis *tarp* ribų.

Viena aišku: viešojo sociologija nėra deducinė teorija, teikianti hiptezinę empiriškai tikrintiną teiginių programą. Burawoy'us, kitaip negu kritiniai teoretikai, postuluoja pasikeitusį santykį su vadinamąja „tradicine teorija“. Pasak Burawoy'aus, kelias tiek į normatyvinį, tiek epistemologinį monizmą – užakęs. Anot jo, *monistinės* sociologijos, o kartu, reikia suprasti, ir *teorijos*, laikai baigėsi sociologijai pasiekus sudėtingą diferenciacijos lygmenį. 3-ioje tezėje „Sociologinio darbo pasidalijimas“ monistinė sociologija kontrastingai lyginama su pluralistine sociologija: „Tradicinės viešosios sociologijos lyderis Ch. Wrightas Millsas, o paskui – ir daug kitų sociologų, visą sociologiją norėjo paversti viešąja sociologija“ (ten pat; 31). Tačiau sociologija šiandieną galima tik kaip *plurialistinė* koncepcija. *Esti daug viešųjų sociologijų*, – savo liberaliu požiūriu į dabartinį sociologinio darbo pasidalijimą

neleidžia abejoti šių dienų marksistas, viešosios sociologijos autorius.

Nors sociologijos disciplina, kaip teigia Burawoy'us, turi būti analizuojama ir kaip darbo pasidalijimas, ir kaip galios laukas (Burawoy 2007a; 25), tačiau galios santykio tarp darbo pasidalijimo galimybių *konkrečiame nacionaliniame* ir *globaliame* kontekstuose išsamiau neanalizuoja. Nors VIII-oje tezėje „Istorija ir hierarchija“ pabrėžia, kad JAV aukštojo mokslo kaip dominuojančio pasaulyje pavyzdžio sistema esti *labai hierarchiška* (ten pat; 49), tačiau hierarchinės struktūros formavimosi klausimų nesvarsato.³⁶

Negana to, Burawoy'us kritiškai nereflektuoja fakto, kad jo idealusis tipas (keturių *tolygių* dalių schema) turi hierarchijos požymių. *Profesionaliajai sociologijai* suteikiama teisė turėti „teoriją“, kitaip sakant, rišlią deducinių teiginių sistemą, turinčią ne tik epistemologinį, bet ir normatyvinį pagrindą: juk Burawoy'us pripažįsta, kad JAV sociologijoje, pirma, *vyrauja instrumentinė* kryptis, o, antra, šis epistemologinis dominavimas matomais ir nepastebimais ryšiais susijęs su *normatyviniu neoliberalizmo* vieštapavimu. Šiedu „teisiniai“ pagrindai šį „grynąjį“ padalinį iškelia į hierarchiškai aukštesnę padėtį. Vienam iš keturių padalinių suteikiama „teisė turėti“ teoriją, o kitiems trims – „teisė papildyti“ teoriją.

³⁶ Hierarchija formuojasi istoriškai. Šios hierarchijos viršūnėje įsitvirtinusi *profesionalioji sociologija*, kurios artimiausias pagalbininkas – (angl.) *policy sociology*, yra, vartojant koncepcijos autoriaus žodžius, „ne tik mokslas, bet ir moralinė bei politinė galia“ (ten pat; 25). Kitaip tarant, tai galios laukas, darantis milžinišką poveikį visiems „globalios“ sociologijos dalyviams, kuriuos nacionalinės mokslo biurokratijos verčia rinkti „relevantiškus taškus“ šioje kaupiamosios galios tiesėje.

Kritinė sociologija redukuojama į formaliojo dedukcinio samprotavimo kritiką. Kritinė sociologija negali peržengti jai skirtos *funkcinės* ribos (būti tik „profesionaliosios sociologijos kritika“) ir tapti visa apimančia normatyvine kritika; ji negali būti *teorija* tiek *autonomiškos epistemologijos*, tiek *normatyvinio sistemingumo* prasmėmis. Kritikai teikiama „pagalbinio darbininko“ statusas. Todėl ši kritika yra dalinė, potenciali, bet ne reali, visuminė. Tai daugių daugiausia profesionalių programų dalinė korekcija; priimti ar nepriimti šią kritiką sprendžia grynųjų programų, kurios sudaro *normaliojo mokslo pagrindus*, kūrėjai. Kritinė sociologija formaliai išsaugo profesionalius pagrindus (reikia gerai išmanyti teorinius normaliojo mokslo principus tam, kad būtų galima kritikuoti). Tačiau šiuos pagrindus neutralizuoja kritikos sąlygos: kritinė teorija griežtai suporuojama su simetrinės „sistemos“, kurioje dominuoja pagrįsti ir patikrinti metodai, reikmėmis. Šios „reikmės“ reikalauja neigti *normatyvinę* kritikos, potencialiai klibinančios visą sistemą, turinčią apriorinius „poreikius“, teisėtumą.

Burawoy'us teigia, kad mokslinius pagrindus, reikalui esant (dažniausiai tada, kai jų prireikia taikomosios sociologijos kryptčiai), teikia būtent profesionalioji sociologija. Vadinasi, teoriniai kritinės sociologijos pagrindai, nuo šiol reikalingi tik *mokslinių pagrindų* korekcijai, tampa nereikalingi. „Visi keliai veda į Romą“, kurios profesio-

nalajame centre – „pagrįsti ir patikrinti“ metodai (ten pat; 32). Teorinių *prielaidų* kritika, kuri yra kritinės teorijos atskaitos pradžia, apima ir normatyvinius principus (bendrųjų prielaidų srityje epistemologiniai ir ideologiniai principai – neperskiriamai sukibę). O jeigu šie principai (jų nuoseklumas, sistemiškumas yra Burawoy'aus kritikuojamas „monizmas“) neigiami, tai *normatyvinė kritinė teorija* paskelbiama teisėtai nebegaliojančia, istoriškai pasenusia. Kadangi „monistinės“ normatyvinės kritinės teorijos laikas, pasak Burawoy'aus, „jau praėjęs“, tai kritinei sociologijai belieka antraeilis skeptiško, bet neskausmingo „vietinio gylio“, praradusio normatyvinę savivoką, vaidmuo. Kritinei sociologijai teikiama neautonomiškas, o instituciskai neįgalus (galios stingantis) statusas.

Klausimas yra tas: ar viešoji sociologija pajėgs politiškai įsiterpti į esamą galios lauką? Nominalus pliuralizmas, pabrėžiantis tariamai lygias diferenciacijos sąlygas, turi išvirkščią pusę, kurios negalima nepaisyti.³⁷ Tariama simetrija sukuria daug palankesnes sąlygas profesionaliosioms, *pagrindinėms*, tyrimo programoms, o ne visoms kitoms, *tik papildančioms* pirmąsias. Kad ir kiek daug kryptčių, visų šių kryptčių paskirtis – tik „papildyti“ profesionaliąją teoriją. Šitaip pliuralizmas atskiriamas nuo savo realaus profesinio pagrindo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šitaip randasi dvi monizmo – 1) *nominalaus pliuralizmo* ir 2) *profesinės taikomosios socio-*

³⁷ Jau dabar profesionalioji sociologija (kalbant nominaliai, tik „¼“ sociologinio kvadrato), pasiskirstymo galios lauke požiūriu, sudaro absoliučiai didesnę „sveikojo vieneto“ dalį. Kartu su taikomąja programa sudarydama viršutinę sociologinės hierarchijos lygmenį „1/4-oji“ realiai užpildo visą galios lauką ir įgyja teisę „simetriško modelio“ vardu kritikuoti kritinės sociologijos atkūrimo galimybę.

logijos – formos. Šios dvi monizmo formos, galios požiūriu, yra netolygios: monistinis „papildančio pliuralizmo“ laukas yra tik pagalbinis *realaus monizmo* (antrųjų dviejų sociologijų tandem) įrankis. Nors viešoji sociologija, norėdama politiškai įsitvirtinti profesiniame galios lauke, turėtų stiprinti epistemologinius ir normatyvinius sandus, tačiau paradoksas tas, kad ji savanoriškai jų atsaisako („monizmas“ – esą atgyvenusi forma).

Ar viešoji sociologija, kaip ir kiti „hierarchiškai žemesni“ papildiniai, neturintys savarankiškų – nei episteminių, nei normatyvinių – pagrindų, kuriama ir plėtojama tik tam, kad ji „ne neigtų, bet papildytų profesionalią sociologiją“ (ten pat; 25)? Atidus skaitytojas atkreips dėmesį į diplomatiškai korektišką, bet metodologiškai prisitaikančią užuominą: *negatyviajai* (kritinei dialektinei) mąstymo forma, kurią puoselėjo kritinė teorija, atimamas *savarankiškas statusas*. Nenagrinėdamas konceptualių sąlygų, kurioms esant būtų galima išsaugoti autonomiškas *negatyviojo mąstymo sąlygas*, Burawoy'us sprendžia šį sudėtingą klausimą stebėtinai lengvai, vartodamas potencialų *papildomumo* kriterijų. Šitaip „papildymas“ įgyja visuotinį statusą, kol galiausiai darosi nebeaišku, kas ką „papildo“. Jei, sakykim, viešųjų sociologijų iš tikro yra daug, ir visos jos – „papildo profesionalią sociologiją“, tai akivaizdu, kad ir profesionalių sociologijų yra ne mažiau nei viešųjų. Šio labai lėto judėjimo pliuralistiniu „papildomumu“ rezultatas – diferencijuota, tačiau fragmentiška ir neartikuliuota „viskas visame“ mozaika, vadinama „sociologijos“ vardu. Kyla klausimas: kam ir kodėl reikia viešosios

sociologijos, jei iš principo visos sociologijos yra viešosios, viena kitą potencialiai papildančios?

Kaip jau ne kartą minėta, viešoji sociologija nėra atsitiktinis vykstančios diferenciacijos, sociologinio darbo pasidalijimo ir galios lauko dalyvis. *Viešoji sociologija* atsiribojama nuo *tradicinės normatyvinės teorijos* siekdama tapti pliuralistine koncepcija. Tačiau apdairiai išsaugo „teoriją“, t.y. profesionalią sociologiją kaip pagrindinę akademinio sociologizavimo sąlygą (*profesionalioji* ir *viešoji* – tai „Siamo dvyniai“; ten pat; 41). *Viešoji sociologija* trūkstantis profesionalumo kriterijus nuo šiol skolinasi ne iš *profesionaliosios kritinės teorijos*, bet iš minėto Siamo dvynio – „pagrįstų ir patikrintų „metodų“ programos. Puikiai suprasdamas, kad viešosios sociologijos ir profesionaliosios sociologijos santykis, žvelgiant globaliai, – labai asimetriškas, Burawoy'us šį prieštaravimą, rodos, ketina koreguoti. Simetriją (jei „simetrijos“ apskritai kada nors būta) tikimasi atkurti, pirma, itin glaudžiai sukabinant viešosios ir profesionaliosios sociologijų padalinius, antra, sumažinant JAV profesionaliosios sociologijos hegemoniją politiškai vingriu galios svertu – pasaulio viešosios sociologijos kiekybiniu išplėtimu (ten pat; 50). Tikimasi, jog vyrausianti „globalioji viešoji sociologija“ gebės atstatyti pusiausvyrą, kurią sutrikdė ilgalaikis JAV profesionaliosios sociologijos dominavimas.

Kaip buvo įrodinėjama, šios „korekcijos“ rezultatas gali būti kitoks, negu tikisi Burawoy'us. „Globali“ viešoji sociologija galbūt iš dalies ir pakirs šaknis uždaram JAV sociologijos „profesionalizmui“, tačiau, pati

stigdama profesionalaus teorizavimo pagrindo, sukurs disproporciją, kuri, pirma, skatins profesionalią sociologiją saugotis šių globalių procesų ir dar labiau užsidaryti savyje, antra, etnocentrišką profesionaliojo sociologizavimo ydą, polinkį *pažinimui dėl pažinimo*, gali perimti globali viešoji sociologija, stinganti tiek profesionalumo, tiek kritinės teorijos pagrindų. Rezultatas gali būti gerokai blogesnis, negu *pažinimo dėl pažinimo* atveju: etnocentriška, nekritiška globalioji sociologija, primiršusi teorinius pažinimo pagrindus, gali tapti *ideologija dėl ideologijos*. Neproporcingas pertrūkis tarp Jungtinių Amerikos Valstijų sociologijos ir kitų nacionalinių sociologijų ragina prisiminti itin pažeidžiamas pliuralizmo ribas ir

skatina klausti: ar struktūrinės galios kaupimas „centre“ nepadidins atotrūkio tarp „Vakarų“ ir „Rytų“ („Šiaurės“ ir „Pietų“)? Globali sociologija gali tapti minėto „pliuralistinio monizmo“ auka: neartikuliuojant ir nepaisant tikėtinų *negatyvių* padarinių globaliame sociologiniame kontekste sociologija ilgainiui praras akademinis, profesionalius pagrindus. Be abejo, sociologija kaip sociologija neišnyks, tačiau nejučia pakeis savo vidinės struktūros komponentus. Kritinę sociologiją pakeis globali „viešoji sociologija“, viešąją sociologiją išstums ideologija, o pastaroji sukibs su taikomąja sociologija kaip Siamo dvyniai.³⁸

JAV sociologija „jau viešpatauja pasaulyje, daro milžinišką įtaką profesinės socio-

³⁸ Kai kurios, tiesa, netiesioginės, nuorodos liudija, kad viešąją sociologiją Burawoy'us kartais linkęs tapatinti su pilietiniais sąjūdžiais. Būtent svarstydamas pilietiškumo aspektus Burawoy'us susiduria su rimtomis problemomis. Pirma, *pilietiškumą* jis apibrėžia kaip vėlyvojo XIX a. reiškinių, kurių pernelyg lengvai, detaliau nesvarstydamas ekstrapoluoja į naują XXI a. globalizacijos kontekstą: „Bet kas yra pilietinė visuomenė? Atliepdamas savo argumentus aš apibrėšiu ją kaip vėlyvojo XIX a. Vakarų kapitalizmo raidos reiškinių, sukūrusių asociacijas, sąjūdžius ir pilietinę aplinką (angl. *publics*), esančią už valstybės ir ekonomikos ribų, – politines partijas, profsąjungas, lavinimą, tikėjimo bendruomenes, žiniasklaidą, daugybę savanoriškų organizacijų. Ši asociacinio gyvenimo įvairovė, sociologiniu požiūriu, yra unikali; kai ji sunyksta – Stalino Sovietų Sąjungoje, Hitlerio Vokietijoje, Pinočeto Čilėje, – išnyksta ir sociologija. Kai pilietinė visuomenė klesti – Rusijoje *perestrojkos* laikotarpiu arba Pietų Afrikoje vėlyvojo *apartheido* periodu, – klesti ir sociologija.“ (ten pat; 56). Krinta į akis, kad Burawoy'us turi galvoje specifinę sociologijos rūšį, rodos, siejamą ne tiek su profesionalia, kiek su viešąja, aktyvaus dalyvavimo priešinantį politinei-biurokratinei tvarkai, sociologija. Tačiau sociologija neatsiranda ir neišnyksta šitaip spontaniškai; jos brandą veikiau liudija vidinė diferenciacija, – jei jos nėra, sociologija paprastai sunyksta, o jei sociologija diferencijuota, ji dažniausiai išlieka klestėdama kitomis formoms, kaip kad Frankfurto kritinė teorija emigracijoje.

Klausimas, į kurį neatsako Burawoy'us, yra tas: ar „sociologija“, kuri neturi vidujai išplėtotų teorinių ir kritinių tradicijų (kaip jo minimais Rusijos, Pietų Afrikos Respublikos bei kitais panašiais atvejais) gali būti laikoma *ta pačia sociologija*, kuri kitose visuomenėse turi ilgalaikę diferencijuoto egzistavimo istoriją? O jei *sociologija*, netgi nediferencijuota, visur ir visada yra *sociologija*, tai kodėl, praėjus toli gražu ne vieneriems metams po apartheido žlugimo, „Pietų Afrika jau teikia mažiau palankias sąlygas viešajai sociologijai“ (ten pat; 50), praėjus keletui dešimtmečių po oranžinių revoliucijų Rytų Europa taip pat formuoja mažiau palankias sąlygas viešajai sociologijai? Ir dar: jei sociologija *būtinai* susiejama su pasipriešinimu polinei-biurokratinei užtvarkai, kaip išryškėja Burawoy'aus apibrėžimuose, tai ar, sakykim, „profesionalioji“ (arba „taikomoji“) sociologija gali būti laikoma „sociologija“, nes „profesionalumas“ reikalauja (pozityvistų apibrėžimuose) tariamo neutralumo net ir „menkiausio“ politinio aspekto atžvilgiu?

logijos apibrėžimams tarptautiniu mastu“ (Stacey 2007; 92); „sudaro viršutinę sociologinės armijos grandį, tvarkingai platinančią profesines korporacines Amerikos uniformas“ (Hays 2007; 79). Šios centro galios bei įtakos *poveikis* periferijoms ir yra pagrindinis klausimas, kvestionuojantis kontekstinius *simetrijos modelio* taikomumo principus. Viename iš Burawoy'aus atsakymų savo kritikams, kurio pavadinime – „Sociologijos laukas. Šio lauko galia ir pažadai“ – nesunku atpažinti Pierre Bourdieu sociologijos apibrėžimo principus, išaiškėja paties autoriaus metodinis abejojimas pernelyg darniais simetrinio modelio principais: „Svarstydami globalų sociologinio darbo pasidalijimą turime pripažinti ne tik tai, kaip atitinkamos žinojimo figūracijos koncentruojasi nacionaliniuose kontekstuose ir regionuose, bet ir tai, kaip šios figūracijos savo ruožtu susijusios tarp savęs ir kokią įtaką jos daro viena kitai“ (Burawoy 2007; 244). Centro poveikis periferijai yra ne tiesioginis, bet tarpinis: „profesines korporacines“ Amerikos uniformas periferijoje vilki turinčios realią galią *taikomosios sociologijos programos*.

Burawoy'aus kritinė sociologija, žadinama metodinį abejojimą savo vidinės simetriškos sandaros atžvilgiu, turėtų klausti: ar, ir kokiais būdais, formuluojama koncepcija gali išlikti „simetriška“, susidedanti iš keturių vienas kitą paremiančių dalių, kai realiai, ypač po II-ojo Pasaulinio karo, o dabar ir globalizacijos laikotarpiu, glaudžiai sukimba, viena vertus, *profesionali ir taikomoji sociologijos*, realiai turinčios „teoriją“, ir, kita vertus, *kritinė ir viešoji sociologijos* (šie Siamo dvyniai Burawoy'aus atplėšiami vienas nuo

kito), pamažu prarandančios „teoriją“. Vis labiau aiškėja, kad tarp „pirmosios“ ir „antriosios“ grupių esminių nesutarimų – daug daugiau nei ankstesniais laikotarpiais (žr. IV-ąją šios esė dalį). „Struktūrinio“ darbo pasidalijimo imitacija globaliame lygmenyje gali niekais paversti pirminę sociologijos dalyko paskatą – tirti *betarpišką socialinę aplinką*, kurią šiandieną vidujai kolonizuoja „dviguba globalizacija“: techninio imitavimo rutinos žengiančios koja kojon su verslia neoliberalizmo modernizacija. „Viešosios sociologijos“ idėjos (kaip ir „sociologijos“, „demokratijos“, „liberalizmo“ *et cetera* idėjų) negalima mechanškai perkelti iš konkrečios struktūrinės aplinkos, pavyzdžiui, iš išivaizduojamų „Vakarų“, arba kito „centro“. Kad ir kaip geografiškai priartėtų „centras“, centro reiškinys yra ne geografinė, o kultūros kategorija.

Burawoy'us labai preciziškai analizuoja JAV nacionalinės sociologijos struktūrizaciją, bet pernelyg paviršutiniškai – struktūrinę globalios sociologijos galios lauką. Profesionalioji sociologija, atsisakiusi savikritikos (atidavusi šią funkciją formalizuotai kritinei sociologijai), tampa labai patogia abstrakčia „idėja“, „teorijų“ imitacijos pavyzdžiu globaliame kontekste. Stiprėjant socialinės ir sociologinės galios technologijoms pasaulyje grynai profesinė sociologija gali prarasti savo ankstesnę *akademinio pavyzdžio* galią, o paskui, tikėtina, pamažu išbarstyti ir savo turimą profesionalumą. Taigi klausimai – esminiai: ar ir kodėl profesionalioji sociologija turi eliminuoti kritinę savo prigimtį; ir kodėl kritinė/viešoji sociologija turi tik „papildyti“ pirmąją, o ne formuluoti teorines

sistemines alternatyvas? Nors *kritinė normatyvinė* viešosios sociologijos idėja pusė neabejotinai atsiskleidžia svarstant jos privatumus ir trūkumus struktūrinės JAV sociologijos kontekste, tačiau ji praranda kritinę galią neartikuliuodama netolygių – intelektinių ir institucinių – sociologijos plėtros galimybių. Gana lanksti „keturių kvadrantų“, apibrėžiančių sociologinio darbo pasidalijimo principus specifiniame kontekste, analizė išleidžia iš akių netolygią globalaus sociologinio darbo pasidalijimo padėtį.

Sociologijos kaip galios lauko samprata rodo, kad Burawoy'us stabteli pusiaukelėje. Viena vertus, jis pakankamai aiškiai formuluoja normatyvinės kritinės sociologijos, *sistemingai tiriančios socialumo politizavimo sąlygas*, idėją: „Politinė sociologija, pavyzdžiui, nėra tas pat kaip ir politikos mokslas. Ji tiria socialines politikos ir socialumo politizavimo sąlygas, kaip kad ekonomikos sociologija labai skiriasi nuo ekonomikos; iš tikro ji tiria tai, ką ekonomika išleidžia iš akių – socialinius rinkos pagrindus“ (ten pat; 56). Kita vertus, užuot išplėtojęs „socialines politikos ir socialumo politizavimo sąlygų“ analizę globaliame lygmenyje Burawoy'us tenkinasi detalaus tipologizavimo aprašymu. Neabejotina, kad „kiekvienas sociologijos tipas turi savo politiką“ (ten pat; 43). Tačiau ši politika patenka į kontekstinę galios bei įtakos lauką ir čia neturi būti neutralizuojama paprasčiausiu pliuralistinių „papildymo“ galimybių aprašymu. Jei *Burawoy'us kritikas* kūrybingai pratęsia kritinės teorijos tradiciją, tai *Burawoy'us mokslininkas* „įrakiną“ šią kritiką į racionalistinę klasifikacijos schemą. Idėjų lygmenyje formuodamas

normatyvinės *politikos sociologijos* prielaidas, besiskiriančias nuo techninio *politikos mokslo*, teorinio modelio lygmenyje jis atiduoda pirmenybę „politikos mokslui“, profesionaliajai-taikomajai tyrimo programai.

Kai kurie Burawoy'aus kritikai (McLaughlin *et al.* 2005; 293) nurodo, kad viena pagrindinių problemų yra ta, kad viešosios sociologijos autorius pernelyg „romantizuoja“ pilietinės visuomenės idėją. Galbūt Burawoy'us yra romantikas (be romantizmo neįsivaizduojama normatyvinė teorijos pusė), tačiau jis – pakankamai kritiškas. Burawoy'us aiškiai pažymi, jog konfliktinės perskyros vidujai skiria ne tik sociologiją, bet ir jos tyrimo dalyką – socialinius, bendruomeninius, pilietinius ryšius: „pilietinė visuomenė nėra harmoningas bendruomeniškas, ją sudaro segregacijos, dominavimo, eksploatavimo reiškiniai“ (ten pat; 57). Ne normatyvinėje, o analitinėje plotmėje atsiskleidžia Burawoy'aus koncepcijos romantiškumas. Pagrindinė problema yra ta, kad viešosios sociologijos simetrija, jos darna, dalių papildomumas – tai realitinės JAV sociologinio darbo pasidalijimo analizės rezultatas. Šis „rezultatas“ – pernelyg įrakintas į *status quo* padėtį: „Viešoji sociologija“ – tai Amerikos išradimas“ (ten pat; 50). Tačiau šis išradimas *taikomas universaliai* (tai pagrindinė išradimo autoriaus pretenzija), ir, konkrečiai taikant, turi būti kritiškai argumentuojamas.

Problema yra ne tik formali. Burawoy'us, pavyzdžiui, prieštaringai tvirtina, jog, viena vertus, viešoji sociologija yra Amerikos išradimas, kita vertus, viešoji sociologija pasaulyje yra paplitusi kaip sociologijos „esmė“,

be to, kaip reikia suprasti, dar prieš „išradimą“: jei kitose šalyse viešoji sociologija yra sociologijos esmė, tai JAV ji yra dalis, netgi mažoji dalis (ten pat). Svarbesnis klausimas, kad Burawoy'us visiškai nenagrinėja šių dviejų viešųjų sociologijų – mažosios JAV dalies ir didžiosios pasaulio dalies – skirtumų. Jei šis JAV išradimas – kritinės kilmės (šitaip bent jau įvardija Burawoy'us), tai pasaulio – nebūtinai kritinė. Analitiniu požiūriu, kaip kad jį perteikia autorius, viešoji sociologija tėra „paprasčiausia liekana“. Burawoy'us samprotauja paprasčiausiai aritmetiškai: tai, kas lieka didžiojoje pasaulio dalyje iš sveiko globalaus sociologinio vienetu atėmus profesionalią JAV sociologiją, ir yra „tai“, ką vadiname „apskritai viešąja sociologija“.

Burawoy'us ne tik nepatikslinta „kitų šalių“ sampratos, bet ir netinkamai tapatina „kritinę viešąją sociologiją“ ir „tiesiog viešąją sociologiją“. Popieriaus lape formalizuojama simetriška lentelė kritiškai netikrinama globalios sociologijos galios santykių lauke.³⁹ Galios lauko požiūriu, susidaro palankios galimybės dar labiau įtvirtinti hierarchiją globaliu mastu. Jei „visur kitur“ (ne JAV) viešoji sociologija, kaip teigia idėjos auto-

rius, yra sociologijos „esmė“, o JAV ši „esmė“ yra *profesionalioji sociologija* – be jos apskritai negalima viešoji sociologija, tai susidaro akivaizdi disproporcija, nes antruoju atveju turime potencialiai pranašesnę – struktūrizuotą – sociologiją.⁴⁰ Ši disproporcija pavojingesnė didžiajai pasaulio sociologijos daliai: vyraujanti konkrečiame kontekste sociologijos forma lengvai gali tapatinama su „profesionaliąja“ (suprask: viešpataujančia rutinine), sociologams siekiant ne įsipareigojančio, sąžiningo (kritiško) atstovavimo demokratinei aplinkai, bet formalaus šalies ir jos nacionalinės sociologijos reprezentavimo. Be abejonės, nederėtų net įtarti, kad viešosios sociologijos autorius siekia įtvirtinti tokią iš esmės nelygią padėtį. Tiesą sakant, tokia padėtis *jau egzistuoja* (tai pripažįsta ir Burawoy'us). Todėl reikia diskutuoti apie tai, kad globalių sociologinio darbo pasidailijimo ypatumų nepaisymas gali tik sutvirtinti esamą hierarchiją.

Jungli skirtingų tipų *integravimo*, arba idealios *simetrijos*, idėja (beje, panaši į demokratinę *lygybės* idėją) liudija, kad Burawoy'us gerai susipažinęs su esama padėtimi nacionalinėse, ypač JAV, sociologų bendruomenėse, kad normatyvinio atnaujinimo galimybes jis

³⁹ Jei žvelgsime tik į lenteles, matysime nepriekaištingą simetriją: viena vertus, profesionali sociologija yra integrali, kita vertus, viešoji sociologija yra integrali (taip rodo paties Burawoy'aus analitinės lentelės). Ir viena, ir kita turi profesionalius instrumentus, ir „sąžinę“, kuri gali būti arba aktyvi ir įsipareigojusi, arba pasyvi ir konformiška.

⁴⁰ JAV dominuojant pasaulyje, įskaitant jos sociologiją, kurios „esmė“, profesionalioji sociologija, vyrauja ir nacionalinėje sociologijoje, didėja tikimybė, kad palaipsniui sunyks tiek viešoji, tiek profesionalioji sociologijos. Juk „negali būti nei taikomosios, nei viešosios sociologijos nesant profesionaliosios sociologijos (ten pat; 32). O kadangi profesinė sociologija yra kitų sociologijos formų *sine qua non* (ten pat), vadinasi, kyla abejonų, ar turime teisę viešąją sociologiją vadinti „viešąja“, jei jai trūksta „esmės“. O be to, didžiojoje pasaulio dalyje imituojant „profesionaliąją sociologiją“ bei kitas formas neišvengiamai kils pavojus siaurėjančiai ir „provincialėjančiai“ (ten pat; 49), t.y. etnocetriškėjančiai JAV profesionaliajai sociologijai.

ižvelgia lanksčiose metodologinėse sociologinių krypčių sankirtose. Tačiau kartu kyla klausimai: ar, kur (kuriuose konkrečiuose kontekstuose) ir kaip gali/galėtų egzistuoti analitinė darna, harmoninga simetrija, jei tikrovėje profesinė diferenciacija (turima galvoje veikia fragmentacija) reiškia tik „dar vieno“ sociologinio departamento radimąsi. „Dar po vieną“ statusas dominuojančio galios lauko aplinkoje yra atsitiktinis gestas: kad ir kokia pliuralistinė aplinka ir liberali slepiamo galios lauko retorika, „viešosios sociologijos“ idėjos šioji „pliuralistinė dauguma“ paprasčiausiai nepaisys, kaip nepaiso ir kitų panašių idėjų.

Galima klausti kitaip: kuo naujoji idėja skiriasi nuo *panašių ankstesniųjų*? Juk pats idėjos autorius teigia, kad viešosios sociologijos klasikai pirmtakai (ne tik Tocqueville'is, Marxas, Durkheimas ir kiti žinomi klasikai, bet ir mažiau žinomi, nederamai primiršti klasikai, W. E. B. Dubois, Jane Adams, Gunnaras Myrdalas, Davidas Riesmanas, C. Wrightas-Millsas, Alvinas Gouldneris, trys kritinių teoretikų kartos ir t.t.) taip pat siekė panašių tikslų (ten pat; 24-8). Jeigu viešosios sociologijos paskirtis – dialogas dėl tikslų, o ne dėl priemonių (ten pat; 34), tai bent jau metodologiškai sveika suabejoti pernelg steriliu tipų diferenciacijos ir simetriškos integracijos projektu.

Simetriška integracijos idėja siaurina *dialogo* sampratą, kartais primindama (didesnė tikimybė, kad „nejučia“, polemikos su kritikais įkarštyje) procedūrinio neutralumo, būdingo pozityvizmui, taisykles. Jei Burawoy'us rūpinasi ne tik priemonėmis, pavyzdžiui, *supratimu*, o ir tikslais, t.y. ga-

limybe keisti socialinę politinę, įskaitant intelektinę, tikrovę, jam derėtų kritiškiau vertinti savo teiginį, kad „globali sociologija“ pajudėjo „kairėn“, t.y. tapo kritiška (I-oji tezė). „Kairėn“ ji pajudėjo tik iš dalies: globaliu mastu nėra pagrindo tvirtinti, kad egzistuoja daugelis „viešųjų sociologijų“ (II-oji tezė). Nebent „viešosiomis sociologijomis“ vadinsime „viską“, kas egzistuoja už „profesionaliosios“ ribų. Toks tvirtinimai *bet kurią* sociologinę mintį ir veiksmą lengvai, bet neatsakingai gali sutapatinti su „kritiniais“, „disidentiniais“ ir „viešaisiais“ reiškiniiais.

Be to, nėra pagrindo aprioriškai teigti, kad viešoji sociologija yra platesnio sociologinio darbo pasidalijimo dalis (III-oji tezė). „Platesnis“ (suprask: globalus pozityvistinis) darbo pasidalijimas yra profesinės ir taikosmosios sociologijų galios laukas, kuris tradiciškai vengia kritinių ir reflektivių sociologinio mąstymo ir veiklos pagrindų. Kaip tik todėl problemiščiausias šių dienų sociologinio darbo pasidalijimo klausimas, kaip, beje, formuluoja ir pats Burawoy'us, yra tas: „Tikrovėje disciplinos yra galios laukai, kuriuose abipusė priklausomybė tampa asimetrinė ir antagonistinė. Rezultatas, bent jau JAV, yra dominavimo forma, kurioje instrumentinis pažinimas vyrauja reflektivaus pažinimo atžvilgiu“ (Burawoy 2007a; 44).

Kaip tik todėl viešosios sociologijos idėjai reikia ne naujos apologijos, bet naujos kritikos. Šios idėjos plėtra, ypač Šiaurės Amerikoje, – gana sklandi, instituciskai vis labiau prižiūrima, įskaitant specializuotas konferencijas, leidžiamas knygas, naujus žurnalus, tarp kurių visad paminimas „Contexts“, „žengiantis esminį žingsnį viešosios sociolo-

gijos link“ (ten pat; 57). Kitose pasaulio šalyse ši idėja svarstoma rečiau, išskyrus galbūt Didžiąją Britaniją, kurios sociologai *viešosios sociologijos* koncepciją dažnai įtraukia į savo reflektivią analizę. Kai kur, Pietų Afrikoje, Pietų Amerikoje, ypač Brazilijoje, viešosios sociologijos pavadinimas suvokiamas kaip nereikalingas priedėlis, trikdantis natūralią dalykų padėtį, – čia „viešoji sociologija“, kaip pažymi Burawoy'us, tiesiog sutampa su „sociologija“. ⁴¹ Turint mintyse minėtą viešosios sociologijos autoriaus polinkį tapatinti *kritinę viešąją sociologiją* (normatyvinę koncepciją) ir *apskritai viešąją sociologiją* (esamą dalykų padėtį neapibrėžtame globaliame kontekste) kyla pagrįstas įtarimas, kad viešoji sociologija – tai *specifinė* JAV sociologijos problema, kurią išsprendus (sukūrus lankstų struktūrizuotą darbo pasidalijimo modelį) tikimasi, jog reikalai „natūraliai“ spręstųsi ir globaliame darbo pasidalijimo kontekste.

Nors ir gerai suprasdamas, kad viešosios sociologijos ir profesionaliosios sociologijos santykis, žvelgiant globaliai, yra *labai asimetriškas*, kad didžiąjai daliai nacionalinių sociologijų trūksta vidujai išplėtotų teorinių struktūrų, Burawoy'us nepaiso prielaidos, kurią pats suformuluoja: *be profesionaliosios sociologijos negali būti viešosios sociologijos*. Tik „nepastebėdamas“ savo prielaidos Burawoy'us gali neprieštaraudamas sau pačiam teigti, kad „viešoji sociologija“ Pietų Afrikoje *etc.* tiesiog sutampa su „sociologi-

ja“, nors sociologijos tikrovė už „Vakarų“ sociologijos ribų dažnai rodo, kad labiausiai trūksta būtent profesionaliosios, teorinės sociologijos struktūros, be kurios *negali būti viešosios sociologijos*. Turėdamas prieš akis pirmiausia potencialų JAV sociologijos simetrijos vaizdinį Burawoy'us *asimetriją* panaudoja kaip *specifinį kriterijų*, kaip *savotišką išpėjimą* pernelyg užsidariusiai, socialinės politinės aplinkos atžvilgiu, nacionalinei sociologijos akademijai.

Kitaip sakant, į Burawoy'us prieštarauja pats sau: viena vertus, simetriją tikisi ekstrapoliuoti ir į nacionalinę JAV, ir į globalią sociologiją, kita vertus, esamą realią asimetriją taktiškai išnaudoja kaip diplomatinę priemonę nepaisydamas pavojaus, kad neadekvačiai įvardinti dalykai, ypač *kritinės viešosios sociologijos* ir *apskritai viešosios sociologijos* tapatinimas, idėjiškai pateisina, o realiai plečia disproporciją tarp *pilietinės/politinės sociologijos* ir *publicistinės/populiariosios sociologijos*. Įžvelgdamas tik teigiamus asimetrijos, nuo kurios intelektualiai ir instituciškai kenčia globali sociologija, aspektus ir tikėdamasis, kad pasaulio viešoji sociologija sumažins JAV profesionaliosios sociologijos hegemoniją, Burawoy'us, nacionalinės sociologijos asimetrijas ir prieštaravimus, rodos, ketina koreguoti *kritinės globalios sociologijos* sąskaita.

Nors iš pažiūros Burawoy'us kuria sociologinę „didžiulės palapinės“, kurioje visi

⁴¹ Tačiau kai aš keliavau po Pietų Afriką pristatinėdamas viešąją sociologiją, mano auditorijos – o tai būtų tiesa kalbant apie daugelį pasaulio šalių – žvelgė į mane suglumusios: kas gi turėtų būti sociologija, jei ne įpareigojantis dialogas su įvairiomis viešosiomis auditorijomis apie viešąsias problemas?“ (ten pat; 50), – rašo Michaelas Burawoy'us lygindamas JAV ir „kitų“ (ten pat) pasaulio sociologinių bendruomenių požiūrius į naują viešosios sociologijos idėją.

turi savo „vietas“ (Glenn 2007; 213) viziją, tačiau viršutiniai ir apatiniai šios palapinės aukštai struktūriškai skiriasi. Viešojo sociologija konstruojama dar labiau stiprinant JAV nacionalinės sociologijos išgales (tai yra pozityvus naujosios idėjos požymis), tačiau neartikuliuojant ir netgi nepaisant tikėtinių *negatyvių* padarinių globaliame sociologiniame kontekste. Į klausimą, ar *viešojo sociologija* yra tik naujas pavadinimas, ar originali koncepcija, anksčiau ar vėliau atsakys socialiniai sociologinio laiko dūžiai. Tačiau jau dabar reikia klausti, *ar, ir kuriais* aspektais, „viešosios sociologijos“ idėja yra *nauja*? Kokie jos idėjiniai ryšiai su J. Alexanderio *kultūros/politikos sociologija*, trečiosios „Frankfurto kartos“ *kritine teorija*, St. Seidmano *postmoderniąja socialine teorija* (žr. IV-ąją šios esė dalį) ir pan.?

LITERATŪRA:

Baudrillard, Jean. 2002a. *Simuliakrai ir simuliacija* (iš prancūzų kalbos vertė Marius Daškus). Vilnius: Baltos lankos.

Beck, Ulrich. 2000. „The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age of Modernity“, *British Journal of Sociology* 51(1): 79–105.

Beck, Ulrich. 2002. „The Cosmopolitan Society and its Enemies“, *Theory, Culture & Society* 19 (1–2): 17–44.

Beck, Ulrich. 2003. „Toward a New Critical Theory with a Cosmopolitan Intent“, *Constellations* 10(4): 453–68.

Beck, Ulrich. 2004. „Cosmopolitan Realism: On the Distinction Between Cosmopolitanism in Philosophy and the Social Sciences“, *Global Networks* 4(2): 131–56.

Berger, Peter. 2002. „Whatever Happened to Sociology?“, *First Things* 126: 27–9.

Ar, ir kam (tarkim, galbūt ir pačiam Burawoy'ui kaip energingam asmeniui, žengiančiam aukštyn prezidentiniais akademinės karjeros laiptais), reikia *naujo* pavadinimo, primenančio kai kuriuos įprastus, seniai vartojamus? Ar gali žodis „viešasis“ tinkamai pakeisti giminingus žodžius – „demokratinis“, „pilietinis“, kad ir kaip jie būtų nuvertėję šių dienų pasaulyje? Tiksliau kalbant, ar gali terminas *viešojo sociologija* pakeisti ankstesnį, deja, tinkamai neišplėtotą *politikos sociologijos* terminą? Juk sociologija (nuo Alexio de Tocqueville'io iki Burawoy'aus) visada buvo, nors dažnai šito ir nepripažindama, *politikos sociologija*, jei tik žodį *politika* vartosime substancine, ne formalia – *institucinės politikos* ir pozityvistinio *politikos mokslo* – prasme.

Boyns, David; Fletcher, Jesse. 2005. „Reflections on Public Sociology: Public Relations, Disciplinary Identity, and the

Strong Program in Professional Sociology“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 119–48.

Brint, Steven. 2007. „Guide for the Perplexed: On Michael Burawoy's ‚Public Sociology,‘“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 237–62.

Burawoy, Michael. 2007a. „For Public Sociology“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 213–30.

Burawoy, Michael. 2007b. „Third-Wave Sociology and the End of Pure Science“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 317–36.

Burawoy, Michael. 2007c. „The Field of Sociology: Its Power and Its Promise“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 241–58.

Chernilo, Daniel. 2006a. „A Quest for Universalism. Re-assessing the Nature of Classical Social Theory’s Cosmopolitanism,“ *European Journal of Social Theory* 10(1): 17–35.

Chernilo, Daniel. 2006b. „Social Theory’s Methodological Nationalism. Myth and Reality,“ *European Journal of Social Theory* 9(1): 5–22.

Dahrendorf, Ralf. 1968. „Out of Utopia“ in Ralf Dahrendorf. *Essays in the Theory of Society*. London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, Émile. 2001. *Sociologijos metodo taisyklės*. (Iš prancūzų kalbos vertė Jūratė Karazijaitė.) Vilnius: Vaga.

Hays, Sharon. 2007. „Stalled at the Altar? Conflict, Hierarchy, and Compartmentalization in Burawoy’s Public Sociology“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. Contemporary Debate*. New Brunswick and London (U. K.): Transaction Publishers: 79–100.

Fine, Robert. 2001. *Political Investigations. Hegel, Marx, Arendt*. London: Routledge.

Fine, Robert. 2003. „Taking the “Ism” out of Cosmopolitanism: An Essay in Reconstruction“ *European Journal of Social Theory* 6(4): 451–70.

Fine, Robert and Chernilo, Daniel. 2004. „Between Past and Future: The Equivocations of the New Cosmopolitanism“, *Studies in Law, Politics, and Society* 31: 25–44.

Horowitz, Irving Louis. 1993. *The Decomposition of Sociology*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Glenn, Evelyn Nakano. 2007. „Whose Public Sociology? The Subaltern Speaks, but Who is Listening?“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public*

Sociology. Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 213–30.

Kellner, Douglas. 1993. „Critical Theory Today: Revisiting the Classics“, *Theory, Culture & Society* 10: 43–60.

Kohn, Hans. 1946. *The Idea of Nationalism*. New York: Free Press.

Kuhn, Thomas. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. 2nd ed. Chicago: The University of Chicago Press. [Kuhn, Thomas S. 2003 [1962]. *Mokslu revoliucijų struktūra* (iš anglų kalbos vertė Ramutė Rybelienė). Vilnius: Pradai.]

Marcuse, Herbert. 1954 [1941]. *Reason and Revolution. Hegel and the Rise of Social Theory (With a New Preface, A Note on Dialectic, by the Author)*. Boston: Beacon Press.)

Marksas, Karlas. 1974. „Tezės apie Feuerbachą.“ Kn.: *Vokiečių ideologija* (iš vokiečių kalbos vertė A. Kanapeckas). Vilnius: Mintis.

McLaughlin, Neil; Kowalchuk, Lisa; Turcotte, Kerry. 2007. „Why Sociology Does Not Need to Be Saved: Analytic Reflections on Public Sociology“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 389–316.

Parsons, Talcott. 1968 [1937]. *The Structure of Social Action. A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers. Vol. 1–2*. New York: McGraw-Hill.

Piven, Frances Fox. 2007. „From Public Sociology to Politized Sociology“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. Contemporary Debate*. New Brunswick and London (U. K.): Transaction Publishers: 158–75.

Sassen, Saskia. 2007. *A Sociology of Globalization*. New York: W.W. Norton.

Smith, Anthony. 1994 [1979]. *Nacionalizmas XX amžiuje* (iš anglų kalbos vertė Algirdas Degutis). Vilnius: Pradai.

Stacey, Judith. 2007. „If I Were the Goddess of Sociological Things“ in Lawrence T. Nichols (ed.) *Public Sociology. The Contemporary Debate*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 91–100.

Turner, Bryan S. 2006. „Classical Sociology and Cosmopolitanism: A Critical Defence of the Social,“ *British Journal of Sociology* 57(1): 133–55.

Turner, Jonathan H. 2007. „Is Public Sociology Such a Good Idea?“ in Lawrence T. Nichols (ed.)

Public Sociology. The Contemporary Debate. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 263–88.

Winch, Peter. 1990 [1958]. *The Idea of a Social Science and its Relation to Philosophy*. London: Routledge.

ABSTRACT

CONTEMPORARY SOCIOLOGICAL THEORY (III)

The aim of this essay is to identify and critically assess the key concepts, ideas, epistemological principles, and the relational – symmetric and asymmetric – aspects of the ongoing global division of sociological labor. The third part of the essay attempts to explore the ambivalent relations between the ‘global’ content and ‘national’ form of *public sociology*. There are four dilemmas that confront Michael Burawoy in his attempts to articulate the idea of public sociology in a globalising context: first, the contradiction between the universal content and national form of public sociology; second, the contradiction between analytical realism and pluralist relativism; third, the (nominal) contradiction between artificial types of public sociology and critical sociology; fourth, the contradiction between epistemological pluralism and value pluralism. The conclusion is that, despite the excessively ethnocentric principles of so-called ‘methodological nationalism’, it is precisely the claim to more cosmopolitan sociological principles that makes an overly ‘national’ form of public sociology ‘global’. The main task is to ensure the ongoing power of public sociology to make global sociological discourse *negotiable*. What is needed in public sociology is not another symmetric-functional historicism, but a deeper critical understanding of both analytical theoretical frameworks and normative discourses, including the attempts to understand the unevenly distributed global sociological field of asymmetric institutional and intellectual power relations.

Gauta: 2010 06 22

Pateikta spaudai: 2010 11 08

Sociologijos katedra,
Filosofijos fakultetas
Vilniaus universitetas,
Universiteto 9/1; LT-01513 Vilnius
El. paštas: algimantas.valantiejus @fsf.vu.lt